

ΣΩΚΡΑΤΗ Β. ΣΙΣΚΟΥ

Στις Μέρες της
ΧΑΙΡΩΝΕΙΑΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΟ
σε 3 πράξεις

Οι σκοτεινές μέρες μιας τραγικής περιόδου για τον ελληνισμό, όταν ο Ισοκράτης πάλευε απευγνωσμένα για την ομόνοια και τη συνένωση όλων των Ελλήνων.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2014

© 2^η Έκδοση, Μάης 2014
ΣΩΚΡΑΤΗΣ Β. ΣΙΣΚΟΣ
Κοσμοπούλου αρ.14
τηλ/φαξ 2310. 827.131

ISBN 978-960-9763-09-7

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Για τις λέξεις του κειμένου που επισημαίνονται με έντονα γράμματα και αστερίσκο, υπάρχουν επεξηγήσεις στις σελίδες 99 ως 117 του έργου, με ένδειξη και της σελίδας στην οποία είναι γραμμένη η λέξη.

Εικόνα εξώφυλλου

Κεραμεικός: Οι στήλες κατά μήκος της Οδού των Τάφρων. Σ' αυτό το νεκροταφείο θάφτηκε η τέφρα των Αθηναίων, που έπεσαν στη μάχη της Χαιρώνειας. Την τέφρα μετέφερε με τιμητική συνοδεία και παράδωσε στους Αθηναίους, σε συγκινητική τελετή, μακεδονική αντιπροσωπία που την αποτελούσαν ο νεαρός, τότε, γιος του Φίλιππου, ο Αλέξανδρος, και οι στρατηγοί Αντίπατρος και Αλκίμαχος.

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: 98 χρόνων. Δάσκαλος ρητορικής και φιλόσοφος.

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: 64 χρόνων. Ηγετικό στέλεχος των φιλομακεδόνων, γνωστός για τη σωφροσύνη και τη μετριοπάθειά του. Εκλέχτηκε πολλές φορές στρατηγός από τους Αθηναίους συμπολίτες του.

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: 65 χρόνων. Ειρηνόφιλος και μετριοπαθής πολιτικός και επιχειρηματίας. Αναμόρφωσε τα οικονομικά της Αθήνας, κατέχοντας το αξίωμα του ταμία των **"θεωρικών"***. Υποστήριξε τη φιλομακεδονική μερίδα για πολλά χρόνια. Εκλέχτηκε **επώνυμος άρχοντας*** το 345 π.Χ.

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: 51 χρόνων. Αρχηγός της παράταξης των φιλομακεδόνων. Ευπαρουσίαστος, έξυπνος, χαρισματικός κι εύστροφος ρήτορας, αποτέλεσε το στόχο σκληρών προσωπικών επιθέσεων από τους αντιφιλιππίζοντες και ιδιαίτερα από το Δημοσθένη και τον Υπερείδη.

ΔΗΜΑΔΗΣ: 42 χρόνων. Ηγετικό στέλεχος της παράταξης των φιλομακεδόνων. Γνωστός για τη μαχητικότητα του και την αθυροστομία του.

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: 52 χρόνων. Μετριοπαθές ηγετικό στέλεχος της αντιμακεδονικής παράταξης. Απόγονος αριστοκρατικής γενιάς.

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Μαθητής του Ισοκράτη, πιστός και αφοσιωμένος στο δάσκαλο του, πολύ πλούσιος και με εξέχουσα θέση στην αθηναϊκή κοινωνία. Πολιτεύτηκε με τη φιλομακεδονική παράταξη. Απόγονος του ναύαρχου Κόνωνα (*προπάππος του*) και του στρατηγού Τιμόθεου.

ΑΦΑΡΕΑΣ: Πολιτικός κι αξιόλογος (*βραβευμένος*) τραγικός ποιητής. Θετός γιος του Ισοκράτη.

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Φιλοπόλεμο και φανατικό στέλεχος της αντιμακεδονικής παράταξης. Αδερφός του ήταν ο επίσης αδιάλλακτος ρήτορας **Ηγήσιππος*** απ' το Σούνιο, με μεγάλη επιρροή στο αντιμακεδονικό κόμμα.

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Στέλεχος της αντιμακεδονικής πολιτικής παράταξης με ακραίες θέσεις και χωρίς διάθεση για συμβιβασμούς. Γνωστός για τις πολυάριθμες δικαστικές του διαμάχες και την κολοσσιαία περιουσία του. Γιος του τραπεζίτη Πασίωνα.

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Στέλεχος της αντιμακεδονικής παράταξης.

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Αδερφός του Αισχίνη.

ΚΛΕΙΩ: Γυναίκα του Αφαρέα.

ΔΟΥΛΕΣ: Ευρίπη και Βερένα.

ΠΡΑΞΗ Α΄

(Θέρος του 338 π.Χ. Ο Ισοκράτης κάθεται σ' ένα βράχο, στον καταπράσινο λόφο που δεσπόζει πάνω απ' το άλσος του Ηρακλή. Από πίσω, στο βάθος, ανάμεσα από τα πεύκα, διασταυρώνονται δυο στενά μονοπάτια. Μια ξύλινη, ξεθωριασμένη απ' τις βροχές και τον ήλιο πινακίδα, με το τόξο της στραμμένο προς τα δεξιά γράφει: «Ναός του Ηρακλή». Γύρω από τον Ισοκράτη που φαίνεται χλωμός και καταβεβλημένος, είναι συγκεντρωμένοι, σε διάφορες θέσεις και στάσεις, οι Τιμόθεος, Εύβουλος, Αισχίνης, Δημάδης και Αφαρέας).

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: (Παίρνει βαθιές εισπνοές. Ρίχνει τη ματιά του γύρω γύρω) Όμορφη η ιδέα σας να με συνοδέψετε σήμερα, αυτή τη θαυμάσια και χαρούμενη καλοκαιρινή μέρα, σ' ένα τόπο που τόσο πολύ αγαπώ... Είμαι πολύ ευτυχισμένος που αναπνέω αυτόν το μυρωμένο απ' τα πεύκα και τις ελιές αγέρα, εδώ στο άλσος του Ηρακλή, μακριά από τους θορύβους της πόλης... Η θέα είναι πραγματικά επιβλητική... Να η Ακρόπολη, να ο Ιλισός που τα νερά του γλιστρούν έξω απ' τα τείχη, εκεί πέρα ο Λυκαβητός, στην άλλη πλευρά τα Μακρά Τείχη κι ο Πειραιάς... Φαίνονται όλα από αυτό το σημείο του άλσους!.. Είμαι πολύ ευχαριστημένος σήμερα!

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Αγαπούσες πολύ το **Κυνόσαργες*** δάσκαλε... Το ξέραμε πως μετά την αρρώστια σου θα επιθυμούσες να βρεθείς στο μέρος που περπάτησες βήμα βήμα διδάσκοντας τη ρητορική τέχνη, μα ταυτόχρονα σμιλεύοντας με την πίστη σου τα πεπρωμένα ενός ενωμένου κι αδιαίρετου ελληνισμού. Σκεφθήκαμε επίσης πως, μια και ζήτησες να συναντήσεις το Λυκούργο, θα 'ταν πιο ευχάριστη η συνάντησή εδω, σ' αυτό το όμορφο και καταπράσινο περιβάλλον, παρά στον κλειστό χώρο ενός σπιτιού...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Με συγκινούν τα λόγια σου, Τιμόθεε... Δεν υπάρχει μεγαλύτερη ευτυχία για ένα δάσκαλο που βλέπει, στα ενενηνηταοχτώ του χρόνια, να τον περιβάλλουν με τόση αφοσίωση αγαπημένα πρόσωπα, φίλοι και μαθητές, που πίστεψαν στις ιδέες του, που ενστερνίστηκαν τα ιδανικά του, που ακολούθησαν με πίστη το

δρόμο που τους έδειξε... *(Δείχνει στο βάθος)* Από εκείνη εκεί τη σχολή αποφοίτησαν δεκάδες μαθητές που διαπρέπουν σήμερα ως ρήτορες και πολιτικοί σ' όλη την Ελλάδα... Πώς λοιπόν να μην είμαι ευχαριστημένος αυτή τη μέρα μαζί σας, σ' αυτόν εδώ τον τόπο, όπου με τόση υπομονή και πείσμα προσπάθησα όλ' αυτά τα χρόνια να δουλέψω, όπως ο αγγειοπλάστης τον πηλό, εύπλαστες ψυχές και μυαλά έχοντας για πρότυπο τα δικά μου ιδανικά!.. Νιώθω σαν να 'μαι πατέρας δεκάδων παιδιών που όλα μου μοιάζουν σα σταγόνες νερού... Νομίζω πως φούντωσα σα πλατάνι που τα πολυάριθμα φύλλα του συμβολίζουν τους πνευματικούς μου απόγονους, αυτά τα υπέροχα παιδιά που απόχτησα όλ' αυτά τα χρόνια που δίδασκα σ' αυτή εκεί τη σχολή... Είμαι πολύ ευτυχισμένος!

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Κι εμείς θέλουμε να σε βλέπουμε ευτυχισμένο, Ισοκράτη... Χαιρόμαστε που νιώθεις τόσο όμορφα

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Η ιδέα πάντως γι' αυτή την τόσο όμορφη εκδρομή στο άλσος του Απόλλωνα ήταν του γιου σου, του Αφαρέα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ευχαριστώ, Αισχίνη, και το γιο μου *(χτυπά στοργικά στην πλάτη τον Αφαρέα)* κι όλους σας που βρίσκεστε σήμερα κοντά μου... Κι εσένα και τον Εύβουλο και το Δημάδη και τον Τιμόθεο...

ΔΗΜΑΔΗΣ: Όλος ο συρφετός των «Φιλιππιζόντων προδοτών», όπως θα 'λέγε ο αγαπητός μας φίλος και παλιός σου μαθητής, ο Υπερείδης. *(Γελούν)*

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Ο αιώνιος Δημάδης!

ΔΗΜΑΔΗΣ: «Δημάδης ο αχρειόστομος»! Έτσι δε συνηθίζει να με αποκαλεί ο Δημοσθένης κι η οργισμένη παρέα του;

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Η ελευθεροστομία δείχνει, τις περισσότερες φορές, εντιμότητα και ειλικρίνεια... Υπάρχουν πολυάριθμα παραδείγματα που αποδείχνουν πως μερικές φορές πίσω από τις κόσμιες και πολύ προσεγμένες εκφράσεις κρύβονται σιχαμερές κι ύπουλες προθέσεις...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Οι πολιτικοί μας αντίπαλοι συνηθίζουν να χρησιμοποιούν τέτοια επονείδιστα μέσα... Τους βολεύει να ρίχνουν βρόμικα λασπόνερα στα πρόσωπα των πολιτικών τους αντιπάλων... Όπως όταν προσπάθησαν, πριν οχτώ **χρόνια***, να σπιλώσουν την υπόληψη και την τιμή μου με τη φανταστική κατηγορία της προδοσίας...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Συνηθισμένη τακτική του Δημοσθένη και της παρέας του...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: *(Συνεχίζει)* Τότε στην επιτροπή των δέκα πρέσβων, στην οποία αρχηγός ήταν ο Φιλοκράτης, συμμετείχε κι ο ίδιος ο **Δημοσθένης***... Κι όμως αυτός ο συκοφάντης κατόρθωσε να διαχωρίσει τις ευθύνες του και να κατηγορήσει εμένα και το Φιλοκράτη πως εξαγοραστήκαμε, δήθεν, απ' το Φίλιππο... Έκανε τα πάντα για να παραβιαστεί απ' την Αθήνα αυτή η συμφωνία ειρήνης και μ' ανάγκασε να χρησιμοποιήσω την ίδια πρόστυχη ταχτική όταν υποχρεώθηκα ν' αντικρούσω τις φανταστικές του κατηγορίες στο δικαστήριο... Φυσικά ο αρχισυκοφάντης ξεγλίστρησε έντεχνα από την παγίδα που έστησε για μένα, μα την πλήρωσε **ακριβά*** ο πολύτιμος βοηθός του στην πλεκτάνη, ο άξιος συνεργάτης του ο Τίμαρχος...

ΔΗΜΑΔΗΣ: Σπουδαίος συνεργάτης! Τέτοια αναίσχυντη αρσενική πόρνη δε θα ξαναγεννηθεί όχι μόνο στην Αθήνα μα και σ' ολάκερη την Ευρώπη...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Από κάτι τέτοια φτάσαμε σιγά σιγά στο χείλος του γκρεμού... Αντί για πολιτισμένη πολιτική αντιπαράθεση χρησιμοποιούν το μίσος, το φανατισμό, τις ραδιουργίες και τη συκοφαντία...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Δυστυχώς, χρόνο με το χρόνο εκχυδαΐζεται περισσότερο ο δημόσιος βίος της πόλης μας...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Συμφωνώ μαζί σου Ισοκράτη! Εδώ και τρία χρόνια που πήραν την εξουσία, αφού κατάφεραν να εξάψουν τη φιλοπόλεμη διάθεση των συμπολιτών μας θυμίζοντας τους τα μεγαλεία της Αθήνας στην εποχή των θριάμβων και της θαλασσοκρατορίας της, μας οδηγούν με μαθηματική ακρίβεια προς την καταστροφή... Στέλνουν τα παλικάρια μας στη σφαγή για να ικανοποιήσουν την αρχομανία τους... Αρνούνται να δεχτούν πως ο Φίλιππος είναι σήμερα ο αρχηγός μιας στρατιάς που είναι πανίσχυρη κι ανίκητη...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Ισχυρή ναι, μα για το ανίκητη αμφιβάλλω... Τώρα τελευταία τα ενωμένα συμμαχικά αποσπάσματα έχουν αρκετές επιτυχίες στη Βοιωτία... Οι Θηβαίοι μάλιστα έστειλαν και τον ιερό τους λόχο...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Ο Φίλιππος είναι σωστή αλεπού... Υποψιάζομαι πως άρχισε πόλεμο φθοράς και μας παρασέρνει σε παγίδες... Μας δίνει θάρρος για να ξανοιγόμαστε και να γινόμαστε πιο απερίσκεφτοι... *(Στο Δημάδη)* Όταν σε λίγες μέρες θα πας κι εσύ, Δημάδη, στο μέτωπο, ελπίζω πως θα καταφέρεις να πείσεις κάποιον απ' τους στρατιωτικούς υπεύθυνους πως οι θριαμβολογίες δεν ταιριάζουν μπροστά σ' έναν τόσο εμπειροπόλεμο αντίπαλο... Είναι καιρός να σοβαρευτούμε!

ΔΗΜΑΔΗΣ: *(Με απορία και δυσπιστία)* Να τους πείσω! Ποιον να πείσω; Το Λυσικλή, πού ξέρει από πόλεμο όσο ξέρω εγώ από γλυπτική;

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Όσο δέχονται συμβουλές ή έστω αντίθετες γνώμες οι πολιτικοί αρχηγοί τους στην Αθήνα, άλλο τόσο είναι πρόθυμοι ν' ακούσουν διαφορετικές γνώμες κι οι υπεύθυνοι του στρατού μας... Δυστυχώς η πλειοψηφία του λαού αποφάσισε να τους ακολουθήσει σ' αυτό το φιλοπόλεμο μεθύσι τους κι έτσι για μας, για τη μειοψηφία, ορθώνεται το δημοκρατικό καθήκον να σεβαστούμε τη θέληση των πολλών και να πολεμήσουμε μ' όλη μας την ψυχή για τη δόξα και τη σωτηρία της Αθήνας... Οφείλουν όμως να μας ακού-

σουν κι εμάς... Είμαστε κι εμείς πολίτες αυτής της πόλης και αγαπάμε τον τόπο μας...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Πιστεύω πως κι αυτοί τον αγαπούν αλλά με το δικό τους καταστροφικό τρόπο... Αν προσπαθήσουμε και τους πείσουμε να μας ακούσουν, ίσως αντικρύσουν την πραγματικότητα με εντελώς διαφορετική ματιά...

ΑΦΑΡΕΑΣ: *(Ειρωνικά)* Ποιους ν' ακούσουν πατέρα! Εμάς; Αυτοί αρνήθηκαν να χρησιμοποιήσουν το στρατηγό Φωκίωνα με την τόσο πολύτιμη πολεμική του πείρα... Ξέχασαν την προσφορά του και τις νίκες του στη Νάξο, τη βοήθειά του στον Ορόντη και στον Αρτάβαζο που μάχονταν ενάντια στον Πέρση βασιλιά, την κατάληψη της Ερέτριας και την τιμωρία του τύραννου Κλεισθένη... Έχουν φαίνεται πολύ ασθενική μνήμη, γιατί γρήγορα ξέχασαν και την **περσινή*** νίκη του στον Ελλήσποντο και στα θρακικά παράλια ενάντια στο στόλο του Φίλιππου... Είχαμε έναν Φωκίωνα κι αναθέσαμε την ευθύνη ενός τόσο σοβαρού πολέμου σ' απειροπόλεμους στρατηγούς, μόνο και μόνο γιατί ήταν κομματικά τσιράκια του Δημοσθένη και του Υπερείδη... Τους τύφλωσε το κομματικό πάθος κι οδηγούν το στρατό μας ξυπόλυτο σε τριβόλια... Όταν δοθεί τακτική μάχη οι μακεδονικές φάλαγγες θα μας συντρίψουν... Τι ξέρει ο Λυσικλής από πόλεμο;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Ακούστηκε πως θα κληθούν στα όπλα κι άλλες ηλικίες...

ΔΗΜΑΔΗΣ: Υποψιάζομαι πως ο Φίλιππος είναι αποφασισμένος να προχωρήσει μόλις μπορέσει να διασπάσει τις αμυντικές μας θέσεις στις δυσπρόσιτες ορεινές διαβάσεις, πολύ κοντά στους **Παραποτάμιους***... Με τον τρόπο αυτό θα καταφέρει να καταλάβει την Άμφισσα και να ικανοποιήσει το ιερατείο των **Δελφών*** για την ιεροσυλία των Αμφισσέων...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Νομίζω πως ως τα μέσα του θέρους θα έχουν κληθεί στα όπλα όλοι οι στρατεύσιμοι Αθηναίοι...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Η κατάσταση είναι κρίσιμη μετά την περσινή κατάληψη της **Ελάτειας*** από τους Μακεδόνες...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Είμαστε όλοι μας ασυγχώρητοι... Παρασυρθήκαμε σε μια στείρα πολεμοφιλοσοφία... (Στον Ισοκράτη) Σε βλέπω πολύ σκεφτικό και μελαγχολικό δάσκαλε... Ήρθαμε εδώ για να σ' ευχαριστήσουμε και παρασυρθήκαμε σ' άχαρες και δυσάρεστες συζητήσεις. (Στους άλλους) Νομίζω πως, αντί να γκρινιάζουμε και να μοιρολογούμε, είναι προτιμότερο να επισκεφτούμε το ιερό του Ηρακλή... Εγώ νομίζω πως δεν θα είμαι τόσο χρήσιμος σ' αυτή τη συνάντηση με τους... (ειρωνικά) θανάσιμους φίλους μας... Τιμόθεε!... Αφαρέα!... Θα έρθετε μαζί μου;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Ναι, ναι, πάμε... (Ακολουθεί τον Αισχίνη και βγαίνουν από τη σκηνή).

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Αισχίνη, μη φύγεις τώρα.. Αν θέλεις μπορείς να φύγεις μόλις φανούν ο Λυκούργος και ο Απολλόδωρος... (Επιστρέφει ο Αισχίνης).

ΑΦΑΡΕΑΣ: Θα πάω για λίγο, πατέρα, με τον Τιμόθεο στο ιερό... Θα γυρίσω γρήγορα για να επιστρέψουμε στο σπίτι πριν κουραστείς υπερβολικά... (Φωνάζει) Τιμόθεε! Περίμενε... Έρχομαι κι εγώ...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Πήγαινε, γιε μου, και μη βιαστείς να γυρίσεις... Υποθέτω πως οι συζητήσεις με τους εκπρόσωπους των δυο παρατάξεων θα είναι πολύωρη και κουραστική...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Εντάξει, πατέρα... Θα φύγουμε όταν με καλέσεις εσύ... (Φεύγει).

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: (Στους άλλους) Είμαι περήφανος για τον Αφαρέα... Τον υιοθέτησα πολύ μικρό και πιστεύω πως τον ανάθρεψα, όπως θα είχαν ονειρευτεί γι' αυτόν, ο φυσικός του πατέρας, ο φιλόσοφος Ιππίας κι η μητέρα του η **Πλαθάνη.***

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Έχεις δίκαιο, Ισοκράτη, να 'σαι περήφανος για το θετό σου γιο... Είναι ένας καλλιεργημένος άνθρωπος, ένας θαυμάσιος οικογενειάρχης κι ένας αξιόλογος τραγικός ποιητής. Τα δυο έργα του που βραβεύτηκαν στα μεγάλα **Διονύσια*** και στα **Λήνιαια,*** δείχνουν την αξία του ως πνευματικού ανθρώπου.

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Είναι ένας εξαιρετος κι αξιοσέβαστος Αθηναίος πολίτης και ρήτορας... Ακόμα κι οι πιο δύστροποι αναγνωρίζουν πως οι πολιτικές του θέσεις είναι ήπιες κι αναμφισβήτητα συμφιλιωτικές... Όλοι μας τον καμαρώνουμε τον Αφαρέα!..

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Σας ευχαριστώ για τα καλά σας λόγια... *(Λίγες στιγμές σιωπής)* Θα ήθελα Αισχίνη και Δημάδη να είστε παρόντες σ' αυτή τη συνάντηση. Είστε οι αναγνωρισμένοι ηγέτες της αντιπολίτευσης κι εκπροσωπείτε μια σημαντική κι αξιόλογη μερίδα πολιτών. Εσείς επηρεάσατε αποφασιστικά τα πολιτικά πράγματα της Αθήνας για πάρα πολλά χρόνια... Από τότε που έχασε την πολιτική του δύναμη ο **Αριστοφώντας*** και μέχρι πριν δυο τρία χρόνια, τότε που κέρδισαν την εξουσία ο Δημοσθένης κι οι πολιτικοί του φίλοι... Θέλω λοιπόν τώρα που θα 'ρθει ο Λυκούργος να με βοηθήσετε να βρούμε λύσεις που θα διευκολύνουν τους Αθηναίους για να οδηγηθούν πάλι σ' ένα ήπιο πολιτικό κλίμα και στην ομόνοια, στο κατασίγασμα των πολιτικών παθών και στην άμεση αντιμετώπιση των κινδύνων που μας απειλούν από μια αλόγιστη πολεμική περιπέτεια με τους Μακεδόνες... Οι μέρες είναι κρίσιμες!

ΔΗΜΑΔΗΣ: Θα πρέπει να φύγουμε Ισοκράτη γιατί οι δυο εκπρόσωποι του Δημοσθένη ζήτησαν ξεκάθαρα να μιλήσουν με σένα, με τον Εύβουλο και το Φωκίωνα που θα τους συνοδέψει ως εδώ... Τι λες Εύβουλε;

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Έχεις δίκαιο Δημάδη! *(Στον Ισοκράτη)* Ο φανατισμός τους έχει ξεπεράσει κάθε όριο λογικής... Σήμερα είμαστε εντελώς ανίσχυροι να επηρεάσουμε την κατάσταση που έχει ήδη διαμορφωθεί... Κάθε πρότασή μας ή καλόπιστη κριτική αντιμετωπίζεται με κακόβουλη διάθεση και δυσπιστία... Κάθε ειρηνόφιλη ιδέα θεωρείται ηττοπάθεια και προδοσία... Τα προσωπικά πάθη, η χυδαιολο-

γία κι η λασπολογία σε βάρος στελεχών της παράταξής μας οργιάζουν σ' απαράδεκτο βαθμό...

ΔΗΜΑΔΗΣ: Έχουμε να κάνουμε με λυσσασμένους σαν τον **Υπερείδη**,* τον Ηγήσανδρο, το Λυσίμαχο, το Λυκίνο...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Μήπως ο Δημοσθένης, ο αρχηγός τους, είναι λιγότερο φανατικός; Το λέω αυτό γιατί ορισμένοι πάνε να μας τον παρουσιάσουν για μετριοπαθή...

ΔΗΜΑΔΗΣ: Αποκλείεται κάθε συνεννόηση μαζί τους...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Τίποτα δεν πρέπει ν' αποκλείεται όταν πρόκειται για το καλό της Ελλάδας. Περνούμε κρίσιμες στιγμές που αφήνουν ανεξίτηλα ίχνη στην πορεία του ελληνισμού... Γι' αυτό χρειάζεται σύνεση κι ομόνοια. Θέλω τη βοήθειά σας για να συγκρατήσουμε τους υπεύθυνους μιας επικείμενης τραγωδίας, ενός αδερφοκτόνου πολέμου... Βρισκόμαστε στο χείλος του γκρεμού ...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Από την πλευρά μας έγινε ότι ήταν δυνατό για ν' αποφευχθεί μια σύγκρουση με τους Μακεδόνες... Τρέξαμε, φωνάξαμε, ξελαρυγγιστήκαμε για να πείσουμε το λαό πως ένας πόλεμος με το Φίλιππο θα σήμαινε τη διάλυση των ελπίδων για τη συνένωση των Ελλήνων... Μαγεύτηκαν απ' τα περίτεχνα ρητορικά σχήματα ενός δημαγωγού κι έδωσαν έτσι την εξουσία στη σημερινή φιλοπόλεμη μερίδα που μετέβαλε την πόλη σ' ένα πελώριο στρατόπεδο. Μας αποκάλεσαν και προδότες... Εμείς από την πλευρά μας έχουμε την υποχρέωση να ενεργήσουμε όπως οφείλει να ενεργεί μια μειοψηφία σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα... Οφείλουμε να υπακούσουμε στην πλειοψηφία... Γι' αυτό επίλεκτα στελέχη μας έχουν στρατευτεί και βρίσκονται ήδη στην περιοχή των συγκρούσεων... Να, σε λίγες μέρες φεύγει για τη Βοιωτία κι ο Δημάδης...

ΔΗΜΑΔΗΣ: Ο Δημάδης φεύγει, μα είν' αμφίβολο αν θα τα καταφέρει να γυρίσει... *(Σαρκαστικά)* Με τους ερασιτέχνες που διάλεξαν για στρατηγούς νομίζω πως δεν υπάρχουν και πολλές ελπίδες για να γυρίσουμε ζωντανοί απ' τη σφαγή που μας περιμένει...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Τη μοναδική ίσως εξαίρεση αποτελεί ο στρατηγός Χάρης, που είναι κάπως εμπειροπόλεμος αν και έχει, εδώ που τα λέμε, και κάποιες απaráδεκτες αποτυχίες ... Ένα όμως είναι βέβαιο!.. Ως συναρχηγός με το Θηβαίο στρατηγό Πρόξενο σ' ένα άθλιο ασκέρι από μισθοφόρους κι ανεμομαζώματα, έχει στην ουσία αχρηστευτεί στις δύσβατες ορεινές διαβάσεις του Παρνασσού.

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Όπως σωστά επισήμανε ο Αισχίνης, ακόμα κι οι δικό τους έμπειροι στρατιωτικοί έχουν στην πράξη παραμεριστεί. Έχει υποβαθμιστεί ο ρόλος τους σε μια γενικότερη σύγκρουση και φυσικά θα πρέπει να παρακαλούμε να μην επεκταθούν, οι σημερινές μικροαψιμαχίες, σε πραγματικές μάχες. Πέρσι ο Φωκίωνας είχε εκπληκτικές επιτυχίες στα θρακικά παράλια... Σε πολλές συγκρούσεις είχε κατατροπώσει τους Μακεδόνες, μ' όλο που οι πολιτικοί μας αντίπαλοι δε σταμάτησαν ούτε στιγμή να τον κατηγορούν σα φιλομακεδόνα... Σήμερα οι ίδιοι αυτοί που εξακολουθούν να κυβερνούν τους Αθηναίους άφησαν στο σπίτι του έναν ασύγκριτο Φωκίωνα για να αναθέσουν την αρχηγία του στρατού μας στο Λυσικλή, στο Στρατοκλή και σ' άλλους άπειρους πολίτες, που το μοναδικό τους στρατιωτικό προτέρημα είναι το αβυσσαλέο μίσος τους για το Φίλιππο και τους Μακεδόνες...

ΔΗΜΑΔΗΣ: Όταν διαπιστώσουν πως το «προτέρημα» αυτό δεν αρκεί για να φέρει τη νίκη, θα 'ναι αργά για όλους μας.

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Με λίγα λόγια θα γίνει αυτό που προβλέπει ο Δημάδης... Οι Αθηναίοι θα οδηγηθούν σαν πρόβατα στη σφαγή...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Θα πρέπει να προλάβουμε αυτή την αδικαιολόγητη σφαγή... Καταλαβαίνω τη δυσπιστία σας, μα νομίζω πως μια ιδιαίτερη συνάντησή σας με τους ηγέτες της αντιμακεδονικής παράταξης και ιδίως με το Δημοσθένη και τον Υπερείδη, θα μπορούσε να οδηγήσει σε λογικές λύσεις με αμοιβαίες υποχωρήσεις και συμβιβασμούς...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Δε πιστεύω πως μπορούμε να ελπίζουμε πολλά... Ο Δημοσθένης κι ο Υπερείδης το έχουν δηλώσει ξεκάθαρα πως δεν έχουν καμιά διάθεση για συζητήσεις με τον Αισχίνη και το Δημάδη... Τους θεωρούν προσωπικούς τους εχθρούς... Έχουν πάρει τις αποφάσεις τους και δεν πιστεύω πως η σημερινή συνάντηση θα καρποφορήσει... Το δήλωσαν με στόμφο και αλαζονεία... Ή ο Φίλιππος θα αυτοταπεινωθεί και θα αναγνωρίσει την ηγεμονία της Αθήνας στα ελληνικά πράγματα ή θα ταπεινωθεί πανηγυρικά απ' το στρατό μας στο πεδίο της μάχης... Ονειρεύονται μια στρατιωτική αναμέτρηση όπου ο μακεδονικός στρατός θα διαλυθεί ολοκληρωτικά...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Πρέπει να βρεθεί ένα κοινό σημείο επαφής μεταξύ σας για να οδηγηθούμε σε σωστές και σωτήριες λύσεις...

ΔΗΜΑΔΗΣ: Δεν υπάρχει κανένα τέτοιο κοινό σημείο... Οι συγκρούσεις των δυο παρατάξεων ξέφυγαν από το φυσιολογικό ιδεολογικό τους πλαίσιο και κατέβηκαν στο χαμηλό επίπεδο των προσωπικών λασπολογιών...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Ενώ ο Δημοσθένης διακηρύσσει υποκριτικά πως σέβεται τις ιδέες και την προσωπικότητα των άλλων, από την άλλη μεριά έχει κατεβεί σ' ένα άθλιο επίπεδο δολοπλοκιών και συκοφαντικών κατηγοριών για τους πολιτικούς του αντιπάλους, που άνοιξε ένα βαθύ κι αγεφύρωτο χάσμα ανάμεσα στην πολιτική ηγεσία της πόλης μας... Ας μην ξεχνάμε τα βαριά λόγια που εκστόμισε για τη μάνα μου, τους χαρακτηρισμούς του για το Δημάδη αλλά και τις ψευδολογίες και συκοφαντίες του για πολλά στελέχη της παράταξής μας... Πριν από λίγο καιρό οι φίλοι του άρχισαν να διαδίδουν πως ο στενός σύντροφος του Δημάδη και βασικό κομματικό μας στέλεχος, ο ρήτορας Πυθέας, βγαίνει τις σκοτεινές νύχτες στους δρόμους και λωποδυτεί... Με τέτοιες κακόβουλες διαδόσεις θέλουν ν' αποδείξουν στο λαό πως είμαστε δήθεν ανυπόληπτα πρόσωπα και πως δεν είμαστε άξιοι ν' ασκούμε την εξουσία...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Μα πριν απ' αυτούς κυβερνούσαμε εμείς κι ο λαός εύκολα μπορεί να κάνει συγκρίσεις... Μήπως θα μας κατηγορή-

σουν για τα μέτρα που πήραμε για να κάνουμε πιο ανθρώπινη την πόλη μας; Μήπως κάναμε άσχημα που οργανώσαμε το σύστημα της υγείας του λαού αυξάνοντας τα δημόσια ιατρεία και χορηγώντας δωρεάν φάρμακα στους φτωχούς Αθηναίους; Μήπως δεν ήταν σωστό που πήραμε αυστηρά μέτρα για να πατάξουμε την αισχροκέρδεια και τις αναιτιολόγητες διακυμάνσεις των τιμών στο κύκλωμα σιτηρά-άλευρα-ψωμί; Στις εισαγωγές κι εξαγωγές λαδιού; Στην εμπορεία και στους όρους υγιεινής των αλιευμάτων και της ιχθυαγοράς, με βάση το γεγονός πως τα ψάρια αποτελούν την κυριότερη τροφή των κατοίκων της Αθήνας και του Πειραιά; Λέτε να κάναμε άσχημα που προτιμήσαμε ν' αποφύγουμε τους πολέμους και την επεκτατική ηγεμονική πολιτική, μια κι η εποχή μας δεν ευνοούσε την υλοποίηση τέτοιων οραμάτων; Φταίξαμε μήπως που ασχοληθήκαμε με έργα ειρήνης, όπως π.χ. με την επέκταση της ύδρευσης σ' απόμερες γωνιές της Αθήνας, με τη βελτίωση της αποχέτευσης, με τα παράνομα χτίσματα και τα παράνομα μπαλκόνια που δημιουργούσαν αφόρητες συνθήκες κυκλοφορίας και διακίνησης ανθρώπων κι εμπορευμάτων στους δρόμους της πόλης; *(Με κάποια πίκρα)* Μια τέτοια περίοδος αναδημιουργίας περνά λοιπόν τελείως απαρατήρητα κι αθόρυβα για την πόλη μας ενώ ταυτόχρονα μας κατηγορούν πως δεν υπήρξαμε φιλοπόλεμοι! Ναι, αυτό είναι το καμάρι μας... Κάναμε τους Αθηναίους να ξεχάσουν τους θρήνους, τις καταστροφές και τις συμφορές του πολέμου... Κι ίσως αυτή η λησμονιά είναι η αιτία που πολλοί νέοι, που δε γνώρισαν τέτοιες συμφορές, έγιναν φιλοπόλεμοι και ξεσηκώνονται θεωρώντας τον πόλεμο γιορτή και πανηγύρι... Είναι λοιπόν ν' απορεί κανείς! Εμείς ή αυτοί δεν είναι άξιοι ν' ασκήσουν την εξουσία με το σωστό τρόπο για να προστατέψουν τα συμφέροντα του λαού;

ΔΗΜΑΔΗΣ: Έχουν μούτρα και μιλούν! Ποιοί; Αυτοί που έχουν θεοποιήσει την ανυποληψία και τη χυδαιότητα! Μ' έναν Δημοσθένη για τον οποίο ψιθυρίζονται χίλια δυο σεξουαλικά βίτσια και μ' έναν αντάξιο υπαρχηγό Υπερείδη, το μόνιμο συνήγορο κάθε πόρνης στην Αθήνα και στην Κόρινθο... Άι στο καλό! Αυτοί θα μας κάνουν μαθήματα πατριωτισμού; Υπάρχει ανάμεσα μας ένα αγεφύρωτο χάσμα... Οι πολιτικές διαφορές έγιναν προσωπικό μίσος ανάμεσα στα ηγετικά στελέχη των δυο παρατάξεων.

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ο μεγάλος κίνδυνος για την πατρίδα μας βρίσκεται ακριβώς σ' αυτό το λεπτό σημείο της ασύνητης πολιτικής συμπεριφοράς που διακρίνει τους σημερινούς Αθηναίους... Χρειάζεται μια πρωτοβουλία για προσέγγιση και διάλογο από τα πρόσωπα εκείνα που βρίσκονται ακόμα έξω από το χώρο αυτών των προσωπικών συγκρούσεων... Εσύ Εύβουλε, ο Φωκίωνας, ο Λυκούργος... Επίσης κι άλλοι πολλοί που μέχρι σήμερα έχουν αποφύγει τις προσωπικές διαμάχες κι από τις δυο παρατάξεις, θα μπορούσαν να παίξουν συμφιλιωτικό ρόλο για ν' αποφευχθεί η καταστροφή. *(Στον Εύβουλο)* Τί λες, Εύβουλε; Θα μπορούσες ν' αναλάβεις μια τέτοια συμφιλιωτική πρωτοβουλία; Άλλωστε είναι γνωστό πως ο Δημοσθένης ξεκίνησε την πολιτική του καριέρα επικροτώντας την πολιτική που πρότεινες εσύ, στο κοινό μέτωπο που είχε τότε δημιουργηθεί ενάντια στην αλλοπρόσαλλη πολιτική της παράταξης του Αριστοφώντα .. Έχετε κοινούς αγώνες με το Δημοσθένη... Μα ούτε και σήμερα ήρθατε σε φανερή σύγκρουση οι δυο σας .. Θα 'λεγα πως διατηρεί για σένα κάποιο κρυφό θαυμασμό από την εποχή που σε υποστήριζε στη βουλή χωρίς να του το ζητάς... Γι' αυτό πιστεύω, Εύβουλε, πως εσύ θα μπορούσες να στήσεις ένα γιοφύρι ανάμεσα στις δυο παρατάξεις για ν' αρχίσει κάποιος διάλογος με το Δημοσθένη πριν είναι πολύ αργά... Λοιπόν, τι λες;

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Δε θα 'χα καμιά αντίρρηση για κάποια τέτοια πρωτοβουλία, μ' όλο που έχω ελάχιστες ελπίδες για μια ανάλογη ανταπόκριση από την άλλη πλευρά... Ο Δημοσθένης δεν είναι ο παλιός πολιτικός που συμπαρατάχτηκε κάποτε μαζί μας κι έγραψε τους θαυμάσιους εκείνους λόγους του με τους οποίους κεραυνοβόλησε τον Ανδροτίωνα, τον Τιμοκράτη και το Λεπτίνη, τα τρία αυτά στηρίγματα του πανίσχυρου τότε Αριστοφώντα... Τότε μαχόταν για την ελευθερία και τη δημοκρατία ενώ σήμερα πιπιλίζει υποκριτικά αυτές τις δυο λέξεις... Ταυτόχρονα ασκεί στην πράξη ανεξέλεγκτη τρομοκρατία, κατηγορώντας όποιον δε συμφωνεί μαζί του σαν προδότη κι όργανο των Μακεδόνων... Δε θέλω να σ' απογοητεύσω, δάσκαλε, μα όταν σε λίγο θα 'ρθει ο Φωκίωνας με το Λυκούργο και θα 'χουμε την ευκαιρία να συζητήσουμε το θέμα πιο λεπτομερειακά θα διαπιστώσεις πως και σ' αυτές τις κρίσιμες για την

Αθήνα στιγμές, δεν έχει σημειωθεί καμιά απολύτως αλλαγή στη στάση και στη νοοτροπία των Αθηναίων... Ας ελπίσουμε πως ο Φωκίωνας, που διατηρεί στενή φιλία με το Λυκούργο κι έχει πολλές συμπάθειες ανάμεσα στους πολιτικούς μας αντιπάλους, θα έχει περισσότερη αισιοδοξία από μένα για να αναλάβουμε από κοινού μια τέτοια πρωτοβουλία... Μακάρι ο Λυκούργος που θεωρείται ο πιο μετριοπαθής, ο πιο μυαλωμένος κι άξιος απόγονος της αριστοκρατικής και τιμημένης γενιάς των **Ετεοβουταδών*** να μπορέσει, ως εκπρόσωπος του Δημοσθένη και του Υπερείδη, να μας φέρει αισιόδοξα μηνύματα για ένα τέτοιο συμφιλιωτικό διάλογο...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Πάντως εγώ κι ο Δημάδης μάλλον κακό παρά καλό θα μπορούσαμε να προσφέρουμε σε μια τέτοια πρωτοβουλία... Μετά από όσα έχουν προηγηθεί μέχρι σήμερα με το Δημοσθένη και τον Υπερείδη, νομίζω πως θα πρέπει να σωπάσουμε ώσπου να δούμε και τις διαθέσεις και της απέναντι πλευράς.

ΔΗΜΑΔΗΣ: Ας μη βαυκαλιζόμαστε με οράματα κι οπτασίες... Οι πολιτικοί μας αντίπαλοι είναι φιλοπόλεμοι και μισούν θανάσιμα τους Μακεδόνες... Είναι ικανοί, σαν τις μέλισσες, να χώσουν το κεντρί τους στον υποτιθέμενο αντίπαλο, μ' όλο που ξέρουν πως μετά απ' αυτό τους περιμένει ο θάνατος... Με λίγα λόγια, έχουμε να κάνουμε μ' ανθρώπους που έπαθαν μαλάκυνση στον εγκέφαλο όταν ακόμα βρίσκονταν στην κούνια! *(Γελούν όλοι)*.

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Να, κάτι τέτοια λες, Δημάδη, και σε συμπαθούν τόσο πολύ οι άσπρονδοι «φίλοι» σου...

ΔΗΜΑΔΗΣ: Εγώ, Εύβουλε, δεν είμαι υποκριτής σαν εκείνους... Συνήθισα να σκέφτομαι μεγαλόφωνα και συνεπώς έντιμα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Προσωπικά πιστεύω πως ο Δημοσθένης αγαπά την Αθήνα όσο την αγαπούμε κι εμείς, μα αντιμετωπίζει τα σημερινά της προβλήματα μ' ένα τελείως διαφορετικό τρόπο. Εμείς πιστεύουμε πως οι διαμάχες κι οι καταστροφικοί πόλεμοι ανάμεσα στις ελληνικές πόλεις θα πρέπει να σταματήσουν, για να πετύχουμε το δυνάμωμα και τη συνοχή όλου του ελληνισμού... Μόνο έτσι θα

μπορέσουμε ν' αντιμετωπίσουμε τον περσικό κίνδυνο. Ο Δημοσθένης κι οι φίλοι του εξακολουθούν να θεωρούν πατρίδα μόνο την Αθήνα και την Αττική... Αδιαφορούν ποιος ξένος κατακτητής θα μπορούσε να καταστρέψει τη Μίλητο, τη Νάξο, την Κρήτη ή την Κύπρο... Εδώ ακριβώς βρίσκεται η πλάνη τους... Πνίγονται μέσα σ' έναν αχαλίνωτο τοπικισμό... Νοιάζονται για την Αθήνα πιο πολύ ίσως κι από μας... Είναι καλοί Αθηναίοι μα σαν Έλληνες θα πρέπει να ντρέπονται που αγωνίζονται μ' ακατανόητο πείσμα για τη συνέχιση της διαίρεσης του ελληνισμού. Όπως θα πρέπει, σαν Έλληνες, να ντρεπόμαστε όλοι μας για την ειρήνη που υπόγραψε, πριν πενήντα περίπου χρόνια ο **Ανταλκίδας**,* καθιστώντας τους Πέρσες ρυθμιστές των ελληνικών πραγμάτων και κυρίαρχους στις ελληνικές πόλεις της Μικρασίας... Αυτή η επονείδιστη "Ειρήνη του Βασιλιά", όπως συνηθίζεται ν' αποκαλείται απ' τους ιστορικούς μας, ήταν η πιο αιμωπική συμφωνία που θα μπορούσε να υπογράψει ένας Έλληνας, ήταν «ένα κείμενο αισχρό και προδοτικό», όπως πολύ σωστά το ονόμασε ο Πλάτωνας... Οι νικητές Έλληνες όρισαν διαιτητή τους το νικημένο τους αντίπαλο, γιατί έτσι θα μπορούσαν να αλληλοσπαράσσονται πιο άνετα για να κερδίσουν μια ακατανόητη κι αμφίβολης αξίας ηγεμονία στην κυρίως Ελλάδα... Τότε ήμουν σαρανταεννιά χρόνων κι ορκίστηκα ν' αφιερώσω όλη την υπόλοιπη ζωή μου στο όραμα της ενότητας του ελληνισμού... Και κράτησα τον όρκο μου... Μισός αιώνας πέρασε από τότε κι ούτε στιγμή σταμάτησα ν' αγωνίζομαι για να καταστήσω πραγματικότητα αυτό το υπέροχο όραμα... *(Με πολλή πίκρα)* Νιώθω απέραντη θλίψη γιατί ένας Έλληνας με το μυαλό του Δημοσθένη, έφτασε στο σημείο να παρακινεί τους Αθηναίους να στηριχτούν στη βοήθεια του Αρταξέρξη του **Ώχου***, του σημερινού Πέρση ηγεμόνα, για να «σώσουν την Ελλάδα από το βάρβαρο Φίλιππο»... Μα λυπάμαι για τους συμπολίτες μας που, ναι μεν δε δέχτηκαν την πρόταση, μα τη θεώρησαν τόσο φυσιολογική ώστε κανένας δε τόλμησε να εισηγηθεί ψήφισμα για να θεωρηθεί η πρόταση αυτή προδοτική...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Έχουν μεθύσει τους Αθηναίους με όμορφα λόγια και περίτεχνα ρητορικά σχήματα... Έχουν δημιουργήσει με τις συκοφαντίες, με αισχρά κείμενα που διαβάζονται στην Πνύκα, με ψευδομαρτυρίες κι ότι άλλο εξυπηρετεί τους σκοπούς τους, την εντύ-

πωση πως εμείς που πιστεύουμε στην ιδέα του πανελληνισμού είμαστε μια κλίκα από τυχοδιώχτες και προδότες...

ΔΗΜΑΔΗΣ: *(Ειρωνικά)* Και να ξέρεις, Αισχίνη, πως κάπως έτσι θα μείνεις στην ιστορία... Ο Δημοσθένης έχει το χάρισμα να πείθει τους σημερινούς Αθηναίους, μα υποψιάζομαι πως θα πείσει και τους απογόνους μας πως η Ελλάδα έπρεπε να είναι και να παραμείνει διαιρεμένη... *(Στους άλλους)* Φανταστείτε να είχε το χάρισμα να μιλά τόσο καλά όσο καλά γράφει... Να είχε, ας πούμε, την άνεση στις κινήσεις, την άρθρωση, το παράστημα και την επιβλητική φωνή του Αισχίνη... Οι συμπολίτες μας θα μας είχαν όλους καταδικάσει, πριν από χρόνια, σε θάνατο... *(γελούν)*.

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Η αλήθεια όμως είναι πως αυτοί αποτελούν μια κλίκα πολεμοκάπηλων... Όταν ήμασταν εμείς στην εξουσία και αυξήσαμε τις κοινωνικές παροχές, μας κατηγορήσαν για δημαγωγούς... Όταν κατασκευάσαμε δημόσια κτίρια, δρόμους, τα δίκτυα ύδρευσης και όλα όσα έδωσαν καινούρια όψη στην πόλη, μας κατηγορήσαν πως σπαταλάμε το δημόσιο χρήμα... Θα 'πρεπε λέει, να φτιάχνουμε όπλα και πολεμικά πλοία για να είμαστε οι θαλασσοκράτορες και οι πιο δυνατοί σ' όλη την Ελλάδα.

ΔΗΜΑΔΗΣ: Αυτό, με τα σημερινά δεδομένα, είναι μια καθαρή ουτοπία... Η δύναμη της πόλης μας βασίστηκε πάντα στα ταμεία των συμμάχων της... Όσο μπορούσαμε να βάζουμε χέρι σ' αυτά τα ταμεία δεν υπήρχε πρόβλημα. Σήμερα όμως έχουμε απέναντι μας έναν πανίσχυρο Φίλιππο, με τις απεριόριστες οικονομικές δυνατότητες που του προσφέρουν τα πυκνά δάση της Μακεδονίας, με την ονομαστή ξυλεία τους και τα χρυσωρυχεία του Παγγαίου. Αντίθετα, σε μας, το ταμείο της Αθηναϊκής συμμαχίας στη Δήλο ανήκει στο παρελθόν... Αρκετές δεκαετίες το μαδήσαμε και φάγαμε το καταπέτασμα... Ούτε τα άδεια κασόνια του θησαυρού αφήσαμε... *(Γελούν)*

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Βασικό στοιχείο της πολιτικής σκέψης είναι ο ρεαλισμός. Όταν έχεις ένα Δημοσθένη ν' αρνείται τη σημερινή πραγματικότητα, με το πάθος ενός φανατισμού που φτάνει στα όρια της

προδοσίας του πανελλήνιου οράματος για την ενότητα όλων των Ελλήνων... Όταν αυτός ο πολιτικός είναι πρόθυμος να διευκολύνει τα περσικά σχέδια σε βάρος του ελληνισμού, μόνο και μόνο για να στερήσει τη δυνατότητα απ' το Φίλιππο να ηγηθεί μιας πανελληνίας εκστρατείας... Ε, τότε, τι διάλογος μπορεί ν' αναπτυχθεί, Ισοκράτη, ανάμεσα σε μας, που βλέπουμε τον ελληνισμό σαν μια αδιαίρετη ενότητα και σ' αυτούς που πιστεύουν πως είναι οι εκλεκτοί των θεών... Σ' αυτούς που νομίζουν πως τα υπόλοιπα απομονωμένα και σκληρά για τα δόντια και τις ορέξεις μας ελληνικά φύλα, που ζουν στην Κεντρική Ελλάδα, την Ήπειρο, τη Θράκη, ή τη Μακεδονία θα πρέπει να τα εξομοιώσουμε με τους βάρβαρους, για να έχουμε την κούφια περηφάνια να θριαμβολογούμε για τα πρωτεία μας... Στείρος κι εθνοκτόνος τοπικισμός, πιο γελοίος κι απ' το πάθος του μονόφθαλμου που θριαμβολογεί όταν είναι πρώτος σε μια στρατιά τυφλών...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Μας παριστάνουν τους στυλοβάτες της ελευθερίας και της δημοκρατίας... Αυτοθαυμάζονται σαν σωτήρες των θεσμών μας από τον τύραννο που τους απειλεί... Γι' αυτό δε χάνουν ευκαιρία για να τιμήσουν τον εαυτό τους με τις ανώτατες διακρίσεις που έχουν καθιερωθεί απ' τους προγόνους μας για εξαιρετικές μόνο περιπτώσεις... Δυο φορές, πέρσι και πρόπερσι, αυτοστεφανώθηκε ο Δημοσθένης, με πρόταση κομματικών του φίλων προς τη βουλή, για τις μεγάλες του υπηρεσίες προς την πατρίδα... Τέτοια τιμή, δυο απανωτά χρυσά στεφάνια, δεν έγινε σ' έναν Κίμωνα, σ' έναν Αλκιβιάδη ή σ' έναν Περικλή...

ΔΗΜΑΔΗΣ: Υποψιάζομαι πως ο φίλος μας το 'βαλε στόχο να συνεχίσει την απόδοση τιμών στον εαυτό του κάθε χρόνο... Το στεφάνι είναι, βλέπεις, χρυσό! Είναι ένα μέταλλο που τον συγκινεί ιδιαίτερα (*Γελόν*).

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: (*Ειρωνικά*) Τέτοιες τιμές αξίζουν οι καθάραιμοι αυτοί Έλληνες που σώζουν τον ελληνικό πολιτισμό από το Φίλιππο...

ΔΗΜΑΔΗΣ: Καθάραιμος! Πφ! Νομίζω, Αισχίνη, πως ο πιο πετυχημένος χαρακτηρισμός σου γι' αυτόν ήταν η εξομοίωσή του με

«ελληνόφωνο βάρβαρο»... Θυμάμαι, τότε, στο δικαστήριο που προσπάθησε να εξυψώσει τη γενιά του και τον έβαλες με μαεστρία στη θέση του.. Αναψοκοκκίνισε και ξεφυσούσε σα φουσερό... Το 'χε βλέπεις μυστικό πως ο πάππος του, ο Γύλωνας, κατηγορήθηκε για προδοσία και πως η μάμη του ήταν από σκυθική γενιά βάρβαρων νομάδων της Ταυρικής χερσονήσου και δεν ήξερε ούτε λέξη ελληνικά...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: (Στο Δημάδη) Καλό θα είναι να αποφεύγονται τέτοιοι χαρακτηρισμοί κι όταν ακόμα οι αντίπαλοί σας είναι προκλητικοί... Η νοοτροπία να επαίρονται οι Αθηναίοι πως είναι οι Έλληνες των Ελλήνων, είναι πιο επικίνδυνη κι απ' αυτόν ακόμα τον περσικό κίνδυνο... Χωρίζει τους Έλληνες σε καθάραιμους κι αμφισβητούμενης γνησιότητας, με μοναδικό σκοπό να διατηρήσει τα προνόμια και τα ατομικά οφέλη στους πρώτους και να εμποδίσει τους δεύτερους να παίξουν ουσιαστικό ρόλο στις ελληνικές υποθέσεις... Δυστυχώς η συρρίκνωση του ελληνισμού είναι αποτέλεσμα αυτής της νοοτροπίας... Θα 'μουν τότε **σαρανταπεντάρης***, όταν επισήμανα αυτή τη θλιβερή αλήθεια! Είχα ριχτεί σ' έναν απελπισμένο αγώνα για να σώσω απ' τους Πέρσες το φίλο μου και βασιλιά της Κύπρου, τον Ευαγόρα... Οι φανατικοί τοπικιστές της Αθήνας με κατηγορήσαν τότε πως δείχνω υπερβολικό ενδιαφέρον για περιοχές που δεν έχουν καμιά σχέση με την πατρίδα μας... Να το πελώριο σφάλμα τους! Θεωρούν πατρίδα μόνο τον αυλόγυρο του σπιτιού τους... Ως εδώ φτάνουν οι οραματισμοί τους! Πέρα απ' τους φράχτες τους αρχίζει το εχθρικό έδαφος και χωρίς διάκριση ο βαρβαρικός κίνδυνος... Με τέτοια νοοτροπία είναι εύκολο να καταλάβουμε γιατί αδιαφόρησε η Αθήνα κι οι άλλες ελληνικές πόλεις για την τύχη του Ευαγόρα, που υποτάχτηκε στους Πέρσες και γιατί ο απόγονός του και συνονόματός του δεύτερος Ευαγόρας, προτίμησε να συνεργαστεί με τους Ασιάτες σατράπες και ν' αποκηρύξει την ελληνικότητά του για να κατορθώσει να επιβιώσει...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Δυστυχώς, αυτό το πνεύμα της διχόνοιας, της πατριδοκαπηλίας και της καθαροελληνικής καταγωγής, που επικαλούνται επιδειχτικά και με υποκρισία ακόμα και μέτοικοι από βαρ-

βαρικές περιοχές, αποτελεί ένα βασικό στοιχείο στη διαμάχη μας με το Δημοσθένη και τον Υπερείδη.

ΔΗΜΑΔΗΣ: *(Διακόπτει τον Εύβουλο)* Καλή ώρα σαν το «φίλο» μας τον Απολλόδωρο που ο πατέρας του, όπως ξέρουμε όλοι μας, ήταν απελεύθερος δούλος...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Έχεις δίκαιο Δημάδη... *(Συνεχίζει)* Φοβάμαι πως αυτή η διαμάχη θ' αφήσει μια αξιοθρήνητη πολιτική παράδοση που θα 'χει μακροχρόνιες επιδράσεις στην ενότητα του ελληνισμού... Έφτασαν στο σημείο, οι φανατικοί αυτοί, να μας αποκαλούν προδότες γιατί πιστεύουμε πως οι πόλεμοι μεταξύ των Ελλήνων είναι εμφύλια αλληλοεξόντωση κι εθνοκτόνα αλληλοκαταστροφή... Και για την ικανότητα τους να λένε όμορφα λόγια και να γράφουν χίλιες συκοφαντίες σε βάρος μας, η πλειοψηφία των πολιτών, τους εμπιστεύτηκε την τύχη της πόλης και μαζί της τη μεγάλη ευθύνη για την οπισθοδρόμηση των οραμάτων του ελληνισμού σε μια κρίσιμη καμπή της ιστορίας του... Γίναμε ένα κράτος δημαγωγών και συκοφαντών...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Συμφωνώ μαζί σου Εύβουλε και καταλαβαίνω την πίκρα σου... Κάποτε οι Έλληνες, όταν ξεφύγουν απ' αυτή τη λαίλαπα των παθών, των φανατισμών και απ' την τάση τους να επιδιώκουν την αυτοκαταστροφή, θα μας δικαιώσουν... Θα καταλάβουν πως τα ιερά μέρη της θρησκευτικής τους λατρείας δεν επιλέχτηκαν τυχαία, όπως π.χ. στο Ιδαίο Άντρο της Κρήτης, στη Δωδώνη της Ηπείρου ή στο μακεδονικό Όλυμπο... Καμιά εθνότητα δεν επιλέγει τους ιερούς της χώρους σ' αλλόφυλες περιοχές... Αυτοί οι λατρευτικοί χώροι είναι κρίκοι ισχυρής εθνικής συνοχής... Κι αν οι σημερινοί Έλληνες, που τσακίστηκαν απ' τους εμφύλιους πολέμους σαν δυσκίνητα καράβια σε φουρτουνιασμένο πέλαγος, δε θελήσουν να συνειδητοποιήσουν τη δύναμη που τους προσφέρει η ενότητα όλων των διασκορπισμένων ελληνικών ομάδων σ' ένα αρραγές πανελλήνιο μέτωπο, τότε, Εύβουλε, ο ελληνισμός φοβάμαι πως δύσκολα θα επιβιώσει... *(Λίγες στιγμές σιωπής)* Είναι θλιβερό σ' αλήθεια, που σε μια τόσο κρίσιμη για τον ελληνισμό περίοδο, αξιόλογοι κατά τα άλλα συμπατριώτες μας έχουν ρίξει το βά-

ρος των ικανοτήτων τους σ' ένα στείρο κι απατηλό στόχο... Άλλοτε, ο μεγάλος εχθρός μας ήταν οι Σπαρτιάτες, αργότερα οι Θηβαίοι και τώρα ο Φίλιππος...Κοκορεύονται πως είναι καθάροιστοι Έλληνες, μα είναι ολοφάνερο πως δε σκέφτονται καθόλου ελληνικά...Το 'γραφα πριν **σαράντα χρόνια*** και στον «πανηγυρικό» μου, πως το όνομα «Έλληνας» δεν είναι μόνο δηλωτικό μιας ιδιαίτερης γενιάς, μιας κοινής καταγωγής, μα χαρακτηριστικό κι ενός υπέρτερου και ιδιαίτερου πολιτισμού... Αυτός ο κοινός πολιτισμός μπορεί να μας βοηθήσει να ενωθούμε και να ομονοήσουμε για να καταφέρουμε να επιβιώσουμε από άλλες εθνότητες της Δύσης ή της Ανατολής που ενώθηκαν ή θα ενωθούν κάτω από ένα σκήπτρο ή μια ιδέα.

ΠΟΛΛΕΣ ΝΕΑΝΙΚΕΣ ΦΩΝΕΣ: *(Ακούγονται από μακριά)* Μακεδονοπροδότες! Μακεδονοπροδότες! Αίσχος, προδότες! Θάνατος στους Μακεδονοπροδότες! Θάνατος στους Φιλιππίζοντες!..

ΔΗΜΑΔΗΣ: Α, να χαθείτε, κοπρόσκυλα!.. Αλήτες!.. Τώρα θα σας δείξω ποιοι είναι προδότες... *(Φεύγει απ' τη σκηνή για να τους καταδιώξει. Ακούγεται η φωνή του)* Αν σε πιάσω εσένα εκεί, μαντράχαλε, θα σου δώσω να καταπιείς τη γλώσσα σου...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Στάσου, Δημάδη! Δεν είναι σωστό να εκνευρίζεσαι με μικρά παιδιά που είναι τελείως ανεύθυνα γι' αυτά που λένε... *(Οι παιδικές φωνές απομακρύνονται με χαχανητά κι αποδοκιμασίες).* Άστα! Θα φύγουν...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Νάτα, σκόρπισαν τρέχοντας μέσα στο άλσος για να μη συναντηθούν με τον Φωκίωνα και τους άλλους που έρχονται προς τα εδώ...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: *(Κοιτάζει προς τον ουρανό φέρνοντας την παλάμη του, σα γείσο, πάνω απ' τα μάτια του για να τα προστατέψει απ' τον ήλιο)* Στην ώρα τους!.. Έφτασαν χωρίς καθυστέρηση...

ΔΗΜΑΔΗΣ: *(Ξαναμπαίνει στη σκηνή)* Με σύγχυσαν τ' αλητόπαιδα! *(Στον Ισοκράτη)* Νομίζω πως δεν είναι τόσο ανεύθυνα, Ισοκράτη,

για όσα λένε και κάνουν... Είναι αρκετά μεγάλα ώστε να μπορούν να κρίνουν σωστά και λογικά... Θα είναι «μπάσταρδα»* απ' το γειτονικό γυμνάσιο... Ένα γυμνάσιο που όταν δίδασκες εσύ αποτελούσε ένα αληθινό πνευματικό κόσμημα για την Αθήνα, ενώ σήμερα ξεφύτρωσε εδώ κάθε καρυδιάς καρύδι...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Όταν οι γονείς με τα πολιτικά πάθη και τα προσωπικά μίσση τους ξεπέρασαν σ' επιπολαιότητα τα παιδιά τους, τότε τι μπορούμε να περιμένουμε από ανώριμα παιδαρέλια δέκα ή δεκαπέντε χρόνων, που συνήθισαν να επαναλαμβάνουν τα καμώματα των μεγάλων!

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Α, να, πλησίασαν ο Φωκίωνας, ο Λυκούργος κι ο Απολλόδωρος... Νομίζω Δημάδη πως θα πρέπει να πάμε να συναντήσουμε τον Τιμόθεο και τον Αφαρέα...

ΔΗΜΑΔΗΣ: Ευτυχώς, δε θα παραβρίσκομαι στη συνάντηση γιατί δε θα 'νιωθα άνετα ν' ανταλλάζω ιδέες κι απόψεις μ' έναν κούφιο άνθρωπο σαν τον Απολλόδωρο, που τα κύρια χαρακτηριστικά του είναι το πολύ χρήμα, οι αμέτρητοι δικαστικοί καβγάδες του, οι δωροδοκίες του και οι ασυναρτησίες του... Φεύγω για το ιερό του Ηρακλή...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: *(Στο Δημάδη)* Πάμε... Είπαμε πως η παρουσία μας σε μια τέτοια συνάντηση, μάλλον κακό παρά καλό θα μπορούσε να φέρει...

(Ο Αισχίνης και ο Δημάδης φεύγουν)

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Είναι λυπηρό, Εύβουλε... Οι σημερινοί πολιτικοί της Αθήνας αλληλομισούνται σε τέτοιο βαθμό, ώστε αποφεύγουν τα συναπαντήματα στην αγορά και σ' άλλους δημόσιους ή ιδιωτικούς χώρους... Εκεί φτάσαμε δυστυχώς! Η προσωπική διαμάχη ανάμεσα στο Δημοσθένη και στον Αισχίνη ξεπέρασε κάθε ανεκτό όριο έξαλλης πολιτικής συμπεριφοράς... Μέσα σ' αυτόν τον ανεμοστρόβιλο των παθών, παρασύρθηκαν οι υπολήψεις των γονιών, των συγγενών και φίλων, φανερώθηκαν μυστικά που αφήνουν εμβρόν-

τητους τους ακροατές στη βουλή, εκστομίστηκαν βαριές φράσεις και κατηγορίες που αφήνουν κατάπληκτο έναν αμερόληπτο παρατηρητή... Δεν έπρεπε να γίνουν όλ' αυτά... Ή τουλάχιστο να σταματήσουν τώρα. Αρκετή λάσπη ρίχτηκε κι απ' τις δυο μεριές!

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Το ξέρουμε πολύ καλά, Ισοκράτη, πως αυτή τη διαμάχη σ' ένα τόσο χαμηλό επίπεδο, την άρχισε ο Δημοσθένης... Κι όταν η βαριά του κατηγορία για δωροδοκία των πρεσβευτών και ιδιαίτερα του Αισχίνη, είχε τη γνωστή σ' όλους μας συνέχεια, που οδήγησε μέχρι στην αυτοκτονία του Τίμαρχου, που σαν δημόσιος κατήγορος και συνεργάτης του Δημοσθένη, είχε επιλεγεί για έναν τόσο αισχρό ρόλο, τότε οι προσωπικές συκοφαντίες ενάντια σε στελέχη της παράταξης μας, κι όχι μόνο κατά του Αισχίνη, έγιναν από τους αντιπάλους μας τα βασικότερα στοιχεία της πολιτικής τους πάλης... Ο λόγος **«Περί Παραπρεσβείας»*** του Δημοσθένη θα μείνει στην ιστορία σαν ένα δικαστικό έγγραφο που διαστρεβλώνει αναίσχυντα τα πραγματικά γεγονότα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Δεν ωφελεί, Εύβουλε, τώρα να επιμερίζουμε ευθύνες... Δε μ' ενδιαφέρει ποιος άρχισε πρώτος ή ποιος είχε το φταίξιμο... Εκείνο που έχει σημασία είναι να σταματήσει αυτό το είδος της απαράδεκτης πολιτικής αντιπαράθεσης ανάμεσα στις δυο παρατάξεις... Αλλά να, ήρθαν κι οι φίλοι μας...

(Μπαίνουν οι Φωκίωνας, Λυκούργος, Απολλόδωρος και χαιρετούν)

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Ακούσαμε πριν λίγο τις φωνές και λυπηθήκαμε για το κατόντημα της πόλης μας... Όταν στα πολιτικά πράγματα παίρνουν θέση και τα νήπια, είναι φυσικό τα πάθη να παίρνουν τη μορφή λαίλαπας... Η φρόνηση κι η αυτοσυγκράτηση αποτελούν γνώρισμα των ώριμων ηλικιών, μα στη σημερινή Αθήνα φαίνεται πως όλοι μας γίναμε ανεύθυνα παιδιά... Μας σέρνουν σ' ένα ξέφρενο χορό οι μπροστάρηδες φανατικοί...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Ας ελπίσουμε πως θα επικρατήσει η φρόνηση σ' αυτές τις κρίσιμες για την πατρίδα μας στιγμές... Γι' αυτό κι η παρουσία του Λυκούργου και του Απολλόδωρου σ' αυτή μας τη μικρή

πολιτική συνάθροιση, αποτελεί ένα ενθαρρυντικό σημάδι πως όλα θα πάνε καλά...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Σ' ευχαριστούμε, Εύβουλε, για τα καλά σου λόγια... Είναι και δική μας ευχή να βγουν σωστές οι προβλέψεις σου... *(Με το ένα χέρι αγκαλιάζει τον Ισοκράτη απ' τους ώμους)* Χαίρομαι αφάνταστα, δάσκαλε, που σε βλέπω να' χεις το σφρίγος νεανίσκου...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Τον διακόπτει)* Το πνευματικό σφρίγος εννοείς φυσικά!..

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: *(Γελώντας)* Όχι μόνο αυτό... Έχεις συμπληρώσει έναν σχεδόν αιώνα ζωής κι έχεις την εμφάνιση και τη ζωτικότητα εξηντάρη...

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Ναι, ναι... Έχει δίκιο ο Λυκούργος...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Δάσκαλε, συμφωνώ απόλυτα με την πρωτοβουλία σου να φέρεις σ' επαφή τις δυο αντίθετες πολιτικές παρατάξεις της πόλης... Ίσως δε θα πρέπει να περιμένουμε απ' την πρώτη στιγμή εντυπωσιακά αποτελέσματα, μα οφείλουμε να παραδεχτούμε πως είσαι ο μόνος που θα μπορούσε να επιχειρήσει κάτι τέτοιο...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Ναι, αυτό είναι σωστό...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Οι πολυάριθμοι μαθητές σου, που βρίσκονται και στις δυο παρατάξεις, σε σέβονται και σ' εκτιμούν...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Ας μη ξεχνούμε, εντούτοις, πως ορισμένοι απ' την παράταξη σας τον αποκαλούν... «διαφθορέα των πολιτικών». *(Γελούν όλοι)* Φυσικά οι... διαφθαρέντες είμαστε εμείς που ενστερνιστήκαμε την Πανελλήνια Ιδέα... Εσύ, Λυκούργε, γλίτωσες απ' αυτόν το... βιασμό και τη διαφθορά... *(Γελούν)*.

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Ο Εύβουλος δε χάνει ευκαιρία για χωρατά...

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Δεν είναι μόνο ο Λυκούργος που γλίτωσε... Έχουμε στο κόμμα μας και τον Υπερείδη... Ας μην ξεχνούμε πως κι εκείνος ήταν μαθητής του Ισοκράτη.

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Είμαστε συνομήλικοι με τον Υπερείδη κι είχαμε γραφτεί στη σχολή την ίδια χρονιά... *(Αναπολεί)* Όμορφα χρόνια στ' αλήθεια...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ήσουν πάντα, Λυκούργε, απ' τα παιδικά σου χρόνια, πράος, δίκαιος και διαλλακτικός κι έτσι έμεινες μέχρι και σήμερα... Γι' αυτό βασιζομαι σε σένα... Βρισκόμαστε στο χείλος της αβύσσου κι είμαστε έτοιμοι να καταποντιστούμε... Απομένουν ελάχιστες στιγμές για να σκεφτούμε ψύχραιμα και λογικά πριν από τη μοιραία σύγκρουση... Ας μη σπρώξουμε πάλι την Ελλάδα σ' έναν ακόμα αδερφοκτόνο πόλεμο, σαν εκείνο το φριχτό εμφύλιο ανάμεσα στην Αθήνα και στη Σπάρτη που κράτησε τόσο πολύ. Ήμουν παιδί **έξι*** χρόνων όταν άρχισε κι έγινα μεστωμένος άντρας **τριανταδυό*** χρόνων όταν τέλειωσε...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Αληθινή συμφορά...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ήταν ένας πόλεμος τόσο καταστροφικός και παράλογος, έτσι ακριβώς όπως τον περιγράφει ο Θουκυδίδης, ώστε μετά την ερήμωση που είδα όλ' αυτά τα χρόνια στην Αττική, διερωτήθηκα: «Αυτοί που πολέμησαν μεταξύ τους ήταν Έλληνες ή αλλόφυλοι; Μήπως οι Αθηναίοι και οι Σπαρτιάτες δεν προξένησαν καταστροφές που μπροστά τους οι καταστροφές του Ξέρξη και του Μαρδόνιου ήταν μικροζημιές»; Η μανία της αυτοκαταστροφής που είχε σκοτίσει το μυαλό όλων μας, οδηγούσε στους ίδιους παραλογισμούς που βλέπουμε και σήμερα γύρω μας... Θυμάμαι πως φανατισμένοι ρήτορες προσπαθούσαν να μας αποδείξουν πως δεν έχουμε καμιά φυλετική συγγένεια με τους «βάρβαρους» Δωριείς της Σπάρτης και πως θα 'πρεπε ν' αγωνιστούμε μέχρι θανάτου για να σώσουμε τον αττικό, τον ιωνικό, αυτόν τον καθαρά ελληνικό πολιτισμό μας, από τη δωρική βαρβαρότητα... Φαντάζομαι πως παρόμοια **επιχειρήματα*** θα πρόβαλαν οι Έφοροι κι οι δυο βασιλιάδες τους στο λαό της Σπάρτης... *(Στιγμές σιωπής)* Φτάνουν

πια οι εμφύλιοι πόλεμοι... Όχι άλλες καταστροφές από Έλληνες σε Έλληνες! Ας στρέψουμε το βλέμμα μας προς τ' ανατολικά, όπου ελλοχεύει ο θανάσιμος εχθρός του ελληνισμού, η πανίσχυρη περσική αυτοκρατορία...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Χαίρομαι, δάσκαλε, γι' αυτή σου την εκτίμηση και την εμπιστοσύνη προς το πρόσωπο μου... Παρακολούθησα επίσης με προσοχή τις απόψεις σου για τη σημερινή πολιτική κατάσταση... Δυστυχώς, κεντρικό σημείο της πολιτικής διαμάχης μας είναι σήμερα η σύγκρουση με το Φίλιππο... Κι ο Δημοσθένης κι ο Υπερείδης δήλωσαν ξεκάθαρα πως δεν πρόκειται σε καμιά περίπτωση να 'ρθουν σε διάλογο με τον τύραννο που ταπείνωσε τόσο ανέντιμα την Αθήνα... Η μόνη λύση είναι να πειστεί ο Μακεδόνας να ξεκουμπιστεί και να επιστρέψει εκεί απ' όπου ήρθε...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: *(Ειρωνικά)* Αφού ο πιο μετριοπαθής χρησιμοποιεί τέτοια γλώσσα, φαντάσου τι θ' ακούσουμε απ' τους... σκληροπυρηνικούς της παράταξης.

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Ότι ακούμε κι από τους δικούς σας φανατικούς... Καληώρα σαν το Δημάδη...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: *(Στο Λυκούργο)* Και πού θα οδηγήσει την πόλη και το λαό της αυτή η σκληρή μας αντιπαράθεση;

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ας λέμε καλύτερα πού θα οδηγήσει ολόκληρη την Ελλάδα...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Από τότε που πήρατε την εξουσία στα χέρια σας, ακολουθήσατε μια φιλοπόλεμη τακτική που οδήγησε απ' την άλλη μεριά το Φίλιππο σε ακόμα σκληρότερη στάση... Πού πάμε ξυπόλυτοι; Πώς θα συγκρουστούμε με τις πανίσχυρες μακεδονικές φάλαγγες;

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Είναι απαράδεκτο, Εύβουλε, σε στιγμές πανστρατιάς, να σπέρνετε την ηττοπάθεια... Ήρθε η ώρα να πληρώσει

ο **βάρβαρος*** Μακεδόνας τις πανουργίες και τις παρασπονδίες του... Αυτή τη φορά δεν τη γλιτώνει!

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Δεν είμαστε μόνοι... Θα μας βοηθήσουν οι σύμμαχοι μας... Οι Κορίνθιοι, οι Βοιωτοί, οι Ευβοείς... Ο Δημοσθένης βδομάδες τώρα γυρίζει από πόλη σε πόλη για να σφυρηλατήσει ένα γρανίτινο αντιμακεδονικό μέτωπο...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Για ποιο μέτωπο μιλάς, Λυκούργε; Ξεχνάς πως το μεγαλύτερο μέρος της Πελοποννήσου, με εξαίρεση φυσικά τη Σπάρτη, όπως επίσης όλοι οι Θεσσαλοί κι οι Αιτωλοί, συμπαραστέκονται κι εμψυχώνουν το Φίλιππο;

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Οι ελληνικοί λαοί, οι απλοί Έλληνες, κατάλαβαν την ανάγκη μιας πανελληνίας συσπείρωσης όχι όπως τη φαντάζεστε σεις μα για ν' αντιμετωπίσουν το βάρβαρο Μακεδόνα που μόλυνε ήδη τα χώματα της Φωκίδας και της Βοιωτίας... Θα συσπειρωθούν όλοι γύρω από την Αθήνα για την πραγματική ένωση των Ελλήνων και τη διάσωση του ελληνικού πολιτισμού...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Εμείς, όπως άλλωστε το ξέρετε πολύ καλά, δε συμφωνούμε για μια ένωση των Ελλήνων κάτω από έναν τύραννο... Μόνο η δημοκρατική Αθήνα θα μπορούσε να εγγυηθεί μια τέτοια ένωση, με ταυτόχρονη διασφάλιση των βασικών τους ατομικών και πολιτικών ελευθεριών σε ανεξάρτητες και αυτοδιοικούμενες πόλεις. Έτσι δεν είναι; Αυτό δεν είναι το σωστό; Ας το σκεφτούμε ψύχραιμα και λογικά!

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Κι εγώ, Λυκούργε, θα ήθελα η Αθήνα μας να παίξει τον ιστορικό ρόλο που ονειρεύεσαι γι' αυτή, μα οι ιστορικές εξελίξεις διαψεύδουν αυτές μας τις προσδοκίες... Θυμάσαι όταν, σχηματισμένος πια έφηβος, μετά την **εκατοστή δεύτερη Ολυμπιάδα***, ανέλαβες να κάμεις μια κοπιαστική εργασία και ν' αναλύσεις στους άλλους συμμαθητές σου τα βαθύτερα νοήματα και τους ειδικότερους στόχους του πανηγυρικού λόγου μου που εκφωνήθηκε στα Παναθήναια; Ήσουν τότε ένα δεκαοχτάχρονο αγόρι που διψούσε για γνώσεις και πνευματική τροφή...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Ναι, ναι, δάσκαλε... Έχουν περάσει από τότε γύρω στα τριανταπέντε χρόνια... Μου φαίνεται σαν χθες...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Τότε είχες καταλήξει στο συμπέρασμα πως ο λόγος μου αυτός ήταν ένας ύμνος στην Αθήνα μας, στο πνευματικό αυτό κέντρο του ελληνισμού... Είπες ακόμα πως δικαιολογημένα ανέθετα στην πόλη μας τις ευθύνες για τη συνένωση και την ομόνοια όλων των Ελλήνων, για το σταμάτημα των εμφύλιων πολέμων στον ευρύτερο ελληνικό χώρο και την οργάνωση πανελλαδικής εκστρατείας για την απελευθέρωση των νησιών και των πόλεων της Μικρασίας από τους Πέρσες... Μοναδικός στόχος θα ήταν η τιμωρία του αλαζόνα Πέρση μονάρχη που, χωρίς να νικήσει τους Έλληνες, έγινε διαιτητής και επιστάτης τους...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Ναι, έτσι είναι!.. Το θυμάμαι καλά!..

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Συνεχίζει)* Κι εγώ, όπως βλέπεις, Λυκούργε, ανάθεσα στην πόλη που γεννήθηκα, πολύ πριν από σένα, έναν τιμημένο μα βαρύ ιστορικό ρόλο, τον οποίο όμως δε μπόρεσε να παίξει γιατί διαφοροποιήθηκαν οι συνθήκες, τα ιστορικά δεδομένα, όπως λένε οι μαθητές μου Θεόπομπος και Έφορος που ασχολούνται με την ιστορία.

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Τα ιστορικά αυτά δεδομένα είναι στοιχεία που τα ερμηνεύουμε με την υποκειμενική αντίληψη μιας ιδεολογίας ή για να εξυπηρετήσουμε τα συμφέροντά μας... Είναι ακριβώς όπως βλέπουν τα πράγματα οι αντίδικοι στα δικαστήρια...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Είχες δεν είχες, Απολλόδωρε, πάλι με δικαστήρια μας έμπλεξες *(Γελούν)*

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Δεν είναι ώρα για ειρωνείες, Εύβουλε! Αυτοί που με χαρακτηρίζουν σαν καβγατζή επειδή φροντίζω να υπερασπίζω τα συμφέροντα μου με τα δικαστικά μέσα που μου παρέχουν οι νόμοι μας, είναι οι άρπαγες ξένων περιουσιών, σαν τον

ξετσίπωτο **Φορμίωνα*** ή οι πληρωμένοι πράκτορες του Μακεδόνα τύραννου στην Αθήνα...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Δε νομίζω, Απολλόδωρε, πως πρέπει να εκνευρίζεσαι για κάτι που ειπώθηκε απ' τον Εύβουλο με τόσο φιλικό τρόπο...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: *(Με συγκρατημένο εκνευρισμό)* Κάτι είπες, Απολλόδωρε, για πληρωμένους πράκτορες... Αν αυτό το είπες για μένα, θα σε παρακαλούσα να το κάμεις πιο λιανά για να το καταλάβουμε καλύτερα...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: *(Παρεμβαίνει)* Θα 'ταν αδιανόητο να υπονοεί εσένα, Εύβουλε...

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Είμαστε αρκετά πλούσιοι κι οι δυο μας, Εύβουλε, ώστε να μην έχουμε ανάγκη από τα χρήματα άλλων για να προδώσουμε την πατρίδα μας... Ξέρεις πολύ καλά, όπως ξέρουν κι όλοι οι Αθηναίοι, ποιοι πληρώνονται από τους Μακεδόνες για να τους υποδείχνουν τα μονοπάτια της προδοσίας, σαν τον Εφιάλη στις Θερμοπύλες... Ξέρεις πολύ καλά...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Αφήνετε να εκτραχυνθεί η συζήτηση για υποθετικά κι αναπόδειχτα πράγματα, ενώ απασχολούν την Αθήνα και γενικά την Ελλάδα, σοβαρά προβλήματα που θέλουν άμεση λύση...

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Μα κι οι σπιούνοι του Φίλιππου στην Αθήνα είναι σήμερα για μας ένα πρόβλημα. Είναι...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: *(Τον διακόπτει)* Δεν ήρθαμε να συζητήσουμε γι' αυτά, Απολλόδωρε!.. Νομίζω πως θα πρέπει να σταματήσεις εδώ και ν' αλλάξουμε θέμα ή μάλλον να ξαναγυρίσουμε στο θέμα μας...

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Σύμφωνα! Δεν έχω αντίρρηση...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ας ξαναγυρίσουμε λοιπόν πάλι στο θέμα μας... *(Στιγμές σιωπής)* Τα πάθη και τα μίσση έκαναν τους συμπολίτες μας

να χάσουν τη φρόνηση μα και τη διάθεση για καλόπιστη συζήτηση...Κι όμως τώρα, αυτές τις κρίσιμες ώρες, ο καλόπιστος διάλογος είναι απαραίτητος όσο ποτέ άλλοτε... Αν χρειαστεί να πολεμήσουμε τους Μακεδόνες, ας το κάνουμε μονιασμένοι κι αγαπημένοι... Αν όμως μπορούμε ν' αποφύγουμε μια αδικαιολόγητη αιματοχυσία, γιατί να μην κάνουμε μια προσπάθεια; Οι θεοί μας έδωσαν τη φρόνηση για ν' αποφεύγουμε τα δεινά που δεν είναι γραμμένα απ' τη μοίρα μας... Αυτά τα δεινά μπορεί να τ' αποφύγει ο μυαλωμένος άνθρωπος αν, πριν αποφασίσει να ενεργήσει, κρίνει ήρεμα και με ξεκάθαρη λογική τι είναι σωστό και τι επικίνδυνο και παράλογο.

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Τώρα όμως, δάσκαλε, βρισκόμαστε μπροστά σε μια πραγματικότητα που δεν επιδέχεται συζητήσεις κι αναβολές... Ο Φίλιππος κατέλαβε τον περασμένο χειμώνα την Ελάτεια και προχώρησε νοτιότερα, με σκοπό να μας εγκλωβίσει στην Αττική... Ας μην ξεχάσουμε την εφιαλτική βραδιά που πέρασαν οι συμπολίτες μας, όταν μαθεύτηκε το θλιβερό μαντάτο πως χάθηκε η Ελάτεια. Ας θυμόμαστε πάντα τ' αγωνιώδη μηνύματα των σαλπικτών, που καλούσαν τον αναστατωμένο λαό για έκτακτη συγκέντρωση στην Πνύκα, το φόβο των βουλευτών ν' ανεβούν στο βήμα και να μιλήσουν, τις σκηνές απελπισίας στα σπίτια και στους δρόμους, όπου εκατοντάδες πολίτες κυκλοφορούσαν κρατώντας δαδιά... Ξεχνιούνται αυτά, δάσκαλε; Μπορούμε να ξεχάσουμε πως σ' εκείνες τις τραγικές ώρες μόνο ο Δημοσθένης βρήκε το θάρρος να εμπυχώσει το λαό και να υποδείξει σωτήριες λύσεις; Πώς να ξεχάσουμε πως μπορούμε να ξαναζήσουμε ίδιες στιγμές απόγνωσης κι απελπισίας αν αύριο μεθαύριο μάθουμε πως ο Φίλιππος βρίσκεται στα σύνορα της Αττικής; Είναι πια η ώρα της δράσης... Δεν θα περιμένουμε το Φίλιππο να μας καταβροχθίσει με μια χαψιά και να μεταβάλει την Αττική σε μακεδονική επαρχία.

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Ποιας δράσης, Λυκούργε; Εδώ είναι φανερό πως οδηγούμαστε σε μια σύγκρουση, μ' ένα φανερά ισχυρότερο και πιο πεπειραμένο αντίπαλο...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Εγώ δεν είμαι ειδικός στα στρατιωτικά, μα νομίζω πως ο Φωκίωνας έχει δίκιο...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Πριν αναληφθεί οποιαδήποτε δράση, πιστεύω πως υπάρχει καιρός για μια τελευταία προσπάθεια...

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Οι τυχόν δισταγμοί μας θα δώσουν την ευκαιρία στο Φίλιππο να οργανωθεί καλύτερα...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Μα αυτός είναι πάντα τέλεια οργανωμένος...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Είναι πανούργος και ασύγκριτος τεχνίτης στο να δημιουργεί εντυπώσεις γύρω απ' τις ικανότητες του... Δεν είναι αήττητος, Φωκίωνα! Εσύ το ξέρεις αυτό καλύτερα αφού τον ανάγκασες πέρσι να τα μαζέψει και να φύγει σαν κυνηγημένος απ' τον Ελλήσποντο...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Σήμερα είναι διαφορετικά! Μην παρασύρεσαι Λυκούργε από μεμονωμένα πολεμικά επεισόδια, για να καταλήξεις σε συμπεράσματα...

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Δώσαμε μεγάλη αξία σ' αυτόν τον κασικοκλέφτη... Να μου το θυμάστε! Η Βοιωτία θα 'ναι ο τάφος του... Θα τον συντρίψουμε μια για πάντα...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Ας μην είμαστε τόσο αισιόδοξοι, Απολλόδωρε!..

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Στον Απολλόδωρο)* Ο Εύβουλος έχει δίκιο...

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Ο Εύβουλος είναι άπιαστος στα λογιστικά και στα οικονομικά μα, όπως κι ο ίδιος παραδέχεται, δεν τα καταφέρνει και πολύ καλά με τα στρατιωτικά προβλήματα... Υπάρχουν άλλοι μάστορες που θα τον κανονίσουν αυτόν το γυναικά και μεθύστακα Μακεδόνα!

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Νομίζω πως οι απόψεις αυτές του Απολλόδωρου για τις στρατηγικές ικανότητες του Εύβουλου ισχύουν και για μένα... *(Γελόν)*

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Όχι, όχι... Δε μ' αρέσουν τ' αυθαίρετα συμπεράσματα... Δεν είπα τέτοιο πράγμα!

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Οδηγήθηκα σε τέτοια συμπεράσματα, Απολλόδωρε, γιατί η γνώμη μου για τη σημερινή κατάσταση είναι η ίδια με του Εύβουλου...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Θα 'ταν εξωπραγματική μια τέτοια ταπεινωτική για τις στρατιωτικές σου ικανότητες άποψη, μια κι η πολιτεία σ' εξέλεξε στρατηγό πολλές φορές μέχρι τώρα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Μας έχει καταλάβει μια ανεξήγητη πολεμική υστερία... Μικροί και μεγάλοι δείχνουν να χαίρονται στην ιδέα ενός πολέμου ή μιας πολύνεκρης μάχης... Αναρωτηθήκαμε αν μας συμφέρει αυτός ο πόλεμος έστω κι αν δε νικηθούμε;

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Δεν έγιναν, Ισοκράτη, οι Αθηναίοι φιλοπόλεμοι... Αναγκάζονται μπροστά στο μακεδονικό κίνδυνο να συσπειρωθούν και να εμψυχωθούν για να σώσουν την πατρίδα... Όλοι οι αληθινοί πατριώτες πρέπει να προτείνουν τα στήθια τους και να 'ναι έτοιμοι να πεθάνουν για την πατρίδα, για να μπορέσουν αυτοί και τα παιδιά τους να παραμείνουν ανεξάρτητοι κι ελεύθεροι...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Συμφωνώ μαζί σου, με τον όρο όμως πως θα πρέπει να εξαντληθούν όλα τα περιθώρια για ν' αποφευχθεί μια σύγκρουση... *(Με στόμφο)* Να 'σαι βέβαιος, Απολλόδωρε, πως η σύγκρουση αυτή θα 'ναι ολέθρια όποιος και να 'ναι ο νικητής...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Αν προσπαθήσουμε, θα μπορέσουμε να την αποφύγουμε...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Κι εγώ το πιστεύω αυτό... Ο Φίλιππος μπορεί να έχει χίλια ελαττώματα, μπορεί να 'ναι μέθυσος, γυναικάς, αλαζόνας,

σκληρός και φωνακλάς... Ένα μόνο δεν μπορούμε να του αμφισβητήσουμε... Την αγάπη του και το σεβασμό του για την Αθήνα. Θεωρεί την πόλη μας το πνευματικό κέντρο, την κοιτίδα του ελληνικού πολιτισμού και δείχνει γι' αυτήν έναν ανυπόκριτο θαυμασμό...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Αυτό τ' ομολογούν όσοι ήρθαν σ' επαφή μαζί του...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Υποκρίνεται! Αν του δοθεί η ευκαιρία θ' ανασκάψει την πόλη μας και θα τη μεταβάλει σε χωράφια...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Μην παρασύρεσαι, Λυκούργε, από ανεύθυνες διαδόσεις... Πληροφορηθήκαμε τα αισθήματα του Φίλιππου για την πόλη μας από τη δεκαμελής πρεσβεία που στείλαμε πριν λίγα χρόνια στην **Πέλλα***...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Και την άλλη χρονιά, όταν δόθηκαν οι όρκοι της συμφωνίας για την ειρήνη, ο Φίλιππος μας έστειλε σαν αντιπροσώπους του τους δυο πιο εκλεκτούς Μακεδόνες ευγενείς και στενούς συνεργάτες του, τον Παρμενίωνα και τον Αντίπατρο και μαζί τους τον Ευρύλοχο, για να δείξει το θαυμασμό και την εκτίμησή του προς την πόλη μας... Σε καμιά άλλη ελληνική πόλη δεν έστειλε ο Φίλιππος μια τόσο τιμητική πρεσβεία!.. Σε καμιά!..

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Αυτά είναι στάχτες στα μάτια... Δεν πείθομαι από κάτι τέτοια για τις καλές προθέσεις του... Είναι ένας επικίνδυνος τυχοδιώχτης και θα πρέπει πάντα ν' αγρυπνούμε για να μη μας πιάσει στον ύπνο.

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Το να επαγρυπνούμε δε σημαίνει πως πρέπει να επιζητούμε οπωσδήποτε αλόγιστες κι επικίνδυνες περιπέτειες... Τίποτα δε μας εμποδίζει, παράλληλα με την προετοιμασία μας για άμυνα, να 'ρθουμε σ' επαφή με το Φίλιππο για να διαπιστώσουμε αν είναι δυνατό ν' αποφύγουμε τη σύγκρουση... Τι λες, Λυκούργε;

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Τι να πω, δάσκαλε! Λίγο δύσκολο να σταματήσουμε τις εξελίξεις που έχουν ήδη αρχίσει...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Δεν είναι δύσκολο, Λυκούργε... Θέλω να πείσεις το Δημοσθένη και τον Υπερείδη, πως είναι για το συμφέρον της πόλης μας να εμφανιστούν στο Φίλιππο ενωμένες όλες οι πολιτικές δυνάμεις της, ενωμένες και ομονοούσες και να προσπαθήσουν να πετύχουν μια αξιοπρεπή ειρήνη.

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: *(Για λίγο μένει σκεφτικός)* Τι προτείνεις, δάσκαλε; Τι θέλεις να μεταφέρω στο Δημοσθένη;

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Να του πεις πως προτείνω να οριστεί μια επιτροπή που ν' αποτελείται από τον Ίδιο, τον Υπερείδη, εσένα, το Φωκίωνα, τον Εύβουλο, το Δημάδη και τον Αισχίνη... Η Επιτροπή αυτή θα επιδιώξει ν' αποσαφηνίσει τις προθέσεις του Φίλιππου και να πετύχει μια συνάντηση μαζί του σε ουδέτερο έδαφος, για να συζητηθεί το θέμα μιας διαρκούς κι έντιμης ειρήνης σ' όλο τον ελλαδικό χώρο... Εμείς εδώ ας ξεχάσουμε τα παλιά... Οι έχθρες κι οι διαμάχες ανάμεσα στις δυο παρατάξεις ας λησμονηθούν...

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Αυτά είν' ευχολόγια!.. Το ποτάμι δε γυρίζει πίσω...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Μη βιάζεσαι να καταλήξεις σε συμπεράσματα, Απολλόδωρε... Δεν είμαστε μόνο εμείς οι αρμόδιοι για ν' αποφασίσουμε... Να δούμε τι θα πουν ο Δημοσθένης, ο Υπερείδης κι ο Ηγήσιππος...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Οι ανθρώπινες κοινωνίες Απολλόδωρε δεν είναι άγρια ποτάμια που δεν αλλάζουν ποτέ πορεία... Αν ο άνθρωπος, που ζει σαν οργανωμένο σύνολο, δεν είναι αποφασισμένος να ξεχνά τις πίκρες του και την οργή του, όταν η επίμονη εκδικητική ανάμνηση μεταβάλλεται σε πυρσό που μπορεί να κατακάψει τα πάντα, τότε αυτή η οργανωμένη κοινωνία μπορεί να μεταβληθεί σε ζούγκλα... Η μνήμη είναι θείο δώρο μα κάποτε πρέπει, επιβάλλεται να ξεχνάμε... *(Στιγμές σιωπής)* Ήμουν τότε **νέος**,* όταν άρχισε να κλονίζεται η εξουσία των τριάντα τυράννων... Ο Θρασύβουλος ήρθε σαν εκδικητής των χιλίων ή των δυο χιλιάδων αθύων πολιτών

που σφάχτηκαν στο διάστημα της τυραννίας... Θα μπορούσαν οι σφαγές κι οι μάχες να συνεχιστούν, μα οι πιο μυαλωμένοι πρότειναν να σταματήσει η αλληλοεξόντωση και να δώσουν τα χέρια οι αντίπαλες παρατάξεις...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Οι τότε αντίπαλοι είχαν διαφορές κι αντιθέσεις που βάφτηκαν σ' άφθονο αίμα... Κι όμως συμφώνησαν να ομονοήσουν... Οι δικές μας συγκρούσεις, πέρα απ' τις λεκτικές ακρότητες, δεν έφτασαν, ευτυχώς, σε τέτοιο σημείο αλληλοεξόντωσης... Γιατί λοιπόν; Είναι τόσο δύσκολο να δώσουμε τα χέρια;

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Μην απορείς, Φωκίωνα... Σε μας οι ιδεολογικές αντιθέσεις είναι βαθιές κι αππροσπέλαστες χαράδρες, στις οποίες δε μπορούν να στηθούν γιοφύρια... Τότε οι διαφορές αφορούσαν τους ίδιους τους Αθηναίους... Σήμερα απειλείται η ύπαρξη αυτής της ίδιας της Αθήνας...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Αν είναι έτσι, αυτός είναι ένας πρόσθετος λόγος για να στήσουμε πιο γρήγορα τα γιοφύρια...

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Εμείς δεν το βλέπουμε έτσι... Τώρα απειλείται η ελευθερία μας από βάρβαρο τύραννο... Όσο καιρό αυτός ο τύραννος θα έχει τη δύναμη να μας απειλεί, δε μπορεί να γίνει λόγος για συμφιλίωση κι ομόνοια... Μόνο αν ενωμένοι συντρίψουμε το Φίλιππο, μόνο τότε υπάρχουν ελπίδες για συμφιλίωση... *(Μαλακώνει η φωνή του και παίρνει πιο διαλλακτικό ύφος)* Αυτή φυσικά είναι προσωπική μου άποψη | Αυτά πιστεύω σαν ελεύθερος πολίτης.

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Αν αυτή είναι κι άποψη του Λυκούργου και των άλλων πολιτικών σας φίλων, τότε άδικα και χωρίς λόγο συζητάμε για συμφιλίωση κι ομόνοια...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ποτέ μια συζήτηση δεν είναι τελείως άσκοπη... Πάντα κάτι καλό βγαίνει από ένα διάλογο... Ε, τι λες κι εσύ, Λυκούργε;

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Ως μαθητής σου έμαθα να σκέφτομαι με τον τρόπο που σκέφτεσαι κι εσύ, ανεξάρτητα αν διαφώνησα ως προς τη διαδικασία και τη μέθοδο που θα 'πρεπε ν' ακολουθήσουμε για να φτάσουμε στην πανελλήνια ένωση κι ομόνοια... Κι εγώ πιστεύω πως για την πόλη μας ο Φίλιππος αντιπροσωπεύει μια τρομερή απειλή... Είναι ο άνθρωπος που επιδιώκει ν' αφανίσει την πόλη μας και τον πολιτισμό μας...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Σέβομαι τις πεποιθήσεις σου, Λυκούργε... Αλίμονο σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα σαν το δικό μας, αν οι πολίτες δε συνήθιζαν να σέβονται τις γνώμες και τις ιδέες των άλλων, όσο αντίθετες κι αν είναι... Μόνο στα τυραννικά και στα οχλοκρατικά καθεστώτα, η γνώμη του ενός ή των λίγων δεν ανέχεται την ελεύθερη διατύπωση των ιδεών...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Συμφωνώ απόλυτα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ανεξάρτητα λοιπόν απ' τις αντιθέσεις μας, είμαστε όλοι μας πολίτες αυτής της πόλης και, χωρίς αμφιβολία, ο καθένας από μας αγαπά την Αθήνα με το δικό του τρόπο... Γιατί να μην κάνουμε ενωμένοι μια τελευταία προσπάθεια για ν' αποφύγουμε μελλοντικά δεινά που απειλούν την πατρίδα μας; Ας δώσουμε τα χέρια μας εδώ στην Αθήνα κι ας απευθυνθούμε μονιασμένοι προς το Φίλιππο για να τον φέρουμε μπροστά στις ευθύνες του... Με το σπαθί δε μπορεί να γίνει η ένωση, γιατί οι Έλληνες δεν είναι τα άβουλα κι αμόρφωτα ασιατικά στίφη που ο Πέρσης βασιλιάς κρατά ενωμένα με το μαστίγιο και το ξίφος. Μοναδική σκέψη κάθε Έλληνα θα πρέπει να παραμένει η τιμωρία, από μια πανελλήνια ενωμένη στρατιά, του αλαζόνα κι άρπαγα Πέρση μονάρχη...

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Ο Πέρσης βασιλιάς μας συμπεριφέρεται άψογα... Ο Αρταξέρξης ο τρίτος, που πολλοί τον προσφωνούν και Ώχο, έδειξε με πολλούς τρόπους τις φιλικές του διαθέσεις προς την πόλη μας... Αν είχαμε μυαλό κι η εκκλησία του δήμου ψήφιζε τη σχετική πρόταση του Δημοσθένη, θα μπορούσε να μας βοηθήσει τόσο όσο κανένας άλλος απ' τους τωρινούς συμμάχους μας... Με

το Μεγάλο Βασιλιά σύμμαχο, θα 'μασταν εμείς η γάτα κι ο Φίλιππος το φοβισμένο ποντικάκι...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ας μην πέφτουμε, Απολλόδωρε, στα δόκανα των προαιώνιων εχθρών μας... Ο Πέρσης βασιλιάς άρχισε να οσμίζεται τον κίνδυνο που προέρχεται από μια ενωμένη ελληνική δύναμη... Είναι πολύ έξυπνος και ρίχνει λάδι για να φουντώσει τη φωτιά που απειλεί να μεταβάλει την Ελλάδα σε θέατρο εμφύλιου πόλεμου...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Μόνο με μια διαιρεμένη Ελλάδα θα μπορεί να κάνει κουμάντο στις ελληνικές υποθέσεις και να έχει στην κατοχή του τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου και τις ελληνικές πόλεις της Μικρασίας!..

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Λοιπόν, Λυκούργε, τι σκέφτεσαι μετά απ' όσα είπαμε; Αξίζει τον κόπο να δοκιμάσουμε για να φέρουμε την ομόνοια, πρώτα στην πόλη μας και μετά σ' όλη την Ελλάδα;

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Δε θα 'πρεπε, δάσκαλε, ν' αμφιβάλεις για τις προθέσεις μου... Μια τέτοια λύση θα 'ταν η πιο ειρηνική κι η πιο αναίμακτη... Θα 'ταν η καλύτερη...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ξέρω την επιρροή που ασκείς στο Δημοσθένη και την εκτίμηση που σου 'χουν οι πολιτικοί σου φίλοι μα κι όλοι γενικά οι Αθηναίοι... Γι' αυτό περιμένω πολλά από σένα!

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Θα προσπαθήσω, δάσκαλε, μα δεν εξαρτάται μόνο απ' τη δική μου καλή διάθεση... Μια διάθεση για την οποία δύσκολα θα μπορέσω να πείσω τους πολιτικούς μου φίλους πως είναι... αμερόληπτη! (Γελά) Όλοι άλλωστε ξέρουν το σεβασμό και την αγάπη που τρέφω για σένα, ώστε δύσκολα θα μπορέσω ν' αποδείξω πως μιλώ τελείως ανεπηρέαστα... (Στον Απολλόδωρο) Ε, τί λες, φίλε μου; Έτσι δεν είναι;

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Εδώ που τα λέμε, ο Ισοκράτης, χωρίς να είναι πολιτικός, αντιπροσωπεύει για μας ένα δυσκολονίκητο ιδεολογικό αντίπαλο... (Στο Φωκίωνα και στον Εύβουλο) Είστε όλοι σας καθαρό-

αιμα πνευματικά παιδιά του... Κι ας μην έχετε δηλωθεί στο ληξιαρχείο με το δικό του όνομα! *(Γελούν)*

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Κι έτσι να 'ναι όπως τα λέτε, πάλι είμαστε περήφανοι για τον πατέρα μας...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Πολύ περήφανοι...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Όπως είμαστε περήφανοι όσοι υπήρξαμε μαθητές του... *(Μικρή παύση)* Θα πρέπει να φύγουμε τώρα!.. Περιμένουμε το Φρούραρχο του Πειραιά και το διοικητή του ναύσταθμου για τη σημερινή σύσκεψη... Δάσκαλε, θα μεταφέρω στο Δημοσθένη και στον Υπερείδη τις απόψεις σου και θα σ' ενημερώσω σύντομα...*(Αγκαλιάζει τον Ισοκράτη)* Σήμερα δάσκαλε σε χάρηκα... Αν και φαίνεσαι λίγο καταβλημένος απ' την πρόσφατη αρρώστια σου, θαύμασα εντούτοις την αντοχή σου στη συζήτηση... Είσαι ίδιος κι απaráλλαχτος, όπως τότε που μας δίδασκες σ' εκείνο εκεί το κτήριο, πριν τριάντα σαράντα χρόνια... Θα νόμιζε κανείς πως η βιολογική φθορά έπληξε λίγο το κορμί σου κι ελάχιστα ή καθόλου τις πνευματικές σου δυνάμεις... Είσαι, δάσκαλε, ένα φαινόμενο μακροβιότητας και πνευματικής ζωτικότητας... Είσαι ένα... μειράκιο, ένας αιωνόβιος νεανίσκος! Οι θεοί φάνηκαν απέναντι σου πολύ μεγάλοψυχοι και πολύ γενναιόδωροι!

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Διαβάζει σχεδόν από κανονική απόσταση... Εμείς μπροστά του είμαστε πιο γέροι κι απ' τους γέρους...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Σας ευχαριστώ και τους δυο σας για τα καλά σας λόγια... *(Καθώς σηκώνεται, οι άλλοι προθυμοποιούνται να τον βοηθήσουν)* Δε χρειάζεται! Δε χρειάζεται! Πιστεύω πως μπορώ ακόμα να κουμαντάρω το κορμί μου και το μυαλό μου... Κι αν όμως στην πράξη αποδειχτεί πως δεν τα καταφέρνω και τόσο καλά, αφήστε τουλάχιστο να 'χω αυτή την ψευδαίσθηση! *(Κι ενώ όλοι γελούν, στρέφεται στο Φωκίωνα)* Θα 'θελα όμως, φίλε μου, πριν ανεβούμε στην άμαξα για να επιστρέψουμε στο σπίτι, να με βοηθήσετε, εσύ κι ο γιος μου, να προσκυνήσω στον οικογενειακό τάφο που οι προγονοί μου έχτισαν εδώ, στο Κυνόσαργες. Ο παππούς μου, η γιαγιά

μου, ο πατέρας μου ο Θόδωρος, η μάνα μου η Ηδυτώ, η γυναίκα μου Πλαθάνη, όλοι τους πρόσωπα αγαπημένα, αναπαύονται σ' αυτό τον τάφο... Τώρα τελευταία τους σκέφτομαι και τους ονειρεύομαι όλο και πιο συχνά... Ίσως γιατί νιώθω, ύστερα από μια ζωή ενός σχεδόν αιώνα, πως πλησιάζει πια η ώρα που θα 'ρθω κι εγώ να τους συντροφέψω παντοτινά!

(Κλείνει η Αυλαία)

ΠΡΑΞΗ Β΄

(Στον κήπο του σπιτιού του Ισοκράτη. Υπάρχουν γύρω πολλά οπωροφόρα δέντρα κι ακακίες και κάτω απ' αυτά, αρκετά καθίσματα, τραπεζάκια, μια πρόχειρη τέντα στηριγμένη σε δυο κοντινά δέντρα κι ένα ανάκλιτρο. Απ' τη δεξιά πλευρά της σκηνής φαίνεται το περιστόλιο, η είσοδος της εσωτερικής κεντρικής θύρας του σπιτιού κι ένα παράθυρο του ισόγειου, προστατευμένο από στερεό μα κομψό σιδερένιο κιγκλίδωμα. Τρία πλατιά μαρμάρινα σκαλοπάτια οδηγούν στην είσοδο και στο εσωτερικό του σπιτιού. Απ' την αριστερή πλευρά της σκηνής φαίνεται ο ψηλός εξωτερικός τοίχος από πελεκημένη πέτρα κι η χοντρή ξύλινη εξώπορτα που οδηγεί στο δρόμο και βρίσκεται κάτω από ένα είδος κεραμοσκεπέλαστης στοάς που προεκτείνεται και προς τα έξω. Ξεχωρίζουν οι δυο χοντροί σιδερένιοι σύρτες που ασφαλίζουν την πόρτα τις νύχτες και τα δυο μαρμάρινα σκαλιστά πεζούλια, απ' τις δυο πλευρές της εισόδου. Σ' ένα απ' αυτά κάθετα μια νεαρή δούλα για ν' ανοίγει, κατά τη διάρκεια της μέρας, την εξώπορτα. Στο κέντρο της σκηνής βρίσκονται οι Εύβουλος, Φωκίωνας κι Αφαρέας. Οι δυο πρώτοι είναι καθιστοί κι ο τρίτος όρθιος)

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Ώρες ώρες βρίσκω πως ο Δημάδης, παρά τις υπερβολές και τις αθυροστομίες του, έχει μια εκπληκτική, μια απaráμιλλη διορατικότητα.

ΑΦΑΡΕΑΣ: Γιατί; Για ποιο λόγο;

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Όταν, την προπερασμένη βδομάδα, είχαμε συναντηθεί στο άλσος του Απόλλωνα με το Λυκούργο, όλοι μας είχαμε μια κρυφή ελπίδα, όλους μας διακατείχε μια αισιοδοξία, πως κάτι καλό θα 'φέρνε 'κείνη η αξιόλογη πρωτοβουλία του Ισοκράτη. Περιμέναμε, εγώ τουλάχιστο δεν το κρύβω, πως ο Δημοσθένης, κι αν ακόμα ο σκληροκέφαλος Υπερείδης είχε αντιρρήσεις, θα 'κανε κάποιο έστω δειλό βήμα για συμφιλίωση... Ο Δημάδης είχε δίκιο! Μου το 'πε ξεκάθαρα μόλις κινήσαμε να φύγουμε... Μην περιμένεις τίποτα, Εύβουλε... Ο Υπερείδης μόνο σε πορνείο μπορεί να κάμει σωστές και σοβαρές συζητήσεις... Θα το δεις!. Δεν πρόκειται να δώσουν καμιά αξία λόγου συνέχεια... Δηλαδή, ναι μεν αλλά... Μη δέν εις το πηλίκον...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Λες να υπαναχώρησαν γι' αυτό το λόγο; Μήπως θα 'πρεπε στ' αλήθεια να είχαμε τότε καλέσει και μερικές καλλίκορμες αυλητρίδες; *(Χαμογελούν με κάποια πίκρα)*

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Στην αρχή, μόλις γύρισε ο Δημοσθένης απ' τα Μέγαρα, μας διαμήνυσε πως δέχονται, υπό όρους, να συναντηθούν μαζί μας... Αργότερα, μετά από διαφωνίες που ξέσπασαν ανάμεσα στους «σκληρούς» και στους «μαλακούς», ο Δημοσθένης έφυγε πάλι ξαφνικά για τη Θήβα, ενώ ο Υπερείδης μας ειδοποίησε πως η παράταξή τους δε δεχόταν να συζητήσει μαζί μας για θέματα που αποτελούν τη βάση της πολιτικής του κόμματος τους.

ΑΦΑΡΕΑΣ: Είναι αποφασισμένοι, δηλαδή, να φτάσουν στα άκρα...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Έχουν ήδη φτάσει... Το σχοινί δεν τεντώνεται άλλο πια...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Δε μπορώ όμως, μετά απ' αυτά, να καταλάβω τι σημαίνει η σημερινή επίσκεψη του Λυκούργου στον πατέρα μου, μαζί με τον Ηγήσανδρο απ' το Σούνιο και τον Ευθυκλή απ' τη Θρία...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: *(Συλλογισμένος)* Ο πατέρας σου ανάλαβε αυτόβουλα έναν μεσολαβητικό ρόλο για να αμβλύνει τις αντιθέσεις ανάμεσα στις δυο παρατάξεις... Οι αντίπαλοί μας απ' τη μια μεριά απορρίπτουν κάθε μεσολαβητική προσπάθεια κι από την άλλη δεν κόβουν εντελώς τις γέφυρες... Είναι ν' απορεί κανείς! Κάτι πρέπει να 'χουν στο μυαλό τους...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Ίσως είναι μια κοινωνική, ας πούμε, επίσκεψη χωρίς πολιτική σημασία

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Τώρα ξαφνικά έγιναν τόσο κοσμικοί και χαραμίζουν τον πολύτιμο χρόνο τους σε άσκοπες επισκέψεις! Ιδιαίτερα εκείνος ο ανεκδιήγητος ο Ηγήσανδρος που, μαζί με τον αδερφό του τον Ηγήσιππο, έχουν λυσοσάξει τον τελευταίο καιρό... Όχι, όχι... Κάτι

άλλο συμβαίνει... Ίσως θέλουν να τονίσουν στον Ισοκράτη την επιμονή τους στις θέσεις τους, ξέροντας πως με τον τρόπο αυτό δίνουν έμφαση στην απόφασή τους να επιμείνουν στη γραμμή που έχουν χαράξει... Γι' αυτό ζήτησαν να μην παρίσταται άλλος στη συνάντησή τους αυτή... Γιατί θέλουν να τα πουν στο νοικοκύρη για να τ' ακούσει ή, στην κυριολεξία, για να τα μάθει ο μουσαφίρης...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Τότε, το καλύτερο που έχουν να κάνουν οι μουσαφίρηδες είναι να σηκωθούν και να φύγουν... Αφού έθεσαν τέτοιο όρο ως τον σεβαστούμε..,

ΑΦΑΡΕΑΣ: Μα δεν είδατε ακόμα τον πατέρα μου... Δε νομίζω πως οι άλλοι θα 'ρθουν τώρα αμέσως.

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Καλό θα 'ναι ν' αποφύγουμε μια συνάντηση μαζί τους μέσα στο σπίτι ή καθώς θα βγαίνουμε... Αλλά να, πάνω στην ώρα!.. Έρχεται ο Ισοκράτης...

(Μπαίνει ο Ισοκράτης, που υποβαστάζεται ελαφρά απ' την Κλειώ και μια δούλα)

ΑΦΑΡΕΑΣ: *(Στον Ισοκράτη)* Δεν ήταν ανάγκη, πατέρα, να σηκωθείς και να 'ρθεις στον κήπο... Σήμερα που νιώθεις ξαφνική εξάντληση κι αδυναμία κι ο γιατρός σου σύστησε ν' αποφύγεις την κούραση, θα 'πρεπε, κανονικά, ν' αναβάλεις τη συνάντησή σου με το Λυκούργο και τους άλλους... Θα 'πρεπε να μείνεις ξαπλωμένος στο κρεβάτι σου...

ΚΛΕΙΩ: Αυτό είπα κι εγώ μα ο πατέρας σου επέμενε...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Σ' αυτή την ηλικία, Ισοκράτη, θα πρέπει να προσέχεις πιο πολύ την υγεία σου... Δε θα 'ταν δα και τόσο δύσκολο να φυλαχτείς λίγες ακόμα μέρες, ώσπου να γίνεις εντελώς καλά!

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Καθώς μισοκάθεται στην άκρη του ανάκλιτρου)* Όταν κάποιος Φωκίωνα, έχει ζήσει έναν σχεδόν αιώνα, θα 'ναι αξιοθρήνητη φιλαυτία να φυλάγεται υπερβολικά απ' το φόβο μην πεθάνει,

ενώ κρίσιμα γεγονότα τον προστάζουν να επαγρυπνά... (Στην Κλειώ) Εντάξει, κόρη μου... Αφήστε με τώρα! (Κεφάτος) Ο άντρας σου, Κλειώ, δεν πιστεύει πως μπορώ να τα καταφέρω και μόνος μου... Νάτος, είν' έτοιμος να με σηκώσει στα χέρια του σα μωρό... (Στον Αφαρέα) Δε θέλω γιε μου υπερβολικές φροντίδες... Θα μείνω έτσι καθιστός κι όχι ξαπλωμένος... Εντάξει, έτσι είμαι καλά...

ΑΦΑΡΕΑΣ: (Στη δούλα) Βάλε Βερένα και το μαξιλάρι πίσω στην πλάτη...

ΒΕΡΕΝΑ: Μάλιστα, αφέντη...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Αν πρόκειται να πεθάνω, ας γίνει τουλάχιστο την ώρα που είμαι ορθός...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Σ' όλα, Ισοκράτη, είσαι φοβερά πεισματάρης... Ποτέ και για τίποτα δεν αφήνεις κάτι στη μέση... Ακόμα κι όταν πρόκειται να βλάψεις την υγεία σου...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Να 'σαι σίγουρος, Εύβουλε, πως σε μια βδομάδα θα ξαναβγώ μόνος μου στην Αγορά... Πάντως, είναι σκληρό να νιώθεις την ψυχή και το μυαλό να λειτουργούν με τη ζωτικότητα εικοσάχρονου παλικάριού, ενώ το γεροντίστικο σώμα, ανήμπορο, κρατά φυλακισμένα μέσα σ' ένα ρυτιδιασμένο κουφάρι, όλη αυτή τη χαμένη δημιουργική δύναμη... Είναι κρίμα που ο άνθρωπος πεθαίνει μόλις αποχτήσει, με το πέρασμα των χρόνων, την πνευματική τελειότητα και πλουτιστεί με τις πολυτιμες για τη ζωή κοινωνικές εμπειρίες, που τον βοηθούν να ξεχωρίζει απ' τον πρωτόγονο κόσμο των ζώων... (Λίγες στιγμές σιωπής) Αργούν!.. Δε φάνηκαν ακόμα ο Λυκούργος κι οι άλλοι...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Δε νομίζω ν' αργήσουν πολύ... Υποψιάζομαι πως αφού ξανάρχονται, πρέπει μάλλον να υποβάλλουν νέες προτάσεις...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Μακάρι να πήραν τώρα πιο λογικές αποφάσεις...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Εγώ, προσωπικά, δεν έχω ψευδαισθήσεις... Αυτοί δεν πρόκειται ν' αλλάξουν μυαλά... *(στρέφει το κεφάλι του προς τον ουρανό, φέρνοντας το χέρι του στα μάτια για να δει προς τη μεριά του ήλιου)* Πέρασε η ώρα... Θα πρέπει εμείς να φύγουμε...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Ναι, πρέπει... *(Στην Κλειώ)* Κάπου είχα αφήσει το δεματάκι με τα λαχανικά που αγόρασα περνώντας απ' τη λαχαναγορά.

ΚΛΕΙΩ: Α, ναι... Μου τα' δωσες και τ' άφησα πίσω απ' το πεζούλι της εξώπορτας... Εκεί, πίσω απ' την Ευρίπη... *(Η δούλα σηκώνεται κρατώντας το δεματάκι)* Νάτο...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Κεφάλτος)* Ο Φωκίωνασι! Το υπόδειγμα του νοικοκύρη...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: *(Πειραχτικά)* Θα ξέρετε βέβαια πως τον κουτσομπολεύουν πως κάνει μαθήματα νοικοκυροσύνης και στο γαμπρό του το Χαρικλή... *(Γελούν)*

ΑΦΑΡΕΑΣ: Καλός νοικοκύρης μα και καλός στρατηγός...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Πολλά παινέματα ακούω σήμερα... *(Υψώνει το χέρι του και χαιρετά. Το Ίδιο κι ο Εύβουλος)*

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ – ΑΦΑΡΕΑΣ: Στο καλό... Σας χαιρετούμε...

(Φωκίωνας κι Εύβουλος φεύγουν από αριστερά, απ' την εξώπορτα. Η Κλειώ κι η Βερένα φεύγουν από δεξιά, απ' την κεντρική θύρα του σπιτιού)

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Είμαι φοβερά απογοητευμένος! Οι υπεύθυνοι ηγέτες του λαού της Αθήνας αρνήθηκαν, από καθαρή μισαλλοδοξία, φανατισμό και πολιτική εμπάθεια, να συναντηθούν με τους αντιπάλους τους, για να εκτονώσουν μια ανησυχητική κατάσταση που περικλείει τόσους τρομερούς κινδύνους για την Ελλάδα... Είχα την

ελπίδα πως, τουλάχιστο ο Δημοσθένης, θα μπορούσε να σκεφτεί και να ενεργήσει διαφορετικά σε τούτες τις κρίσιμες στιγμές...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Ο αγώνας σου, πατέρα, για μια πανελλήνια ένωση ενάντια στον περσικό κίνδυνο, θα δικαιωθεί κάποια μέρα... Τα σημερινά εμπόδια δε θα πρέπει να σ' απογοητεύουν...:

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Μ' απογοητεύουν όμως!... Μ' απογοητεύουν!..

ΑΦΑΡΕΑΣ: Ίσως στο τέλος αποφευχθεί η σύγκρουση...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Μη μ' ενθαρρύνεις άδικα, γιε μου... Δεν υπάρχει καμιά ελπίδα... Δεν υπάρχει διάθεση για υποχώρηση... *(Σωπαίνει για λίγο)* Μ' απογοητεύει κι ο Φίλιππος... Η μοίρα κι οι θεοί τον προορίζουν για ηγέτη του ελληνισμού κι αυτός είν' έτοιμος να εισβάλει σαν κατακτητής στην Αττική και να την ερημώσει... Έτσι τουλάχιστο λέει ο κόσμος κι αυτός δε φρόντισε να διαψεύσει αυτές τις φήμες...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Πολλοί φαντασιόπληκτοι διαδίδουν ότι τους έρθει στο στόμα... Τώρα τελευταία ακούμε φοβερές τερατολογίες...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ίσως είναι αληθινές οι φήμες... Δεν ξέρουμε τι μπορεί να επακολούθησε μετά από μια αιματοχυσία... Πώς θα μπορέσει ο Φίλιππος να συγκρατήσει τα φοβερά πάθη και τα έξαλλα μίσση μετά από έναν πόλεμο, μετά από μια σφαγή; Αναρωτιέμαι: Δε θα ξεσπάσει οργισμένος ενάντια στην Αττική καταστρέφοντας τα πάντα; Όλοι δα ξέρουν πόσο νευρικός κι ασυγκράτητος είναι όταν οργίζεται! Δε θα εκτελέσει τους αντιμακεδόνες πολιτικούς, που τώρα τον βρίζουν με χυδαία λόγια κι ο Φίλιππος τα μαθαίνει από τους καλοθελητές, που του τα μεταβιβάζουν παραφουσκωμένα; Δε θα εγκαθιδρύσει απολυταρχικό πολίτευμα καταργώντας τις δημοκρατικές παραδόσεις των Αθηναίων; Θα μπορέσει, αν αναδειχτεί νικητής, να παρακαθίσει σαν ίσος προς ίσους με τους άλλους Έλληνες άρχοντες για να συζητήσει τον τρόπο που θα γίνει η πανελλήνια ένωση; Να, λοιπόν μερικά καυτά ερωτήματα που θέλουν άμεση απόκριση... Γι' αυτό νομίζω πως, αν δεν αποφύγουμε τη σύγκρου-

ση αυτή, οι αγώνες μου για την ενότητα και την ομόνοια των Ελλήνων αποκλείεται να δικαιωθούν... Θα μείνουν αππραγματοποίητα οράματα... Η Ελλάδα θα μείνει κατακερματισμένη σε πολλά μικρά κρατίδια, που θα συνεχίσουν να αλληλοσπαράσσονται για να ικανοποιούνται προσωπικά μικροσυμφέροντα των ηγεμονίσκων και των πολιτικάντηδων... *(Σα να προσπαθεί να πείσει τον εαυτό του)* Αυτή η σύγκρουση ανάμεσα στην Αθήνα και στο Φίλιππο δεν πρέπει να γίνει... Θα πρέπει ν' αγωνιστούμε για να μη γίνει... Αν κατορθώσουμε κάτι τέτοιο νομίζω πως θα έχω το κουράγιο να ζήσω άλλον ένα αιώνα, για να θαυμάζω τα επιτεύγματα των ενωμένων Ελλήνων...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Ας είμαστε αισιόδοξοι πατέρα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Απορροφημένος στις σκέψεις του)* Ώρες ώρες σκέφτομαι να στείλω μια ακόμα επιστολή στο Φίλιππο... Θα τον παροτρύνω ν' αποφύγει οποιαδήποτε σύγκρουση με την Αθήνα και τη Σπάρτη... Ο χρόνος δουλεύει γι' αυτόν... Υπάρχει ένας γενικός ξεσηκωμός των απλών πολιτών σ' όλη την Ελλάδα για την ένωση και την ομόνοια... Γρήγορα, κι οι Αθηναίοι κι οι Σπαρτιάτες, θα καταλάβουν πως δεν είναι λογικό, για τα παλιά μεγαλεία και τις ηγεμονικές βλέψεις τους, να θυσιάσουν ένα τέτοιο ευγενικό όραμα που αποτελεί τη μοναδική σωτηρία της Ελλάδας...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Δε νομίζω πως θα δεχτεί ο Φίλιππος να υποστεί μια τέτοια ταπείνωση, όταν μερικοί φανατικοί στην πόλη μας τον κατηγορούν για δειλό, διαδίδοντας μάλιστα πως δήθεν προσπαθεί να βρει πρόφαση για ν' αποφύγει μια μεγάλη κι αποφασιστική μάχη... Τον κατηγορούν για δειλό μα και προεξοφλούν την ήττα και το κυνήγημά του ως τις Θεσσαλικές πεδιάδες...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Έχουμε σήμερα στην Αθήνα πολλούς τέτοιους ανόητους που, δυστυχώς, ο λαός τους έδωσε απόλυτη εξουσία... Οι θεοί να μας φυλάνε από συμφορές...

(Χτυπά η εξώπορτα. Η νεαρή δούλα την ανοίγει για να μπουν οι Λυκούργος, Ευθυκλής και Ηγήσανδρος. Ταυτόχρονα, απ' την άλλη πλευρά μπαίνει κι η Κλειώ)

ΚΛΕΙΩ: *(Στους επισκέπτες)* Περάστε! Καθίστε! Να, εδώ... Εδώ... Ελπίζω να βολευτήκατε...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Εντάξει είμαστε... Μια χαρά..

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Πολύ ωραία!.. Μην ενοχλείσαι, σεβαστή δέσποινα!..

ΚΛΕΙΩ: Για να μη σας διακόψω όταν αρχίσετε τη συζήτηση, θα ήθελα να σας ρωτήσω τι προτιμάτε να σας προσφέρω... Έχω ξερούς καρπούς με μέλι... Βρασμένα και σιροπιαστά σύκα... Ή προτιμάτε άσπρο γλυκόπιτο κρασί με τηγανίτες ή χορτόπιτες;

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Στις σοβαρές συζητήσεις ταιριάζει το καλό μυρωδάτο κρασί... *(Γελούν)*

ΑΦΑΡΕΑΣ: Φέρε, Κλειώ, στους επισκέπτες μας κρασί...

ΚΛΕΙΩ: Πάω να φέρω... *(Φεύγει)*

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: *(Στιγμές σιωπής)* Λυπάμαι, δάσκαλε, που δεν κατάφερα να κανονίσω μια συνάντησή σου με το Δημοσθένη και τον Υπερείδη, μα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Τον διακόπτει)* Δε φταις εσύ, Λυκούργε! Αυτή τη συνάντηση δεν την ήθελε ούτε ο ένας ούτε ο άλλος...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Έχεις δίκιο, Ισοκράτη... Δε θα 'ταν σκόπιμο, με τις σημερινές συνθήκες, να συναντηθούν οι αρχηγοί μας μαζί σου... Το πολιτικό κόστος για την παράταξή μας θα 'ταν, από μια τέτοια συνάντηση, πολύ μεγάλο... Ομολογώ πως ήμουν απ' αυτούς που επέμεναν να μη γίνει αυτή η συνάντηση.

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Γιατί, Ηγήσανδρε, μιλάς για πολιτικό κόστος; Εγώ δεν ήρθα σε σύγκρουση κι ούτε βοήθησα πολιτικά καμιά απ' τις δυο παρατάξεις... Ήμουν δάσκαλος ρητορικής κι ήταν φυσικό οι ιδέες μου να γίνουν κτήμα πολλών πολιτικών αντρών σ' όλη την Ελλάδα... Οι περισσότερες ιδέες μου είναι γενικά αποδεχτές από όλες τις παρατάξεις κι όλους τους Έλληνες... Σ' άλλες υπάρχουν αμφισβητούμενες απόψεις, μα αυτό δε σημαίνει πως πήρα το μέρος κάποιας πολιτικής μερίδας...

(Μπαίνει η Κλειώ και την ακολουθεί η δούλα Βερένα, κρατώντας μια πήλινη κανάτα με κρασί κι ένα δίσκο με ποτήρια)

ΑΦΑΡΕΑΣ: Κάνετε άσχημα που αρχίσατε να συζητάτε .πολιτικά πριν πιείτε κρασί... Μια τέτοια συζήτηση μοιάζει με βρασμένη χορτοσαλάτα, χωρίς ξύδι και χωρίς μπόλικο λάδι...

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Έχεις δίκιο, Αφαρέα... Ο Ηγήσανδρος όμως, όπως πάντα ανυπόμονος, βιάζεται σ' όλες τις περιπτώσεις και μπαίνει χωρίς εισαγωγές και καθυστερήσεις στο θέμα... *(Δοκιμάζει το κρασί)* Αυτό είναι το κάτι άλλο! Σωστό νέκταρ...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Είναι από διαλεγμένα σταφύλια της Ελευσίνας... Μερικοί το χρησιμοποιούν σα φάρμακο, όταν τις νύχτες έχουν στεναχώριες και δε μπορούν να κοιμηθούν... *(Σηκώνεται)* Ας σας αφήσουμε όμως να τα πιείτε καλύτερα, με την ησυχία σας...

(Ο Αφαρέας, η Κλειώ και η Βερένα μπαίνουν στο σπίτι)

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: *(Συνεχίζοντας τη συζήτηση)* Δεν αμφισβητώ πως πολλές ιδέες σου υποστηρίζονται κι από παλιούς μαθητές σου που βρίσκονται στη δική μας παράταξη... *(Βλέπει το Λυκούργο και χαμογελά)* Να, καλή ώρα ο φίλος μας, αλλά...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: *(Τον διακόπτει)* Αυτές οι ιδέες θ' αποτελέσουν παρακαταθήκες για τις μελλοντικές γενιές... Η ενότητα κι η ομόνοια των Ελλήνων, ο αποικισμός της Μαύρης Θάλασσας, η διασφάλιση της ναυσιπλοΐας στο Αιγαίο και στα Στενά του Ελλήσποντου, η προσ-

τασία των υπερπόντιων σιτοπαραγωγικών κέντρων και άλλα τέτοια υπερκομματικά κηρύγματα, κάνουν τον Ισοκράτη να στέκεται αμερόληπτος και νηφάλιος κριτής πάνω απ' τις συνηθισμένες καθημερινότητες...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Έτσι θα 'θελα να βλέπω τον εαυτό μου... Πάνω από κομματικές διαμάχες και πολιτικά πάθη... Κι όμως, ορισμένοι θέλησαν να με ταυτίσουν με μια παράταξη και να με φέρουν σ' αντιπαράθεση με το μισό λαό. *(Με σκωπτική διάθεση)* Σαν..."διαφθορέας πολιτικών", λίγο ακόμα και θα' χα την τύχη του άμοιρου Σωκράτη που, πριν έξι περίπου δεκαετίες, καταδικάστηκε από τους συμπατριώτες μας να πει το **κώνειο**.* Ήμουν τότε τριανταεφτά χρόνων και θυμάμαι καλά το θανάσιμο μίσος μιας μερίδας Αθηναίων προς έναν καλοκάγαθο πνευματικό άνθρωπο ο οποίος τόσα πολλά πρόσφερε στη φιλοσοφική σκέψη...

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Σα λαός κάναμε ανεπανόρθωτα σφάλματα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Είμαστε εύκολοι σε βαρείς χαρακτηρισμούς! Ειδικά όμως για μένα, ορισμένοι δε θα δίσταζαν να με βλάψουν πολύ, πάρα πολύ... Ας μην ξεχνάμε πως πριν δεκαπέντε **χρόνια*** ο Λυσίμαχος μ' έσερνε στα δικαστήρια, θέλοντας, από καθαρή εμπάθεια και πονηριά, να μου στερήσει την προσωπική μου περιουσία... Πολλοί Αθηναίοι βλέπουν τους διανοούμενους με καχυποψία και έχθρα...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Η περίπτωση του Λυσίμαχου ήταν διαφορετική και δεν είχε πολιτικά ελατήρια... Ήθελε να σ' εξαναγκάσει ν' αναλάβεις εσύ την πολυέξοδη τριηραρχία προτείνοντας, σύμφωνα με το νόμο, την ανταλλαγή των περιουσιών σας... Σήμερα όμως ορισμένοι, θ' ακριβολογούσα μάλιστα αν έλεγα, πολυάριθμοι πολίτες σε κατηγορούν γιατί υπόδειξες το Φίλιππο σαν αρχηγό μιας πανελληνίας στρατιάς ενάντια στους Πέρσες...

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Θα πρέπει να ομολογήσεις, Ισοκράτη, πως αυτό ήταν ένα αδικαιολόγητο λάθος σου...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: *(Με κάποιο εκνευρισμό)* Δε μπορούμε ν' ανεχτούμε έναν βάρβαρο να παίζει αρχηγικό ρόλο στα ελληνικά πράγματα... Η πόλη μας είναι η μοναδική ελληνική δύναμη που πρέπει να έχει ηγετικό ρόλο στις ελληνικές υποθέσεις...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ο φιλόσοφος, ο δάσκαλος, ο διανοούμενος, δεν είναι σωστό να προσαρμόζει τις ιδέες του στις σκοπιμότητες της στιγμής... Όταν πέθανε ο Πλάτωνας* δημιουργήθηκε φοβερός σάλλος για το ποιος θα τον διαδεχόταν στη διεύθυνση της Ακαδημίας... Ο επικρατέστερος, φυσικά, ήταν ο Αριστοτέλης, μα εξαιτίας της καταγωγής του κατηγορήθηκε ως όργανο της μακεδονικής βασιλικής αυλής και παραγκωνίστηκε απ' τους νεαρούς Ακαδημαϊκούς, οι οποίοι εξέλεξαν τον ανεπιό του Πλάτωνα, το μακαρίτη Σπεύσιππο, που πέθανε πέρσι*... Δεν ήθελαν να εκλέξουν έναν που καταγόταν απ' τα Στάγिरα της Μακεδονίας και είχαν, τόσο ο πατέρας του όσο και ο ίδιος, στενές σχέσεις με το Φίλιππο κι αργότερα και με το γιο του, τον Αλέξανδρο... Όπως ξέρουμε όλοι, υπήρξε για χρόνια ο δάσκαλός του...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Ήταν μεγάλο λάθος που παράδωσαν την Ακαδημία για τόσα πολλά χρόνια σ' έναν ανόητο, που υποστήριζε προδοτικά πως ο Φίλιππος είχε νόμιμα δικαιώματα στην Αμφίπολη και στη Χαλκιδική... Ήταν κι αυτός όργανο της μακεδονικής πολιτικής... Χειρότερος απ' τον άλλο, το βρομομακεδόνα τον Αριστοτέλη...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Ειρωνικά)* Α, ώστε κι άλλο λάθος! Μήπως όμως κι ο Ξενοκράτης που κλήθηκε ν' αναλάβει τη διεύθυνση της Ακαδημίας πέρσι, μόλις πέθανε ο Σπεύσιππος, έχει διαφορετικές ιδέες απ' τους άλλους; Δεν είναι αυτός που ακολούθησε τον Αριστοτέλη και για πολλά χρόνια σαν ομοϊδεάτες, συνεργάστηκαν μαζί διδάσκοντας στην Άσσο της Μικρασίας; Όλοι λοιπόν οι ξακουσμένοι στην Ελλάδα και στην Ασία διανοούμενοί μας είναι προδότες; *(Σηκώνεται αργά απ' το ανάκλιτρο και ξανακάθεται πιο αναπαυτικά στην άλλη του πλευρά. Στο Λυκούργο και στον Ευθυκλή που δείχνουν προθυμία να τον βοηθήσουν, κάνει νεύμα να καθίσουν στις θέσεις τους. Σα να μονολογεί.)* Μούδιασε το πόδι μου... Τώρα νιώθω πιο άνετα... *(Απενθύνεται στον Ευθυκλή)* Θα σ' αποδείξω πως ούτε λάθος ήταν η επιλο-

γή μου μα κι ούτε ο Φίλιππος θα πρέπει ν' αντιμετωπίζεται απ' τους Αθηναίους σα βάρβαρος...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: *(Παρεμβαίνει παθιασμένος)* Σ' αυτό δεν ανέχομαι καμιά συζήτηση. Δε μπορώ να θεωρήσω Έλληνα κάποιον που χρησιμοποιεί κακόχη και παραφθαρμένα ελληνικά... *(Ειρωνικά)* Για τους υπηκόους του δεν είναι ο Φίλιππος μα ο Βίλιππος... Άκου Βίλιππος! Αμ, και τ' άλλα! Το θαύμα είναι γι' αυτούς τους δάβμα, η θανή είναι δανός κι η χαρά γαρά... Κακόηχοι **βαρβαρολαρυγγισμοί**.*

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: *(Τον διακόπτει)* Δεν είναι ανάγκη να οξύνουμε τη συζήτηση... Για ποιο λόγο να υψώνουμε τις φωνές;

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Δε μπορώ να συγκρατηθώ όταν ακούω το όνομα του Μακεδόνα τύραννου...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Συνεχίζει ήρεμος τη συζήτηση)* Είναι βαθιές οι προκαταλήψεις μας σ' ό,τι αφορά αυτό το θέμα... Ακόμα πιο ανεξήγητες όμως είναι οι αντιλήψεις μας για το ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν τα διάφορα ελληνικά φύλα, ανεξάρτητα απ' τη διάλεκτο που μιλούν και το πολίτευμα που εφαρμόζουν... Συνηθίσαμε να βλέπουμε Έλληνες, που μιλούν και την ίδια ακόμα διάκεχτο, να αλληλοσκοτώνονται με μίσος σα να 'χουν απέναντι τους κάποιο αλλόφυλο κι αλλόθρησκο εχθρό. Κι όταν πρόκειται να κάνουμε καταμέτρηση των δυνάμεών μας για να δούμε τι μπορεί να δημιουργηθεί από μια πολιτική ένωση όλων των ελληνικών ομάδων που έχουν την ίδια κοινή συνείδηση για την καταγωγή τους, τότε φροντίζουμε να περιορίζουμε τις επιλογές, ο καθένας γύρω απ' το σπίτι του, γύρω απ' τη γειτονιά του, γύρω απ' την πόλη του. Δε μπορώ να εξηγήσω γιατί εμείς οι Έλληνες φροντίζουμε να 'μαστέ λίγοι, μα και στη συνέχεια να μένουμε λιγότεροι με εμφύλιες καταστροφικές διαμάχες που είναι είτε ανόητες είτε ανεξήγητες...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Μα κι εσύ, Ισοκράτη, παραδέχτηκες κάποτε πως οι Μακεδόνες, μ' εξαίρεση τους βασιλιάδες τους και τους ευγενείς που τους περιβάλλουν, δεν είναι ομόφυλοί μας...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Όταν μιλώ για προκαταλήψεις αυτό σημαίνει πως δεν εξαιρούμαι ούτε κι εγώ... Γιατί κι εγώ γεννήθηκα, έζησα και μεγάλωσα μέσα σε μια τέτοια νοοτροπία... Δεν αλλάζει εύκολα ο τρόπος που μας έμαθαν να σκεφτόμαστε. Εντούτοις, σήμερα μπορώ με βεβαιότητα να πω πως οι απόψεις μου εκείνες ήταν πέρα για πέρα λαθεμένες...

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Γιατί; Πού στηρίζεις μια τέτοια αναθεώρηση των απόψεών σου;

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Σήμερα κανένας δεν αμφισβητεί την ελληνικότητα των βασιλιάδων της Μακεδονίας... Από την εποχή του παλιού Αλέξαντρου, του μακρινού αυτού πρόγονου του Φίλιππου, διαπιστώθηκε πως οι Μακεδόνες βασιλιάδες ανήκαν στο βασιλικό οίκο των Ηρακλειδών του Άργους... Η μακεδονική διάλεκτος είναι αναμφισβήτητη ελληνική, όπως έγινε αποδεκτό πριν από τριαντατρία χρόνια στο **συνέδριο*** των Λακεδαιμονίων και των υπόλοιπων Ελλήνων στη Σπάρτη, αλλά και για τη **συμμετοχή*** τους στους ολυμπιακούς αγώνες... Βέβαια, δεν έχει την ομορφιά και τον πλούτο της δικιάς μας γλώσσας, της αττικής διαλέκτου, αλλά χωρίς αμφιβολία είναι ελληνική με στοιχεία της ομηρικής εποχής...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Ο πρώτος **Αλέξαντρος*** είναι ο βασιλιάς που οι πρόγονοί μας του απένειμαν τον τίτλο του επίτιμου Αθηναίου πολίτη, του πρόξενου και του ευεργέτη της πόλης μας, για την πολύτιμη βοήθεια που μας πρόσφερε στον πόλεμό μας με τον Ξέρξη...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: *(Στον Ισοκράτη)* Ναι, αλλά για τους υπηκόους τους τι έχεις να μας πεις;

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Είναι ακατανόητο να προσπαθούμε να διαχωρίσουμε **φυλετικά το λαό*** απ' τους άρχοντές του, μόνο και μόνο γιατί μας συμφέρει από πολιτική σκοπιμότητα να εμφανιστούν οι Μακεδόνες σα βάρβαροι κατακτητές... Θυμάμαι μια συνομιλία που είχα πριν χρόνια με τον Αριστοτέλη, όταν έμενε στην Αθήνα κι άρχισε να διδάσκει στην Ακαδημία, όταν ακόμα ζούσε και την διεύθυνε ο

δάσκαλός του, ο Πλάτωνας... Τότε δε συμφώνησα απόλυτα μαζί του μα στα χρόνια που ακολούθησαν είχα την ευκαιρία να ξανασκεφτώ όλα όσα είχαν αποτελέσει αντικείμενο εκείνης της συζήτησης και να αναθεωρήσω πολλές απόψεις μου...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Πάλι ο λόγος γι' αυτό το σπιούνο που, όπως κι ο κομπογιαννίτης ο πατέρας του που παρίστανε το γιατρό στους μακεδόνες βασιλιάδες, γλείφει αυτό τον καιρό τα σανδάλια των αριστοκρατών της Πέλλας για να εξακολουθήσει να έχει την εύνοιά τους!.

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: *(Πειραχτικά)* Ο Ηγήσανδρος παθιάζεται όταν ακούει μερικά δυσάρεστα και κακόχη ονόματα, όπως Φίλιππος, Αριστοτέλης...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Αισχίνης, Δημάδης, Εύβουλος... *(Γελούν)*

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ας μην κατηγορούμε, Ηγήσανδρε, τον Αριστοτέλη, για το λόγο πως αγαπά τη Μακεδονία... Εκεί γεννήθηκε κι είναι φυσικό να νιώθει δεμένος με τον τόπο του...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Δε γεννήθηκε στη Μακεδονία μα στη Χαλκιδική... Τα Στάγिरα αποικίστηκαν από νησιώτες της Άνδρου...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Με εκλεπτυσμένη ειρωνεία)* Σήμερα η Χαλκιδική, Ηγήσανδρε, αποτελεί μακεδονική επαρχία... Λες οι μερικές δεκάδες Ανδριώτες ψαράδες, που πάτησαν στα Στάγिरα πριν τρακόσια ή τετρακόσια χρόνια, να διατήρησαν ανόθευτο το νησιώτικό τους αίμα και να 'μειναν αμόλυντοι απ' τη μακεδονίτικη λέπτρα; *(Γελούν)*

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Δεν μας είπες όμως, Ισοκράτη, τι ακριβώς συζητήσατε με τον Αριστοτέλη...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Μου είχε, τότε θέσει ο Αριστοτέλης το ερώτημα: Από πού μπορούμε να διακρίνουμε τη φυλετική συγγένεια ανάμεσα σε δυο λαούς; Πώς μπορούμε ν' αποφανθούμε με βεβαιότητα ότι κάποιος είναι ομόφυλος ή αλλόφυλος; Η απάντηση είναι απλή...

Θα πρέπει να διερευνήσουμε τα θρησκευτικά και γλωσσικά δεδομένα, τις παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα και κάθε, γενικά, πολιτιστικό στοιχείο που θα μας βοηθήσει στις συγκρίσεις...

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Μ' αρέσουν πάρα πολύ αυτού του είδους οι συζητήσεις... Έχουν ένα συναρπαστικό ενδιαφέρον... Έχω την εντύπωση, αυτή τη στιγμή Ισοκράτη, πως παρακολουθώ μαθήματα στη σχολή σου...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Ο Αριστοτέλης ασχολήθηκε συστηματικά με τέτοιες εθνολογικές και πολιτειολογικές έρευνες...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: *(Στον Ισοκράτη)* Και με τις συγκρίσεις πού καταλήξατε;

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Συμφωνήσαμε πως ετυμολογικά τα διάφορα τοπωνύμια, τα απλά και **σύνθετα ονόματα*** των Μακεδόνων, τα ονόματα των μηνών, των γιορτών, των θεών, προέρχονται από αρχαιοελληνική διάλεκτο της προομηρικής εποχής... Η γλώσσα τους έχει ελληνοδωρικές ρίζες... Γι' αυτό συγγενεύει περισσότερο με τη σπαρτιάτικη παρά με τη δικιά μας γλώσσα... Σαν παράδειγμα αναφέρω τα ονόματα των μηνών... Ο δικός μας μήνας Μουνυχιών, αντιστοιχεί με το μήνα που οι Μακεδόνες, οι Σπαρτιάτες κι οι κάτοικοι της περιοχής των Δελφών αποκαλούν Αρτεμίσιο... Ο δικός μας μήνας Μεμακτηριών, αντιστοιχεί με το δικό τους Απελλαίο... Επίσης, τα τοπωνύμια Αιγές, Βέροια, Δίο, Εύρωπος, Δευρίοπος και άλλα που χρησιμοποιούν από παλιά στη Μακεδονία είναι αναμφισβήτητα ελληνικά... *(Σηκώνεται αργά, κάνει δυο τρία βήματα και στηρίζεται στον κορμό της ακακίας που βρίσκεται δίπλα στο ανάκλιτρο)* Έχουμε επίσης τα ίδια λατρευτικά έθιμα που βασίζονται σε μια θρησκεία ριζωμένη στο μακεδονικό Όλυμπο... Ιδιαίτερα όμως θα πρέπει να επισημανθεί η παραδοσιακή μορφή του πολιτεύματος των Μακεδόνων. Σ' εμάς, η εξελικτική μορφή του αρχικού τρόπου διακυβέρνησης της πόλης, μας οδήγησε στο σημερινό δημοκρατικό μας πολίτευμα, στο οποίο συμμετέχει ενεργά ο λαός που ασκεί την εξουσία... Στα πρώτα δωρικά φύλα που κατάκλυσαν την ελληνική χερσόνησο, η πολιτική και θρησκευτική εξουσία ασκούσανταν

από τους βασιλιάδες, τους ευγενείς που τους περιέβαλλαν και τη συνέλευση του στρατού... Οι απομονωμένοι, μέσα στα βουνά, Μακεδόνες που δε δημιούργησαν μεγάλες πόλεις όπως οι άλλοι Έλληνες, κατάφεραν έτσι να διατηρήσουν τις αρχαϊκές παραδοσιακές μορφές διακυβέρνησής τους ως τις μέρες μας...

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Η γλώσσα τους είναι ακατανόητη σε μας!

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Η **μακεδονική διάλεκτος*** είναι επίσης δωρική... Έχει όμως, όπως είναι φυσικό, υποστεί ορισμένες επιδράσεις από γειτονικούς λαούς και ιδιαίτερα από τους Ιλλυριούς και τους Θράκες... Γι' αυτό είναι δύσκολο σε μας, με μια αττική γλώσσα τόσο εξελιγμένη, να καταλάβουμε τα μακεδονικά ενώ οι Μακεδόνες καταλαβαίνουν την κοινή ελληνική γλώσσα... Πάντως, η διαφορετική προφορά ορισμένων γραμμάτων δε μεταβάλλει το γεγονός πως οι ρίζες των λέξεων είναι ελληνικές...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Οι ποικιλόμορφες διάλεκτοι δημιουργούσαν πάντα προβλήματα μεταξύ των Ελλήνων... Ας μην ξεχνούμε πως ο Θουκυδίδης, πριν από χρόνια, έγραφε πως είναι αδύνατο να καταλάβει κάποιος Έλληνας τι λένε οι **Ευρυτάνες*** όταν αυτοί μιλούν μεταξύ τους... Ο Έφορος αμφισβητεί επίσης την ελληνικότητα των **Πάμφυλων.***

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Στον Ηγήσανδρο)* Να γιατί, Ηγήσανδρε, πιστεύω πως δεν έχει σημασία αν οι Μακεδόνες προφέρουν το "Φίλιππος" Βίλιππος και τη "Φερενίκη" Βερενίκη... Σημασία έχει που πιστεύουν στους ίδιους θεούς με μας, έχουν **ελληνική συνείδηση*** κι έχουν τεθεί προπομποί ώστε το προαιώνιο όραμα όλων των Ελλήνων, να ταπεινωθεί ο εχθρός του ελληνισμού, ο Πέρσης μονάρχης, ν' αρχίσει να γίνεται πραγματικότητα... Το έθνος το Μακεδνό, όπως το αποκαλεί ο Ηρόδοτος, ήρθε σήμερα η ώρα να παίξει έναν ιστορικό ρόλο στην ενότητα του ελληνισμού...

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Δε μπορώ ν' αρνηθώ πως η ευγλωττία και τα επιχειρήματά σου μ' έχουν εντυπωσιάσει αφάνταστα, Ισοκράτη...

Πολλές φορές όμως η θεωρία απέχει **παρασάγγες*** από την πράξη...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Ο Φίλιππος ούτε καν ενδιαφέρεται για τέτοια ευχάριστα παραμύθια... Στόχος του είναι να μας καταβροχθίσει και να μας αφανίσει σαν κράτος... Εγώ πιστεύω πως αν υπάρχει ένα κράτος που έχει σαν προορισμό να οδηγήσει τον ελληνισμό στη δόξα, αυτό το κράτος είναι η Αθήνα μας...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Αν έταξαν κάποιον οι θεοί να ενώσει τους Έλληνες, αυτός ο κάποιος θα πρέπει να είναι Αθηναίος και φιλόσοφος... Έτσι όπως φαντάστηκε ο Πλάτωνας τον ιδανικό ηγέτη...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Το ξέρεις, Λυκούργε, γιατί οι δυο μας μιλήσαμε κι άλλοτε γι' αυτό, πως για μένα η πιο έντονη επιθυμία και σκέψη ήταν αυτή που έβαζε την Αθήνα οδηγήτρα σ' ένα τέτοιο όραμα... Το 'πα ξεκάθαρα πριν σαρανταδυό ακριβώς χρόνια στο λόγο που έγραψα κατά την **εκατοστή Όλυμπιάδα***, στη γιορτή των Πανελληνίων... Κι είχε τέτοια απήχηση ο «Πανηγυρικός» μου στους Έλληνες, ώστε πάνω από εβδομήντα πόλεις, μέσα σε δυο χρόνια, προστέθηκαν στην Αθηναϊκή Συμμαχία... Ήταν τότε που με το στρατηγό Τιμόθεο, τον παππού του σημερινού Τιμόθεου, γυρίζαμε στις παραθαλάσσιες πόλεις και στα νησιά για να οργανώσουμε ένα πανίσχυρο πανελλήνιο μέτωπο κάτω απ' την ηγεσία της Αθήνας... Δυστυχώς, εκείνο το δημιούργημά μας δεν είχε ούτε διάρκεια ούτε συνέχεια...

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Είναι λυπηρό στ' αλήθεια!

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ένας τέτοιος φιλόσοφος, ένας τέτοιος υπέροχος Αθηναίος ήταν ο στρατηγός Τιμόθεος... Θα μπορούσε να οδηγήσει την Ελλάδα σε δρόμους που σήμερα ατενίζει ο Φίλιππος, αν δεν κατάρρεε απότομα η στρατιωτική δύναμη της πόλης μας κι αν δεν ακολουθούσε η γνωστή διαμάχη των στρατηγών μας. Ήταν τότε, μετά τη ναυτική επιχείρηση στη Χίο, όπου σκοτώθηκε ο στρατηγός **Χαβρίας.*** Ο στρατηγός Χάρης κατηγόρησε άδικα τον Τιμόθεο, μαζί με τον Ιφικράτη και το Μενεσθέα, με αποτέλεσμα να τιμωρηθεί

αυτός ο νομοταγής και σεβάσμιος Αθηναίος σε μια τόσο βαριά χρηματική ποινή, ώστε να πεθάνει τον άλλο χρόνο απ' τη λύπη του στη Χαλκίδα... *(Βήχει)* Οι συχνές κι έντονες διαμάχες εξασθένησαν τη δύναμη και το κύρος της πόλης μας...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Κουράστηκες, δάσκαλε! Θα πρέπει να ξαπλώσεις...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Όχι, όχι... *(Με αυτοπεποίθηση)* Ξέρεις καλά, Λυκούργε, πως άντεχα να διδάσκω ή να συνδιαλέγομαι συνέχεια για πέντε ή δέκα ώρες... Εξακολουθώ να νιώθω και τώρα την ίδια ευχαρίστηση όταν μου δίνεται η ευκαιρία, όπως σήμερα, για έναν καλό διάλογο... Η σιωπή είναι για μένα η πιο κουραστική απασχόληση *(ξαπλώνει στο ανάκλιτρο κι απευθύνεται στο Λυκούργο)* Ας κάνω το χατίρι σου για να μην ανησυχείς *(Στον Ηγήσανδρο)* Σου έχει δημιουργηθεί η εντύπωση πως μ' ενδιαφέρει ο Φίλιππος σαν άτομο; Κάνεις μεγάλο λάθος Ηγήσανδρε... Θα μπορούσα σε μια άλλη ιστορική στιγμή και κάτω από άλλες συνθήκες να υποδείξω, όπως άλλωστε και υπέδειξα, άλλα πρόσωπα από άλλες ελληνικές περιοχές... Μήπως δεν απευθύνθηκα πιο παλιά στο Νικοκλή της Κύπρου; Μήπως δεν έγραψα γι' αυτό το σκοπό στον Αρχίδαμο της Σπάρτης, στο Διονύσιο των Συρακουσών ή στον Ιάσονα των Φερών; Σήμερα, το τονίζω, σήμερα απευθύνομαι στο Φίλιππο γιατί πιστεύω πως μόνο αυτός θα μπορέσει να υλοποιήσει το πανελλήνιο όραμα της ένωσης και της ομόνοιας... Το ενστερνίστηκε κι έχει τη δύναμη να το πραγματώσει...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Αν μου τα 'λέγε κάποιος άλλος αυτά, Ισοκράτη, θα μπορούσα να του ξεριζώσω τη γλώσσα... *(Γελά)* Εσύ όμως κοντεύεις να με πείσεις...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Λες να καταφέρει κάτι τέτοιο ο δάσκαλος; Μπορεί να γίνει ένα τέτοιο θαύμα!

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Ήταν σφάλμα που ήρθαμε εμείς οι τρεις... Θα 'πρεπε να φέρουμε μαζί μας το Δημοσθένη, γιατί μόνο εκείνος θα μπορούσε ν' αντικρούσει έναν Ισοκράτη...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Μερικές αλήθειες δε μπορούν ν' αντικρουστούν είτε τις λέει ρήτορας είτε κάποιος αμόρφωτος χωριάτης...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: *(Με πείσμα)* Μα κι αν ακόμα, Ισοκράτη, είναι όπως τα λες, πάλι θα σου υπενθυμίσω πως ο Φίλιππος είναι ένας άξεστος κι ύπουλος τύραννος που αποστρέφεται τα δημοκρατικά πολιτεύματα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Σ' αυτό έχεις δίκιο... Πιστεύει σ' έναν παραδοσιακό για τη Μακεδονία τρόπο διακυβέρνησης, που για μας θεωρείται ξεπερασμένος... Πάντως, απ' ότι έχω καταλάβει μέχρι σήμερα, ποτέ δε σκέφτηκε να μεταβάλει το πολίτευμα της Αθήνας προσαρμόζοντάς το προς το μακεδονικό μα ούτε και να γίνει μιμητής του δικού μας πολιτεύματος... Είναι ένα θέμα λεπτό που θα μπορούσε να διερευνηθεί σωστά για να διαλυθούν οι υποψίες.

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Αυτό είναι, δάσκαλε, το πιο ευαίσθητο σημείο... Είναι δυνατόν ο Φίλιππος να γίνει ηγέτης των Ελλήνων χωρίς να τους υποτάξει στις δικές του επιθυμίες, όπως ο Πέρσης βασιλιάς τους δικούς του υπηκόους; Χωρίς να επιβάλει το πολίτευμα της δικιάς του πατρίδας ή μια οποιαδήποτε τυραννία;

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Σε καμιά περίπτωση δε θα πρέπει η ένωση να βασιστεί σε σχέσεις υποταγής των ισχυρών προς τους αδύνατους... Τέτοια νοοτροπία είχαν ορισμένοι συμπατριώτες μας για το ρόλο της Αθήνας στην Αθηναϊκή Συμμαχία κι είδαμε πού οδήγησε, δυστυχώς, εκείνη η ένωση... Μετέβαλε την Αθήνα σε απόλυτο τύραννο και δυνάστη των ισότιμων, υποτίθεται, συμμάχων της... Ο Φίλιππος, πάντως διακήρυξε πως οι Έλληνες θα πρέπει να συμφωνήσουν και να ενωθούν σαν ίσοι κι ομότιμοι συνεργάτες...

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Είναι δυνατό να πιστέψουμε στις υποσχέσεις ενός δόλιου ανθρώπου! Μπορούμε να ξεχάσουμε τις ταπεινώσεις των αντιπροσώπων μας, όταν γίνονταν οι συζητήσεις για την ειρήνη που συμφώνησε ο Φιλοκράτης... Ήταν τότε στην αποστολή κι ο Δημοσθένης... Είχε κάποια μέρα την ευκαιρία να μας διηγηθεί με

ποιο τρόπο τους ξευτέλιξε ο Μακεδόνας, παρά τα χαμόγελα, τα πλούσια γεύματα, τις ευγένειες, τις φιλοφρονήσεις και τους επαινετικούς για την πόλη μας λόγους του...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ο Αισχίνης, που μετείχε επίσης στην αποστολή, μας τα 'πε αλλιώς... Άλλωστε, μόλις επέστρεψαν οι αντιπρόσωποι μας στην Αθήνα απ' τη Μακεδονία, είχαν εκθέσει όλα τα γεγονότα με λεπτομέρεια στην εκκλησία του δήμου... Ο Δημοσθένης τότε δεν τους διάψευσε...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Από έναν Αισχίνη τι μπορούν να περιμένουν οι Αθηναίοι... Αίσχη και ντροπές!

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: *(Επιτιμητικά)* Δεν είναι αυτό το θέμα μας Ηγήσανδρε... Ας αφήσουμε τα λογοπαίγνια κι ας μην ασχολούμαστε με απόντες...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Μα δε βλέπεις τι πάει και διαδίδει! Διαστρέφει τα γεγονότα... Παραποιεί την αλήθεια...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Δε συζητάμε τώρα γι' αυτό...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Τέλος πάντων... Ας ξανάρθουμε στο θέμα μας...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Πέρα απ' τις προσωπικές ή αντικειμενικές διαφορές μας θα πρέπει στις κρίσιμες αυτές στιγμές να φερθούμε με περίσκεψη... Για μένα ο χρόνος δε σταματά σήμερα, στο τρίτο έτος της **εκατοστής δέκατης Ολυμπιάδας***... Αυτή η στιγμή είν' ένας κόκκος άμμου στη θάλασσα της αιωνιότητας... Σκέφτομαι μια Ελλάδα, όπως μπορεί να 'ναι ύστερα από έναν, δυο, πέντε ή είκοσι αιώνες... Γι' αυτό το λόγο το μοναδικό μου όνειρο είναι να δω τους Έλληνες να ενώνονται ειρηνικά...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Γι' αυτό σου το όνειρο δεν πρόκειται, δάσκαλε, να σε κατηγορήσει κανένας...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Για το Φίλιππο όμως είναι διαφορετικά. Αναθέτεις σ' αυτόν τον άξεστο ένα ρόλο που δικαιοματικά ανήκει στο πνευματικό κέντρο του ελληνισμού, στην Αθήνα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Μιλήσαμε πολύ γι' αυτό το θέμα ώστε είναι άσκοπο να ξαναπούμε τους λόγους που μας επιβάλουν να θεωρήσουμε το Φίλιππο έναν παράγοντα που, ιδιαίτερα σήμερα, δε μπορούμε ν' αγνοήσουμε... Ας μην παρασυρόμαστε από υποκειμενικές κρίσεις! Μπορούμε να στρέψουμε την κοίτη του ποταμού προς το αντίθετο ακριβώς σημείο; Μπορούμε να σταματήσουμε έναν κεραυνό; Μπορεί ν' αλλάξει η τροχιά του βέλους στον αέρα και να σχηματίσει ορθή γωνία; Πώς λοιπόν μπορούμε ν' αγνοήσουμε έναν στρατηλάτη που έχει οργανώσει έναν πανίσχυρο εθνικό στρατό, σ' αντίθεση με μας και με πολλούς άλλους που βασίζονται σε ανεμομαζώματα, σε μισθοφόρους, σε εθελοντές και σ' όσους δεν έχουν να πληρώσουν για να στείλουν κάποιον άλλο φτωχότερο πολίτη στη θέση τους; Πώς μπορούμε να κάνουμε πως δε βλέπουμε έναν τόσο επίμονο κι αποφασιστικό άνθρωπο που ορμά, χτυπά, χτυπιέται, οπισθοχωρεί, ξαναορμά, ξαναχτυπά;... Μπορούμε ν' αγνοήσουμε πως την τελευταία εικοσαετία καθυπόταξε τους Ιλλυριούς, τους Παίονες, τους Θράκες, πως κατέλαβε τις Κρηνίδες, την Αμφίπολη, τη Μεθώνη, τα Άβδηρα, τη Μαρώνεια, την Όλυνθο, πως αναγνωρίστηκε σαν αρχιστράτηγος στη Θεσσαλία; Τι έπαθαν οι Λοκροί; Πού είναι οι αρχηγοί των Φωκέων Φάλαικος και Φιλόμηλος; Πού είναι ο Ονόμαρχος που συντρίφτηκε στο Κρόκιο Πεδίο; Είναι δυνατό μετά απ' όλα αυτά ν' αντιμετωπίζουμε το Φίλιππο με τόση ανευθυνότητα;

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Μα δεν τον αντιμετωπίζουμε μ' ανευθυνότητα... Στείλαμε εναντίον του έναν πολυάριθμο συμμαχικό στρατό... Γι' αυτό πιστεύουμε πως θα 'χουμε την υπεροχή σε μια πιθανή σύγκρουση...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Είμαστε μια πόλη μ' αναγνωρισμένη, απ' όλους τους Έλληνες, πνευματική παράδοση. Αυτό είναι το όπλο μας, αυτή είναι σήμερα η μεγάλη μας δύναμη... Στο διάλογο, στη συζήτηση, στη διαπραγμάτευση θα 'χουμε αναμφισβήτητη υπεροχή... Δε

μπορεί ένας ισχνός και πνευματώδης μεσήλικας να τα βάλει με το σκληροτράχηλο παγκρατιστή που γυμνάζεται όλη μέρα στην παλαίστρα... *(Σκέφτεται για λίγο)* Πριν μου πείτε τον πραγματικό σκοπό της σημερινής σας επίσκεψης, γιατί πιστεύω πως έχετε να μ' ανακοινώσετε κάποια πρόταση σε συνέχεια της πρώτης μας επαφής, θα 'θελα να σας πω πρώτα μια δική μου σκέψη...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Να την ακούσουμε, δάσκαλε...

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Τί έχεις να μας πεις, Ισοκράτη;

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Στιγμές σιωπής)* Το σκέφτηκα και σαν Αθηναίος και σαν Έλληνας... Ίσως ένα γράμμα μου προς το Φίλιππο να εξομάλυνε κάπως τα πράγματα...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: *(Εκπληκτος)* Τι σύμπτωση!

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Αυτό είναι από τ' αναπάντεχα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Γιατί; Τί συμβαίνει;

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Αυτή την πρόταση ήρθαμε να σου κάνουμε κι εμείς...

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Ένα γράμμα σου θα μπορούσε να επηρεάσει τις προθέσεις του Μακεδόνα... Σε σέβεται κι εκείνος τόσο όσο η πλειονότητα των Αθηναίων...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Σκεφτήκαμε πως θα μπορούσες να γράψεις προς το Φίλιππο μερικές νουθεσίες...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Εγώ, Λυκούργε, δε μίλησα για νουθεσίες... Μίλησα για ένα γράμμα που θα μπορούσε ν' αποτελέσει γέφυρα για μια ισότιμη προσέγγιση ανάμεσα στους δυο αντίπαλους...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Κι όμως ο Μακεδόνας τις χρειάζεται... Τέτοιος ανόητος που είναι ίσως μόνο με παραινήσεις βάλει λίγο μυαλό...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Εκείνος που δίνει συμβουλές βρίσκεται σε θέση πνευματικής ή πολιτικής ή στρατιωτικής υπεροχής... Πώς λοιπόν θα πετύχουμε την ισότιμη προσέγγιση;

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Θα μπορούσες να τον επηρεάσεις, δάσκαλε... Αν επιστρέψει τώρα στη Μακεδονία θ' αποφευχθεί μια άσκοπη αιματοχυσία...

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Αν μείνει και συγκρουστεί μαζί μας θα θυσιάσει άδικα τους άντρες του για ένα καπρίτσιο... Με το γράμμα σου θα τον διευκολύνεις να φανεί η αποχώρησή του αξιοπρεπής και λογική... Το βλέπει άλλωστε κι ο ίδιος, πως ο αγώνας του είναι χαμένος κι άσκοπος και πως κινδυνεύει να διαλύσει το στρατό του στις κορφές και στις απόκρημνες χαράδρες του Παρνασσού...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Προσωπικά δεν πιστεύω πως θα 'χε κάποιο θετικό αποτέλεσμα μια τέτοια παρέμβασή μου... Τα πράγματα θα εκτραχυνθούν περισσότερο... Θα μπορούσα να γράψω ένα γράμμα μόνο για να διευκολύνω την αμοιβαία προσέγγιση και για να μπορέσουμε να ορίσουμε δυο αντιπροσωπίες που θα συζητούσαν τον τρόπο αποφυγής της σύγκρουσης....

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Αρχικά ενθουσιαστήκαμε για το γράμμα... Για τη σύμπτωση απόψεων... Εντούτοις, το θέμα τίθεται τώρα σε διαφορετική βάση...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Θα πρέπει ίσως να το ξανασυζητήσουμε με το Δημοσθένη και τον Υπερείδη... Θα πρέπει ενδεχομένως να ορίσουμε νέα συνάντηση...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Δεν έχω αντίρρηση αν και θα προτιμούσα να δω από κοντά τον ίδιο το Δημοσθένη... *(Ακούγονται χτυπήματα στην πόρτα)* Να του πείτε πως δεν έχω χολέρα...

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: Δεν είναι αυτό, Ισοκράτη... Ο Δημοσθένης έχει τρελαθεί απ' τις πολλές ασχολίες και φροντίδες τον τελευταίο καιρό... Βλέπεις οι ευθύνες του !..

(Η δούλα της εξώπορτας φωνάζει δυο τρεις φορές την κυρία της και κοιτάζει πάλι έξω απ' τη μισάνοιχτη θύρα. Εμφανίζεται η Κλειώ στην είσοδο του σπιτιού. Ο Ηγήσανδρος σηκώνεται απ 'το κάθισμά του ανήσυχος)

ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΣ: Τι συμβαίνει; Σα να πήρε το μάτι μου κάποιον οπλίτη...

ΚΛΕΙΩ: Ποιος είναι, Ευρίπη; Γιατί δεν περνά μέσα; Άσ'τον να μπει στο σπίτι...

ΕΥΡΙΠΗ: Αφέντρα, είναι ένας στρατιώτης... Δε θέλει λέει να μπει μέσα... Έχει, λέει, ένα μήνυμα...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: Στρατιώτης; Τι θέλει εδώ ο στρατιώτης;

(Σηκώνονται ανήσυχοι κι ο Λυκούργος κι ο Ευθυκλής)

ΕΥΘΥΚΛΗΣ: *(Βηματίζοντας αργά προς την εξώπορτα)* Τι λέει; Κάτι για μήνυμα... *(Μπαίνει στη σκηνή κι ο Αφάρεας. Η Κλειώ φτάνει στην εξώθυρα και μισοφαίνεται καθώς συνομιλεί με τον οπλίτη)* Φέρνει φαίνεται κάποιο μήνυμα.

ΑΦΑΡΕΑΣ: Μα γιατί δεν μπαίνει μέσα; Τι σου λέει, Κλειώ;

ΚΛΕΙΩ: *(Στους επισκέπτες)* Είναι ένας αγγελιοφόρος... Τον έστειλαν ο Υπερείδης κι ο Ηγήσιππος για να σας πει να πάτε να τους συναντήσετε επειγόντως στο Πρυτανείο... Βρίσκεται, λέει, εκεί κι ο επώνυμος άρχοντας της πόλης, ο Χαιρώνδας...

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ: *(Κοιτάζει τους άλλους δυο)* Πάμε... Κάτι σοβαρό γίνεται... *(Στον Ισοκράτη)* Ελπίζουμε, δάσκαλε, πως την άλλη φορά θα καταλήξουμε κάπου..

(Φεύγουν οι Λυκούργος, Ευθυκλής και Ηγήσανδρος)

ΑΦΑΡΕΑΣ: *(Στην Κλειώ που πλησιάζει)* Τι να συμβαίνει άραγε!

ΚΛΕΙΩ: Θα πρέπει να συνέβη κάτι σοβαρό!.. Τι στιγμή που μιλούσα με τον αγγελιοφόρο, είδα πολύ κι ανήσυχο κόσμο στο δρόμο, πιο κάτω, στη διασταύρωση...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Ηρεμα)* Από 'δω και πέρα θα πρέπει να 'μαστε ψυχολογικά προετοιμασμένοι μόνο για δυσάρεστα νέα... Φοβάμαι μήπως άρχισε η αποφασιστική μάχη ανάμεσα στο στρατό μας και στους Μακεδόνες...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Δεν πιστεύω να 'γίνε κάτι τέτοιο... Τα νέα που έφτασαν μέχρι και χτες απ' τη Βοιωτία, μας δείχνουν πως οι θέσεις των αντίπαλων στρατευμάτων είναι αρκετά μακρινές... Ο κύριος όγκος του μακεδονικού στρατού βρίσκεται σε δύσβατες ορεινές διαβάσεις, απέναντι απ' τις πιο προωθημένες προφυλακές μας... *(Σκεπτικός)* Όχι, όχι, κάτι άλλο γίνεται... Θα πεταχτώ ως την Αγορά για να πληροφορηθώ τι συμβαίνει...

(Μπαίνει ο Τιμόθεος. Φαίνεται ανήσυχος)

ΚΛΕΙΩ: Τι συμβαίνει; Τι δυσάρεστα νέα έχουμε;

ΑΦΑΡΕΑΣ: Πάνω στην ώρα ήρθες, αγαπητέ μου... Τί έγινε κι αναστατώθηκε ο κόσμος;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Είναι δικαιολογημένη η αγωνία κι η αδημονία σας! Δεν έχουμε δυστυχώς καλές ειδήσεις...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Είναι κάτι που δε θα πρέπει να προξενεί έκπληξη...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Και ποια είναι τα άσχημα νέα;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Ένα ειδικά εκπαιδευμένο τμήμα του μακεδονικού στρατού από σκληροτράχηλους πεζικάριους παράκαμψε, ανάμεσα

από το Κυτίνιο και την Ελάτεια, κάποιος αφύλαχτο φαράγγι κι αφού σκότωσε κι αιχμαλώτισε πολλούς από τους μισθοφόρους μας στους Παραποτάμιους, που τους διοικούσαν ο Χάρης κι ο Θηβαίος Πρόξενος, προέλασε μ' εκπληκτική ταχύτητα και κυρίεψε την Άμφισσα... Άλλωστε, η ενέργεια των Αμφισσέων να καταλάβουν και να σπείρουν τα ιερά χτήματα των Δελφών στο Κρισαίο Πεδίο, ήταν η αιτία που οι **Αμφικτύονες*** κάλεσαν το Φίλιππο για να τιμωρήσει τους ιερόσυλους. Η δικιά μας αντίδραση για την κάθοδο των Μακεδόνων στη δυτική Λοκρίδα υπήρξε, όπως είναι γνωστό, η αιτία για το πολεμικό κλίμα που επικρατεί στην περιοχή από πέρσι το φθινόπωρο μέχρι και σήμερα...

ΚΛΕΙΩ: Και τι έγινε μετά;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Μετά την Άμφισσα και το Κρισαίο Πεδίο, οι Μακεδόνες κατέλαβαν το ιερό λιμάνι της Κίρρας και προχώρησαν προς τη Ναύπακτο που την κυρίεψαν χωρίς μεγάλη δυσκολία... Κατόπι, ένα απόσπασμά τους γύρισε και προέλασε προς τους Δελφούς, τους οποίους οι συμμαχικές δυνάμεις είχαν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν για ν' αποφύγουν την κύκλωσή τους...

ΑΦΑΡΕΑΣ: *(Μ' έκπληξη και φόβο)* Μα βρισκόμαστε, ω θεοί, σε πραγματικά πολύ δύσκολη θέση! Πώς όμως, Τιμόθεε, βρέθηκε ο Φίλιππος πίσω απ'τις προφυλακές μας, ενώ μέχρι χθες οι στρατηγοί μας απέκλειαν κάθε τέτοιο ενδεχόμενο;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Ο Φίλιππος τους ξεγέλασε με πονηριά... Έγραψε γράμμα στον Αντίπατρο πως τάχα ετοιμαζόταν να επιστρέψει πίσω για ν' αντιμετωπίσει την εξέγερση στη Θράκη και πως είχε αρχίσει μυστικά τη σύμπτυξη όλων των μονάδων του... Ο αγγελιοφόρος του είχε την εντολή να αιχμαλωτισθεί, δήθεν κατά λάθος, από τους δικούς μας, που όταν διάβασαν το γράμμα έπεσαν στην παγίδα... Αμέσως, απερίσκεπτα, άρχισαν να πανηγυρίζουν για τη φανταστική τους νίκη κι αφού χαλάρωσαν τα μέτρα επαγρύπνησης το 'ριξαν σε ολονύχτιο γλέντι. Οι άντρες όμως του Φίλιππου καιροφυλαχτούσαν! Γλιστρώντας αθόρυβα μέσ' τη νύχτα, κατάσφαξαν τους αμέριμνους και μισομεθυσμένους φρουρούς των φυλακίων κι

αφού εξουδετέρωσαν τα παρατηρητήριά μας άρχισαν να προωθούν επίλεκτες μονάδες τους... Στη διάρκεια της νύχτας οι καλογυμνασμένοι πεζέταιροι του Φίλιππου έστησαν προγεφυρώματα και πέρασαν αξιόμαχα τμήματά τους πίσω απ' τις θέσεις του Χάρη και του Πρόξενου. Ο πανικός που δημιουργήθηκε ήταν απόλυτα δικαιολογημένος... Ο στρατός μας κι οι άλλες συμμαχικές δυνάμεις αναγκάστηκαν ν' αλλάξουν γραμμή άμυνας και γι' αυτό οπισθοχώρησαν, αφήνοντας την ευκαιρία στο Φίλιππο να προωθηθεί κι από την άλλη πλευρά του μετώπου, προς τους Παραποτάμιους και ν' ανοίξει ο δρόμος για να πολιορκήσει την Άμφισσα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Φανερά απογοητευμένος)* Οι άφρονες δημαγωγοί κι οι ερασιτέχνες στρατηγοί τους οδηγούν τον αθηναϊκό λαό στον αφανισμό... *(Με συγκρατημένη οργή)* Πού είναι οι στρατιωτικές επιτυχίες που διατυμπάνιζαν; Πού είναι οι κομπασμοί τους πως θα διαλύσουν τις μακεδονικές φάλαγγες και πως θα φέρουν σιδηροδέσμιο στην Αθήνα το Φίλιππο για να τον γυρίζουν στους δρόμους με κουρέλια; Θα καταλάβουν επιτέλους οι ανόητοι με ποια αλεπού, με ποια στρατιωτική μεγαλοφυΐα, βρίσκονται αντιμέτωποι; Πώς θα τον αντιμετωπίσουν τώρα σε μια πεδιάδα αφού όλος ο κόσμος ξέρει πως διαθέτει ένα φοβερό ιππικό;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Ας ελπίσουμε πως οι στρατιώτες μας θ' ανασυνταχθούν γρήγορα στην εφεδρική γραμμή... Λένε πως ο κύριος όγκος του στρατού μας και των συμμάχων συμπύσσεται και οχυρώνεται στις λοφοσειρές του Θούριου όρους και στην κοιλάδα του Κηφισού, ανατολικά απ' τη Χαιρώνεια...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Σε τέτοιες στιγμές γίνονται πάντα υποθέσεις κι ο καθένας συμπληρώνει κάτι και με τη φαντασία του... Όπως πάντως ήρθαν τα πράγματα, η κατάσταση δε νομίζω πως θ' αργήσει να ξεκαθαρίσει... Σε μερικές βδομάδες θα πρέπει να έχουμε σοβαρές εξελίξεις στο μέτωπο... *(Στον Τιμόθεο, με έκδηλη απορία)* Μα πως έπεσαν στην παγίδα σαν καλόβουλα μαθητούδια; Και μάλιστα στρατηγοί σαν το Χάρη, με τόση εμπειρία!..

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Ο Φωκίωνα, με τον οποίο συναντηθήκαμε στην Αγορά πριν ξεκινήσω για να 'ρθω σε σας, μου είπε και το εξής καταπληκτικό... Το ίδιο κόλπο το 'κανε ο Φίλιππος και πέρσι στο Βόσπορο... Ο Χάρης που πολέμησε εκεί μαζί με το Φωκίωνα, τον Κηφισοφώντα και τον Υπερείδη, που ήταν τότε τριήραρχος, δε θα 'πρεπε να πέσει στην ίδια ακριβώς παγίδα... Είναι ασυγχώρητο σφάλμα να πέφτουμε δυο φορές στο ίδιο ακριβώς δόκανο... Ο Φίλιππος μας γελοιοποίησε...

ΚΛΕΙΩ: Αυτή τη στιγμή η σκέψη μου είναι στις Αθηναίες που έχουν άντρες, παιδιά ή αρραβωνιαστικούς στο μέτωπο! Μ' αυτά που ακούν θ' ανησυχούν δικαιολογημένα για τ' αγαπημένα τους πρόσωπα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Κι οι γυναίκες, κι οι άντρες, κι οι φίλοι και τα παιδιά, όλοι τους θ' ανησυχούν για κάποιο αγαπημένο πρόσωπο... Μακάρι να μη γινόταν ποτέ αυτός ο πόλεμος!

ΚΛΕΙΩ: Έτσι είναι μα εγώ, σα γυναίκα, σκέφτηκα πρώτα τις γυναίκες... *(Καθώς φεύγει, με φοβισμένη έκφραση)* Οι θεοί να μας προστατεύουν!

ΑΦΑΡΕΑΣ: Τι θα κάνουν άραγε τώρα οι δικές μας δυνάμεις; Θα υποχωρήσουν προς τη Λεβάδεια φέρνοντας το Φίλιππο κοντά στα σύνορα της Αττικής ή θα παραταχτούν οριστικά στην κοιλάδα του Κηφισού για την τελική μάχη;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Αυτή η περιοχή είναι ιδανική για αντιπαράταξη στρατιωτικών σχηματισμών... Είχα περάσει από εκεί πριν τέσσερα πέντε χρόνια, όταν επισκέφτηκα για τελευταία φορά τους Δελφούς...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Είναι ιδανική μα για το Φίλιππο... Μας αναγκάζει να τον αντιμετωπίσουμε όπως βολεύει σ' αυτόν, σε μια πεδιάδα, για ν' αναπτύξει το ιππικό του.

(Μπαίνει ο Φωκίωνα. Φαίνεται κι αυτός πολύ ανήσυχος)

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Α, να κι ο Φωκίωνας... Σαν έμπειρος στρατιωτικός καταλαβαίνει καλύτερα την κατάσταση και μπορεί να μας ενημερώσει πιο καλά.

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Δε χρειάζονται ούτε πολλά λόγια κι ούτε πολλές στρατιωτικές γνώσεις για να καταλάβει κάποιος πως τίποτα πια δε σταματά τη φουρτούνα που πάει να ξεσπάσει... *(Απευθύνεται στον Ισοκράτη)* Έξω στην Αγορά επικρατεί μεγάλη αναστάτωση... Οι φήμες οργιάζουν... Με δική μου πρωτοβουλία, μόλις έμαθα τα манτάτα, πήγα στο Πρυτανείο για να συναντήσω τον Υπερείδη... Μου είπαν όμως πως είχε φύγει πριν λίγο, με το Λυκούργο και τον Ηγήσιππο, για να συναντήσει το Δημοσθένη που επιστρέφει εσπευσμένα απ' τη Θήβα... Οι στρατιωτικές μας υπηρεσίες, εδώ και στον Πειραιά, άρχισαν να συγκεντρώνουν εφεδρικές δυνάμεις που θα τις οδηγήσει, λένε, ο ίδιος ο Δημοσθένης στο μέτωπο...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Δηλαδή αρχίζει ένας αγώνας μ' ό,τι δυνάμεις διαθέτουμε...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Όπως φαίνεται δε θ' αργήσει η μεγάλη σύγκρουση!

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Όλα δείχνουν πως κάπου στη Βοιωτία θα γραφεί μια ακόμα μελανή σελίδα στην ιστορία μας... *(Με αλλοιωμένη απ' τη συγκίνηση φωνή)* Κατάρα σ' όλους, κι απ' τις δυο πλευρές, που ενώ μπορούσα ν' αποφύγουν αυτόν τον ακατανόητο αδερφοκτόνο πόλεμο, δεν έκαναν καμιά προσπάθεια για κάτι τέτοιο... *(Αποθαρρημένος)* Μακάρι να διαψευστώ μα η ενότητα των Ελλήνων θα παραμείνει, από τώρα και πέρα, ένα απραγματοποίητο όνειρο... Οι αγώνες μου, τον τελευταίο μισό αιώνα της ζωής μου, έμειναν χωρίς κανένα αποτέλεσμα.. Τα οράματά μου για την ανάπτυξη μιας πανελληνίας συνείδησης σύντομα θα συντριβούν και θα γίνουν θρύψαλα...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Δεν πρέπει ν' απελπίζεσαι, πατέρα... Ο σπόρος που έσπειρες κάποτε θα πρέπει να καρπίσει...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Σα να μην άκουσε)* Τι λες, Φωκίωνα; Τι μπορούμε να κάνουμε ακόμα;

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: *(Τον χτυπά στην πλάτη ενθαρρυντικά)* Είσαι ένας υπέροχος Έλληνας, γερο-δάσκαλε, μα τα γεγονότα μας παρασέρνουν πια σαν ορμητικό ποτάμι... Τώρα είμαστε υποχρεωμένοι να σκεφτούμε και να πράξουμε σαν Αθηναίοι... Θα βοηθήσουμε τους θερμοκέφαλους που μας κυβερνούν, θα τρέξουμε σαν εθελοντές για να προστατέψουμε την Αττική, θα δώσουμε και τη ζωή μας γι' αυτό που η πλειοψηφία, σωστά ή λαθεμένα, νομίζει πως εξυπηρετεί το μεγαλείο αυτής της πόλης... Μας έρχεται ένας ανεμοστρόβιλος που τώρα ούτε οι άνθρωποι μα ούτε κι οι θεοί δείχνουν πως μπορούν να τον σταματήσουν...

(Κλείνει η αυλαία)

ΠΡΑΞΗ Γ'

(Φωτίζεται ο χώρος που δείχνει το αίθριο, την εσωτερική αυλή του σπιτιού. Το δάπεδο είναι πλακόστρωτο, με ψηφιδωτές παραστάσεις από τη μυθολογία. Στο κέντρο και πίσω βρίσκεται ο βωμός και το μικρό μα ολόσωμο άγαλμα της Εστίας. Αριστερά βρίσκεται η είσοδος. Μεσολαβεί ένας ευρύχωρος διάδρομος που καταλαμβάνει όλο το υπόλοιπο τμήμα της σκηνής μπροστά απ' το βωμό και το άγαλμα και φτάνει, προς τα δεξιά, ως την πόρτα του δωματίου του Ισοκράτη και συνεχίζει λοξά και προς το βάθος ώσπου χάνεται στα παρασκήνια. Αριστερά, δίπλα απ' την είσοδο και προς την πλευρά των θεατών, βρίσκεται ένα παράθυρο με σιδερένιο κιγκλίδωμα απ' όπου φαίνεται κάποιο μέρος του κήπου. Τέσσερις λεπτές μαρμάρινες κολόνες ιωνικού ρυθμού της εσωτερικής στοάς του αίθριου, σε ημικύκλιο γύρω απ' το βωμό και το άγαλμα, σχηματίζουν περιστόλιο και δημιουργούν την εντόπωση μιας ημικυκλικής διάταξης του χώρου της σκηνής με κέντρο το βωμό. Στο κέντρο της σκηνής υπάρχουν τέσσερα καθίσματα, ένα μικρό τραπέζι και πάνω του μια χάλκινη κανάτα και τέσσερα ομοιόμορφα ποτήρια, δυο μικρότερα τραπεζάκια με ανθοδοχεία και πιο πέρα ένα ξύλινο έπιπλο με ράφια όπου φαίνονται αραδιασμένοι λάμπυροι και πινάκια. Ζωγραφικοί πίνακες, αγγεία με παραστάσεις και σχέδια και ασημένια μπιμπελό, συμπληρώνουν τη διακόσμηση του χώρου. Ο Αισχίνης είναι καθισμένος και σκεφτικός, ενώ ο Αφαρέας κάνει ανήσυχος βόλτες και κάθε τόσο βλέπει προς την πόρτα που οδηγεί στο δωμάτιο του Ισοκράτη. Εκεί μέσα βρίσκεται ξαπλωμένος στο κρεβάτι του ο δάσκαλος, ενώ τον παραστέκονται η Κλειώ και η Βερένα. Το δωμάτιο είναι απέρριπτα επιπλωμένο).

ΑΦΑΡΕΑΣ: (Σα να μονολογεί) Πείσμωσε σα μικρό παιδί. Ώρες ολόκληρες δε μιλά και δεν ακούει κανένα... (Βγαίνει η Κλειώ απ' το δωμάτιο του Ισοκράτη) Πώς είναι τώρα, Κλειώ, ο πατέρας μου;

ΚΛΕΙΩ: Ηρέμησε λίγο! Μου φαίνεται πως αποκοιμήθηκε... Δίπλα του θα βρίσκεται η Βερένα για να τον προσέχει...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Έχει εξασθενήσει και θα πρέπει να τον φροντίζουμε πολύ, γιατί ο καιρός άρχισε τελευταία να είναι απαίσιος... Φαίνεται

πως φέτος θα μας έρθουν νωρίς τα φθινοπωρινά κρύα, μ' όλο που βρισκόμαστε ακόμα στην περίοδο του καλοκαιριού...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Ναι, ναι, είναι αλήθεια... Χθες μάλιστα που έβρεχε και φυσούσε ο αγέρας είχα κρυολογήσει κι ένιωθα ρίγη... Είχε υπερβολική υγρασία... *(Κάθεται δίπλα στον Αισχίνη)* Τι σιχαμερές αυτές οι τελευταίες μέρες! Μας βρήκαν όλα τα κακά και τ' ανάποδα μαζί...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Έπρεπε να τα περιμένουμε. Τέλος πάντων! Ό,τι έγινε δε διορθώνεται... Τουλάχιστο να μην πάθει κανένα κακό ο Ισοκράτης...

ΚΛΕΙΩ: Απ' τη μέρα που μας ήρθαν τα μαντάτα απ' τη Χαιρώνεια, δεν έχει καταπιεί ούτε μπουκιά...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Θα 'λέγε κανείς πως το κάνει επίτηδες για να πεθάνει...

ΚΛΕΙΩ: Κάτι σαν αυτοκτονία από ασιλία. ..

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Το πήρε πολύ βαριά... Τον έχει συντρίψει η ήττα μας στη Χαιρώνεια...

ΚΛΕΙΩ: Έχει έναν ασυνήθιστα δυνατό οργανισμό, παρά τις τελευταίες μικροαρρώστιες του... Σ' αυτή την ηλικία δείχνει μια εκπληκτική αντοχή σε δοκιμασίες που θα λύγιζαν εικοσάχρονα παλικάρια... Ας παρακαλούμε τους θεούς να ξεπεράσει κι αυτή τη δυσκολία... Θα πρέπει όμως τώρα να δω τις κόρες μου, που αυτή την ώρα παίρνουν στον πάνω όροφο μαθήματα χειροτεχνίας κι εργόχειρου, απ' το φημισμένο σ' αυτά δάσκαλο Φρύνιχο...

(Η Κλειώ φεύγει)

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Η πανωλεθρία του στρατού μας στη Χαιρώνεια ήταν για τον πατέρα σου ένα φοβερό πλήγμα... Όταν ήρθαν τα δυσάρεστα νέα ήταν σαν να δέχτηκε στο κεφάλι αστροπελέκι...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Δε μπορώ να σου περιγράψω την κατάστασή του μόλις έμαθε τα манτάτα... Βρισκόταν εκείνη την ώρα στην παλαίστρα του Ιπποκράτη, για να εξεταστεί απ' τους γιατρούς... Τότε ήρθαν σαν αναπάντεχη καταιγίδα οι πρώτες πληροφορίες απ' τη Χαιρώνεια... Πρώτη φορά είδα τον πατέρα μου έτσι! Έκλαιγε σαν παιδί! Όταν γυρίσαμε στο σπίτι έπιασε το κεφάλι του με τα δυο του χέρια και τριγύριζε εδώ μέσα, πάνω κάτω, σαν πληγωμένο θηρίο σε κλουβί... Καταριόταν το Δημοσθένη, καταριόταν το Φίλιππο, τα 'βαλε με την κακιά του μοίρα που τον άφησε να ζήσει τόσο πολύ για να δει το ολοκληρωτικό γκρέμισμα των ονείρων μισού αιώνα ζωής... Μιας ζωής αφιερωμένης σ' αγώνες για την ενότητα και την ομόνοια του ελληνισμού... Α, ήταν φριχτές στιγμές για όλους μας!

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Γιατί να γίνουν όλ' αυτά; Ποια μανία αυτοκαταστροφής έπιασε τον ελληνισμό και τρώει απ' τις σάρκες του ελπίζοντας να μεγαλουργήσει; *(Συλλογισμένος)* Αν είναι φυσικά δυνατό να μεγαλουργήσει με τη διχόνοια!

ΑΦΑΡΕΑΣ: Αυτή η έμμομη ιδέα για αυτοκαταστροφή έφερε στην Ελλάδα πολλά δεινά...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Οι Έλληνες μεγαλούργησαν όταν ήταν ενωμένοι! Όπως στην Τροία ή στους πιο πρόσφατους Μηδικούς πολέμους... Το λέει κι ο Θουκυδίδης στην ιστορία του!

ΑΦΑΡΕΑΣ: Κι ο Θουκυδίδης το λέει κι εμείς ξέρουμε και καταλαβαίνουμε πως αυτό είναι το σωστό αλλά τι κάνουμε; Πώς ενεργούμε;

(Μπαίνουν ο Εύβουλος κι ο Τιμόθεος)

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Λοιπόν, τι νεότερα, φίλοι μας; Ήρθε κανένας άλλος αγγελιοφόρος απ' τη Χαιρώνεια;

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Συνεχώς φτάνουν ρακένδυτοι στρατιώτες μας απ' το μέτωπο ή τρομοκρατημένα γυναικόπαιδα που συρρέουν απ' όλη την Αττική... Βρίσκονται όλοι σ' απόγνωση...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Οι φήμες κι οι τερατολογίες οργιάζουν! Ο καθένας λέει ό,τι φαντάζεται!

ΑΦΑΡΕΑΣ: Τί λένε;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Ότι οι Μακεδόνες σφάζουν όποιο συναντήσουν στο δρόμο τους, πως καίνε και γκρεμίζουν τα πάντα στο διάβα τους... Πρέπει, λένε, η Αθήνα σε λίγες μέρες να μην υπάρχει πάνω στη γη... Ο Φίλιππος έδωσε εντολή στο στρατό του να την καταλάβει, να την ισοπεδώσει και να τη μετατρέψει σε χωράφια... Θα σπείρει, λένε, στάρι και κριθάρι και θα γκρεμίσει και τα ιερά της Ακρόπολης...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Πολλές απ' αυτές τις διαδόσεις οφείλονται στον πανικό... Είναι φαντασιοπληξίες... *(Βηματίζει ανήσυχος)* Θα πρέπει γρήγορα να σχηματίσουμε μια πολυμελή αντιπροσωπία που θα συναντηθεί με το Φίλιππο...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Οι φίλοι μας που έλαβαν μέρος στη μάχη τι γίνονται; Επέστρεψε κανένας;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Είδα αρκετούς που γύρισαν... Είδα τον Αριστόβουλο, το Θαλή, τον Ξάνθιππο, το Διώνδα, τον καρδιακό φίλο του Φωκίωνα, το Νικοκλή και άλλους... Απ' αυτούς έμαθα πως πιάστηκε αιχμάλωτος ο Δημάδης μαζί με τον Αφόβητο, τον αδερφό του Αισχίνη...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Είναι λυπηρό αυτό! *(Στον Αισχίνη)* Ο άλλος ο αδελφός σου τι έγινε στ' αλήθεια; Μου είπες πριν από λίγο πως δε σκοτώθηκε κι ούτε τραυματίστηκε στη μάχη... Όμως δε ρώτησα που βρίσκεται...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Ευτυχώς, αγαπητέ μου, ο Φιλοχάρης γλίτωσε χωρίς συνέπειες απ' αυτή την περιπέτεια... Θα πρέπει είτε να βρίσκεται αυτή την ώρα στο σπίτι του είτε να πλησιάζει στην Αθήνα... Διανυχτέρευε χτες βράδυ στις Αχαρνές γιατί έβρεχε. Φοβήθηκε, όπως

ήταν ιδρωμένος μην κρυολογήσει καθώς είχε υγρασία και φυσούσε όλη τη νύχτα... Ο Θεοκλής, απ' το δήμο Παιανίας, με τον οποίο ο Φιλοχάρης οδοιπορούσε απ' τη Χαιρώνεια, προτίμησε να συνεχίσει την πορεία του γιατί κάποιος του πούλησε ένα ρούχο από καλοδουλεμένο δέρμα κασίκας που τον προστάτευε απ' τη βροχή και το κρύο... Αυτός λοιπόν σήμερα πρωί πρωί μου 'φέρει τα νέα και τα χαιρετίσματα απ' το Φιλοχάρη...

(Η Κλειώ φαίνεται για λίγο στην άκρη του διαδρόμου της στοάς και διακριτικά μπλάνει στο δωμάτιο του Ισοκράτη)

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Αν σας ενδιαφέρει να μάθετε για το μεγάλο υπεύθυνο αυτής της τραγωδίας, σας πληροφορώ πως γλίτωσε μα κανένας δεν ξέρει που βρίσκεται.

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Ο μεγάλος στρατηλάτης! Ο πόλεμος του φαινόταν τόσο απλός, όσο απλό κι εύκολο ήταν να μας συκοφαντεί στην Πνύκα, μπροστά στο συγκεντρωμένο λαό...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Α, ώστε γλίτωσε ο Δημοσθένης! Φρόντισε από πριν να διαδώσει πως θα πολεμήσει σαν απλός στρατιώτης, για να εξασφαλιστεί από τις ευθύνες μιας στρατιωτικής αποτυχίας... Νομίζει πως ο κόσμος τρώει σανό... Δεν ξέρει τάχατες πως αυτός έκανε σ' όλα κουμάντο και πως η βουλή διόριζε σ' όλα τα σοβαρά πόστα τους πολίτες που υπόδειχνε;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Όταν αποφασίσει να επιστρέψει να δούμε τι δικαιολογίες θα βρει να ξεφουρνίσει... Αν φυσικά μέχρι τότε δεν προλάβουν να μπουν στην Αθήνα οι Μακεδόνες...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Και που κρύβεται τώρα;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Κανένας δεν ξέρει! Τον είδαν να τρέχει μόλις διαλύθηκε η παράταξή μας προς τα νότια της Χαιρώνειας, σ' ένα φαράγγι του Θούριου που το διασχίζει ο Μώλος ποταμός. Από εκεί ξέφυγαν πολλοί Αθηναίοι και σύμμαχοι κι έφτασαν στη Λεβάδεια, στην Κορώνεια και στην Αττική.

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Είναι λεπτός και θα πρέπει να τα καταφέρνει σα δρομέας... Πάντως αποδείχτηκε πως από χοντρά λόγια είναι άπιαστος, όπως και στο τρέξιμο...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Μερικοί είπαν πως έχει καταφύγει στην Ελευσίνα ή στα Μέγαρα και περιμένει να δει τις εξελίξεις για ν' αποφασίσει με ποιο τρόπο θα ενεργήσει στις επόμενες μέρες...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Με πιο απλά λόγια, για να δει αν μπορεί να γυρίσει στο σπίτι του χωρίς κίνδυνο...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Το μίσος του για το Φίλιππο τον οδήγησε στην εξαλλοσύνη... Ήταν κάτι το ανεξήγητο... Ένα παράλογο προσωπικό πάθος! Οι Φιλιππικοί του λόγοι γράφτηκαν με φανατισμό κι οργή, σαν αυτή που νιώθει ο απατημένος σύζυγος προς το χαρισματικό εραστή... Θυμάμαι πως όταν, ως μέλος της επιτροπής που συναντήσαμε το Φίλιππο στη Μακεδονία, ήρθε η σειρά του να μιλήσει, τα 'χασε, κοκκίνισε, άρχισε να τραυλίζει και δεν κατάφερε ν' αρθρώσει παρά μερικές ακατανόητες λέξεις... Κόπηκε η λαλιά του! Ο Φιλοκράτης προσπάθησε να τον ενθαρρύνει... Τελικά, μετά την καλοσυνάτη παρότρυνση του Μακεδόνα βασιλιά προσπάθησε να ξαναμιλήσει, μα άδικος κόπος... Το **τραύλισμά*** του ήταν τόσο έντονο που ήταν αδύνατο να καταλάβει κάποιος τι ακριβώς έλεγε...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Πάντως στη βουλή η άρθρωση του είναι ικανοποιητική χωρίς φυσικά να είναι καθαρή κι εύηχη... Είναι γνωστό πως με την εξάσκηση είχε σημαντικά βελτιώσει αυτό το φυσικό του ελάττωμα, μα παθαίνει εύκολα γλωσσοδέτη αν βρίσκεται σ' άσχημη ψυχολογική κατάσταση ή όταν τον διακόψει κάποιος κι εκτρέψει τη συζήτηση σ' άλλα θέματα... Είναι ικανός να βουβαθεί απ' τη σαστιμάρα του! *(Με σκωπτική διάθεση)* Ο Αισχίνης από εδώ, που ξέρει αυτό το ελάττωμά του, συνηθίζει να παρεμβαίνει ξαφνικά και να τον αναγκάζει σε διάλογο σε θέματα για τα οποία δεν έχει προετοιμαστεί... Σε τέτοιες στιγμές ο μεγάλος Δημοσθένης γίνεται ένας ρήτορας για κλάματα!

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Δε θα πρέπει όμως να παρασιωπήσουμε το γεγονός πως είναι ένας πολιτικός και με πολλά προτερήματα... Είναι μαχητικός, αγωνιστής κι αγαπά την πατρίδα με το δικό του παράλογο και παράφορο πάθος που μπορεί, από κακές επιλογές όπως οι σημερινές, να την οδηγήσει στην καταστροφή... Η προσωπικότητά του θα επηρεάσει αναπότρεπτα την ιστορία!

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Όχι «θα»... Την έχει δυστυχώς ήδη επηρεάσει εδώ και λίγες μέρες... Η μάχη της Χαιρώνειας είναι πια ένα βαθύ τραύμα στα πλευρά της πανελληνίας ιδέας... Το δολοφονικό εγχειρίδιο το κρατούσε αυτός! *(Απ' το δωμάτιο του Ισοκράτη η δούλα Βερένα καλεί τον Αφαρέα)*

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Είναι, χωρίς αμφιβολία, ένας παθιασμένος ... Και να που μας οδήγησε! *(Συλλογισμένος)* Είμαι ανήσυχος για τις εξελίξεις... Σκέφτομαι, από την άλλη πλευρά, πως κι ο Φίλιππος είναι τόσο πρωτόγονος στις αντιδράσεις του!.. Φοβάμαι πως τώρα που μας ταπείνωσε τόσο και είναι ο αδιαφιλονίκητος ηγέτης σ' όλο τον ελληνικό χώρο, θα παρασυρθεί από συναισθήματα εκδίκησης της στιγμής και θα προβεί σε πράξεις για τις οποίες αργότερα θα πρέπει να ντρέπεται.

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Θα πρέπει να συναισθανθεί τις ευθύνες του...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Αν ενεργήσει σαν κατακτητής, το ωραίο όραμα του Ισοκράτη και όλων μας για την πανελλήνια ενότητα κι ομόνοια θα μείνει μια χίμαιρα...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Μα νομίζω πως είναι ήδη μια χίμαιρα... Μετά από μια τέτοια σφαγή πως είναι δυνατό να ονειρευόμαστε μια ένωση που προϋποθέτει φιλική διάθεση, ελεύθερη συναίνεση και ξεκάθαρη πολιτική σκέψη;

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Ας μην είμαστε τόσο απαισιόδοξοι!

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Ο Φίλιππος είναι άνθρωπος που ενεργεί, καμιά φορά, με αγριότητα κι αλαζονεία... Ένα τέτοιο ξέσπασμά του φοβάμαι

αυτή τη στιγμή! Θα 'ναι το τελειωτικό χτύπημα σε μια εξασθενημένη, σε μια ξεψυχισμένη ιδέα από τις διαμάχες και τις αντιζηλίες, που στον απλό λαό και στους διανοούμενους έγινε κοινή κι ελπιδοφόρα συνείδηση...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Πολλά θα εξαρτηθούν κι από τη στάση που θα τηρήσουν η νικημένη Αθήνα κι η ανίσχυρη ν' αντιμετωπίσει τους Μακεδόνες Σπάρτη...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Θα πρέπει ο Φίλιππος, που είναι τώρα ο δυνατός κι ο νικητής, να δείξει πως δεν έχει τις κακόβουλες προθέσεις που του καταλογίζουν οι εχθροί του... Εμάς μας έχει συντρίψει! Σ' ελάχιστες μέρες μπορεί να διαλύσει τη σπαρτιάτικη κυριαρχία και κατοχή σε διάφορες περιοχές της Πελοποννήσου... Στη Μεσσηνία, στη Δυτική Πελοπόννησο, στην Αρκαδία, στο Άργος κι αλλού, οι Έλληνες θα πρέπει να πανηγυρίζουν για τη νίκη του Φίλιππου... Γι' αυτούς, για τον απλό λαό, ο Μακεδόνας βασιλιάς φαίνεται σαν προστάτης, από τότε που έστειλε προειδοποίηση στους Σπαρτιάτες να πάψουν να συμπεριφέρονται σαν κατακτητές στους άλλους Έλληνες των γειτονικών πόλεων. Τους δήλωσε πως δεν πρόκειται ν' ανεχθεί σε καμιά περίπτωση να υπάρχουν Έλληνες υποδουλωμένοι σ' άλλους Έλληνες... Όλοι οι Είλωτες πρέπει να ξαναγίνουν ελεύθεροι πολίτες... Για τη Θήβα είπε πριν λίγες βδομάδες, πως γρήγορα θ' ανασκαφτεί απ' τα θεμέλια, για την προδοσία της να στραφεί εναντίον του και να συμμαχήσει με μας, ενώ έδειχνε μέχρι την τελευταία στιγμή να ερωτοτροπεί μαζί του... Από τη μια μεριά δείχνει υπερασπιστής των ανίσχυρων Ελλήνων, ενάντια στην καταπίεσή τους από τους ισχυρούς κι από την άλλη υπάρχει κίνδυνος να γίνει, αν μεθύσει απ' τις επιτυχίες του, κατακτητής και τύραννος όλων των Ελλήνων... Είναι μια ανησυχητική προοπτική που θα ξεκαθαρίσει σε λίγες μέρες, όταν πάψουν οι διαδόσεις κι ο πανικός. Μακάρι οι θεοί να φωτίσουν το Φίλιππο για να σκεφτεί πρώτα σαν Έλληνας και μετά σα βασιλιάς των Μακεδόνων... *(Χτυπά η εξώπορτα)* Αυτό θα 'ναι ένα θείο δώρο για την ομόνοια των Ελλήνων... *(Σταματά και αφογκράζεται)* Δε σας φάνηκε σαν τη φωνή του Φωκίωνα; Θα μιλά φαίνεται με την Ευρίπη, που του άνοιξε την

πόρτα. (Παρασκούβει απ' το παράθυρο. Στο πρόσωπο του ζωγραφίζεται η έκπληξη) Μπα, τι βλέπω! Έχω για σένα, Αισχίνη, ευχάριστα νέα!

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Δίχως άλλο είναι κι ο Φιλοχάρης! (Κινείται προς την πόρτα την ώρα που μπλάνουν ο Φωκίωνας κι ο Φιλοχάρης) Όστε λοιπόν ήρθες; (Αισχίνης και Φιλοχάρης αγκαλιάζονται) Ευτυχώς είσαι καλά...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Όταν κατάλαβα, απ' τα γέλια και τις χαρούμενες φωνές της γυναίκας του και των παιδιών του πως γύρισε απ' το μέτωπο, έτρεξα αμέσως να τον δω... Είμαστε, βλέπεις, γείτονες κι ένας γείτονας μαθαίνει πρώτος και τα ευχάριστα και τα δυσάρεστα γεγονότα στη γειτονιά του... Μια λοιπόν και θα έρχομουν προς τα εδώ κι ο Φιλοχάρης, αφού χάρηκε την οικογένεια του, ένιωσε την ανάγκη να συναντηθεί και με γνωστούς και φίλους, τον έφερα να τον δει κι ο αδερφός του...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: (Στο Φωκίωνα) Πολύ καλά έκανες... Ήταν θαυμάσια η ιδέα σου... (Στο Φιλοχάρη) Αδερφέ μου! Φοβήθηκα πολύ για σένα!

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Είναι αλήθεια πως κάθε φόβος κι ανησυχία είναι δικαιολογημένα συναισθήματα, σε μια τέτοια ταραγμένη περίοδο και μετά απ' τη συμφορά μας στη Χαιρώνεια... Ζήσαμε μια φοβερή εμπειρία που θα μας μείνει αλησμόνητη! Είδαμε το χάρο με τα μάτια μας... (Στον Αισχίνη) Ευτυχώς που και ο αδερφός μας ο Αφόβητος δε σκοτώθηκε... Πιάστηκε, μαζί με το Δημάδη, αιχμάλωτος και πρέπει τώρα...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: (Διακόπτει το Φιλοχάρη) Συγχωρέστε με φίλοι μου που σας το υπενθυμίζω, μα φοβάμαι πως οι φωνές μας θ' ανησυχίσουν το δάσκαλο...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Έχεις δίκιο... Πώς είναι τώρα ο Ισοκράτης;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Θα πρέπει μάλλον να ξύπνησε... Είναι μέσα μαζί του ο Αφαρέας και η Κλειώ...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Ελπίζω πως θα μπορέσω να τον δω για να του μεταφέρω τα τελευταία νέα... Με ειδοποίησαν άλλωστε πως θέλει κι ο ίδιος να με συναντήσει!

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Κάλεσε επίσης τον Αισχίνη και τον Εύβουλο...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Φαίνεται πως κάτι έχει να μας πει... Κάτι που έχει σχέση με τη Χαιρώνεια... Έτσι υποθέτω!

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Είπες κάτι, Φωκίωνα, για νέα... Για ποια νέα;

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Αυτά που μας έφερε ο Φιλοχάρης...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Δηλαδή ποια νέα; *(Στο Φιλοχάρη)* Μη μας κρατάς σ' αγωνία!

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Όταν έφτασα, πριν λίγες ώρες κι άκουσα τις διαδόσεις αλλά είδα και τον πανικό που δημιουργήσε η ήττα μας στη Χαιρώνεια, διαπίστωσα πως τα πιο πολλά απ' αυτά που διαδίδονται είναι υπερβολικά και διογκωμένα... *(Κάθεται σε έναν δίφρο*)* Ας καθίσω όμως γιατί νιώθω ακόμα κουρασμένος, μ' όλο που ξεκουράστηκα για καλά στις Αχαρνές...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Ο κόσμος δικαιολογημένα ίσως βρίσκεται σ' αυτή την κατάσταση της σύγχυσης... Ο Υπερείδης, που αντικαθιστά το Δημοσθένη, πήρε ορισμένες πρωτοβουλίες για την άμυνα της πόλης, οι οποίες έχουν επιτείνει αυτή τη σύγχυση και τον πανικό...

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Εκτός απ' την προσπάθειά του, όπως έμαθα όταν έφτασα εδώ, για να ξαναοργανώσει τις μάχιμες ομάδες που επιστρέφουν απ' τη Χαιρώνεια, τι άλλα μέτρα πήρε ο Υπερείδης;

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Απελευθέρωσε και τους υπόλοιπους δούλους των μεταλλείων του Λαυρίου και τους όπλισε για να τους χρησιμοποιήσει στην άμυνα της πόλης...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Γέμισαν την Αθήνα κραδαίνοντας μαχαίρια και ρόπαλα... Τα γυναικόπαιδα τρομοκρατήθηκαν απ' την εμφάνιση αυτών των αγριόμορφων ομάδων με κουρελιασμένα ρούχα ,στις οποίες συμπεριλαμβάνονται, ας μην το ξεχνούμε, βιαστές, κλέφτες και δολοφόνοι...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Έδωσε τον τίτλο του Αθηναίου πολίτη σ' όλους τους μέτοικους και σ' οποιονδήποτε ξένο, ακόμα και διερχόμενο, που εκφράζει την επιθυμία να γίνει Αθηναίος, αρκεί να υποσχεθεί πως θα στρατευθεί για την άμυνα της πόλης...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Ο Διώνδας κατηγορήσε, σήμερα το πρωί, με θάρρος στην Αγορά τον Υπερείδη γι' αυτές τις πράξεις του και δήλωσε πως σε πρώτη ευκαιρία θα καταθέσει ψήφισμα στη βουλή για να ζητηθούν ευθύνες...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Δηλαδή, με λίγα λόγια, η κατάσταση έγινε τραγελαφική... Με τέτοια άμυνα ο Φίλιππος είναι δυνατό να καταλάβει την Αθήνα με μια μόνο ίλη ιππικού...

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Με ρωτήσατε για τα δικά μου νέα! Δεν είναι ακριβώς νέα, μα συμπεράσματα και διαπιστώσεις... Ε, λοιπόν, δε νομίζω πως θα χρειαστούν όλες αυτές οι άσκοπες προετοιμασίες για άμυνα... Έχω βάσιμες ελπίδες πως ο Φίλιππος δε θα βαδίσει προς την Αττική...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Και πώς το συμπεραίνεις αυτό;

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Οι Μακεδόνες είχαν την ευχέρεια να μας αποδεκατίσουν, όταν η μονάδα μας εγκλωβίστηκε με μια λαβίδα που έκλεισε πίσω μας... Όμως, αντί ν' αρχίσουν τη σφαγή μας άνοιξαν μια δίοδο και μας άφησαν να ξεγλιστρήσουμε με την ψυχή στα δόντια... *(Μπαίνει ο Αφαρέας κι αγκαλιάζονται)* Φοβήθηκα, φίλε μου, πως δε θα σας ξανάβλεπα, ούτε σένα κι ούτε τ' άλλα αγαπητά μου πρόσωπα...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Χαίρομαι που ξαναγύρισες, Φιλοχάρη!.. Κάτι όμως σοβαρό λέγατε και σας διέκοψα...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: *(Στο Φιλοχάρη)* Είχες μήπως διοίκηση μονάδας;

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Όχι... Με χρησιμοποίησαν σαν απλό στρατιώτη...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Για να σε ταπεινώσουν, επειδή είσαι αδερφός μου...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Σ' άφησαν οπλίτη, εσένα Φιλοχάρη, που όταν εκλέχτηκες στρατηγός έδωσες συγκεκριμένες αποδείξεις για την υπευθυνότητα που σε διακρίνει στις μάχες! Είναι ν' απορεί κανείς! Έβαλαν άχρηστα κομματόσκυλα σε κρίσιμα και υπεύθυνα πόστα...

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Γιατί απορείτε; Μήπως δεν άφησαν εδώ τον εμπειροπόλεμο Φωκίωνα με τη δικαιολογία πως θα 'πρεπε να δοκιμαστούν και νέοι στρατηγοί;

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: *(Γελά)* Εδώ που τα λέμε έχουν και δίκιο... Είμαι ήδη εξηντατεσσάρων χρόνων...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Δηλαδή από πέρσι γέρασες τόσο απότομα; Μπορούσες να πολεμήσεις τόσο μακριά, στον Ελλήσποντο, ενώ είσαι γέρος για τη Χαιρώνεια, που βρίσκεται μόλις μερικές ώρες δρόμο απ' τα σύνορα της Αττικής;

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Αυτές είναι οι... διπλωματικές δικαιολογίες του Δημοσθένη, κάθε φορά που γίνεται κάτι στραβό κι ανάποδο στην Αθήνα. *(Στον Αφαρέα)* Αλήθεια! Πώς είναι ο πατέρας σου;

ΑΦΑΡΕΑΣ: Λίγο πριν βγω απ' το δωμάτιό του, είχε αρχίσει να ηρεμεί... Πιο μπροστά όμως με φώναξε η Βερένα, η δούλα που τον παραστέκει, γιατί ήταν άσχημα... Ώρες ώρες παθαίνει άγχος, έχει δύσπνοια και δίνει την εντύπωση πως θα ξεψυχήσει... Η εξάντλησή του είναι πια φανερή, αφού εδώ και τέσσερις μέρες δεν έβαλε τίποτα στο στόμα του... Ούτε νερό... Ευτυχώς για την ώρα η Κλειώ βρίσκει τον τρόπο της και τον καθησυχάζει κάπως...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Χθες ζήτησε να δει τους τρεις μας (*δείχνει με το χέρι τον εαυτό του, τον Εύβουλο και το Φωκίωνα*) μα αμέσως σχεδόν μετάνιωσε κι όρισε τη συνάντησή μας για σήμερα...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Μήπως ήθελε να μας μιλήσει για το γράμμα που θα 'στελνε στο Φίλιππο;

ΑΦΑΡΕΑΣ: Όταν σας ζήτησε είχε ήδη στείλει αγγελιοφόρο στη Χαιρώνεια για να παραδώσει το γράμμα στο Φίλιππο... Είχε καλέσει επειγόντως το γραμματέα του και το 'στειλε δυο μέρες μετά τα θλιβερά μαντάτα...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Τι να του 'γράφε άραγε!

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Στην κατάσταση που βρίσκεται είναι ικανός να ξεσπάσει, με την ίδια πίκρα, ενάντια και στους συμπατριώτες του και στο Φίλιππο...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Είδα ένα αντίγραφο που άφησε ο γραφιάς του πάνω στο τραπέζι του... Δε λέει ούτε λέξη για τη μάχη... Ούτε επικρίσεις μα ούτε και συγχαρητήρια για το νικητή... Καμιά ικεσία για τη νικημένη πατρίδα του που τόσο αγαπά... Γράφει στο Φίλιππο να δείξει την αναμφισβήτητη πια αξία του με πράξεις που θ' αποδείξουν πως είναι ικανός να υποχρεώσει τους βάρβαρους να γίνουν είλωτες των Ελλήνων και το βασιλιά των Περσών, που αυτοτιλοφορείται Μέγας, να κάνει ότι αυτός θα προστάζει... Του γράφει επίσης πως, αν χρωστά μια χάρη στα γεράματά του, είναι γιατί του έδωσαν την ευκαιρία να ελπίζει πως θα γίνουν πραγματικότητα όλα όσα ονειρεύτηκε σα νέος, όλα όσα διανοήθηκε κι έγγραψε στον πανηγυρικό του λόγο και στα γράμματά του προς αυτόν...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Ελπίζω ο Φίλιππος να σεβαστεί το αγνό και ξεκάθαρο αυτό μήνυμα του Ισοκράτη και να φερθεί στους ηττημένους αντιπάλους του όπως αρμόζει να τους φέρεται ένας Έλληνας ηγεμόνας... Μόνο έτσι, με την ομόνοια και τη συμφιλίωση, θα μπορέσει να γίνει πραγματικότητα τ' όνειρο της πανελληνίας ενότητας...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Ελπίζεις σε κάτι τέτοιο, Φωκίωνα και μετά την πανωλεθρία μας στη Χαιρώνεια;

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Το ελπίζω αν τα παθήματα απ' αυτή την άτυχη περιπέτεια γίνουν μαθήματα για το μέλλον...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Κι εγώ το ελπίζω...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Πάντως για τον πατέρα μου, ανεξάρτητα απ' τις μελλοντικές εξελίξεις, η καταστροφή αυτή ήταν ένα πλήγμα που αμφιβάλλω αν θα το ξεπεράσει... Είδε την πόλη που γεννήθηκε, την αγαπημένη του πατρίδα, να καταστρέφεται και να ταπεινώνεται από τον άνθρωπο που πάνω του στήριξε τα τελευταία του όνειρα για την ενότητα του ελληνισμού...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Σε τέτοια ηλικία ήταν φυσικό να μη μπορεί να ξεπεράσει εύκολα ένα τόσο συγκλονιστικό, γι' αυτόν, γεγονός...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Ήταν, εδώ που τα λέμε, μια φοβερή καταστροφή και ταπείνωση η ήττα μας στη Χαιρώνεια! *(Στο Φιλοχάρη)* Πώς στ' αλήθεια διέσπασαν τις γραμμές μας οι Μακεδόνες; Τι έγινε στη μάχη; Εσύ ήσουν εκεί και τα είδες από κοντά...

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Όταν παρατάχτηκαν τα στρατεύματα για να δώσουν τη μάχη, επικρατούσε απ' τη μεριά μας μια αισιοδοξία που μας εμπύχωνε και μας έδινε κουράγιο... Το ηθικό μας ήταν ανεβασμένο γιατί στις μικροαψιμαχίες που προηγήθηκαν, πριν από την τελική σύγκρουση, είχαμε αρκετές επιτυχίες...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Τα κάνει κάτι τέτοια κόλπα ο Φίλιππος για να αναθαρρήσουν οι αντίπαλοί του πριν από μια αποφασιστική σύγκρουση... Δημιουργεί κατάλληλο κλίμα για να παρασυρθούν σε λάθη τακτικής οι αντίπαλοι... Πραγματικά είναι παμπόνηρος! Λοιπόν, τι έγινε μετά;

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Απέναντι απ' τις δικές μας δυνάμεις παρατάχτηκαν οι υπασπιστές, δηλαδή το ευέλκτο πεζικό των Μακεδόνων, που το διοικούσε ο ίδιος ο Φίλιππος. Απ' την άλλη πλευρά, προς τις όχθες του Κηφισού, απέναντι απ' τους Βοιωτούς, παρατάχτηκαν οι **πεζέταιροι*** σε βάθος οχτώ ζυγών. Στην πρώτη τους γραμμή οι Θηβαίοι είχαν παρατάξει τον ιερό τους λόχο, ενώ απ' την απέναντι μεριά οι Μακεδόνες είχαν συγκεντρώσει μια σημαντική δύναμη πεζικού και ιππικού, στην οποία αρχηγός ήταν ο δεκαοχτάχρονος γιος του Μακεδόνα βασιλιά, ο Αλέξαντρος... Ήταν...

(Μισανοίγει η πόρτα απ' το δωμάτιο του Ισοκράτη και φαίνεται η Κλειώ, που κάνει νεύμα να σωπάσουν)

ΑΦΑΡΕΑΣ: *(Στην Κλειώ)* Τι είπες; Τι συμβαίνει;

ΚΛΕΙΩ: Ο πατέρας θέλει να μιλήσει στο Φωκίωνα, στον Εύβουλο και στον Αισχίνη...

(Οι τρεις προχωρούν προς την πόρτα κι η Κλειώ τους κάνει τόπο να περάσουν. Η Κλειώ και η δούλα φεύγουν απ' το διάδρομο, προς το εσωτερικό του σπιτιού)

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Αδύναμος, χωρίς να τους κοιτάξει, κάνει νεύμα στους τρεις άντρες να πλησιάσουν)* Πιο κοντά για να μ' ακούτε... Δεν έχω το κουράγιο να δυναμώσω πιο πολύ τη φωνή μου, που ήταν άλλωστε κι από φυσικού της πάντα ισχνή κι άψυχη... Γι' αυτό κι οι πάντα ζαβολιάρηδες συμπατριώτες μας μου κόλλησαν το παρατσούκλι, «ο ισχνόφωνος»...

*(Ο Φιλοχάρης συνεχίζει να **διηγείται*** τη μάχη της Χαιρώνειας, ενώ ο Τιμόθεος κι ο Αφαρέας τον παρακολουθούν μ' ενδιαφέρον)*

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Λοιπόν, τι έγινε μετά;

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Όταν άρχισε η μάχη, οι δικές μας δυνάμεις όρμησαν

ασυγκράτητες ενάντια στο Φίλιππο... Ο στρατηγός μας, ο Στρατοκλής, σε αντίθεση με άλλους έδειξε μεγάλη γενναιότητα και πολεμούσε πρώτος, σα λιοντάρι... Κάποια στιγμή μας φάνηκε πως διασπάστηκε η πρώτη γραμμή των Μακεδόνων και πως άρχισαν να υποχωρούν, με πολλή τάξη και πειθαρχία, προς τ' ανατολικά αντερείσματα του Ακόντιου όρους, κοντά στο χείμαρρο Αίμονα... Ο Στρατοκλής διέταξε επίθεση φωνάζοντας: «Εμπρός, λεβέντες μου! Κυνηγήστε τους αλύπητα ως τη Μακεδονία... Ακούτε; Στη Μακεδονία!».

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Όστε στην αρχή νικούσαμε! Και πώς έγινε μετά το κακό;

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Οι Μακεδόνες υποχωρούσαν σιγά σιγά και με αφύσικη για τέτοιες περιστάσεις πειθαρχία. Ταυτόχρονα η φάλαγγά τους άρχισε να λοξεύει προς τ' αριστερά και να επιμηκύνεται προς τη βορειοδυτική πλευρά, αναγκάζοντας τα δικά μας τμήματα της πρώτης γραμμής ν' αραιώνουν και να ξεκόβουν απ' τα συνεχόμενα τμήματα του κέντρου που κατείχαν οι σύμμαχοι μας Αχαιοί, Κορίνθιοι, Φωκείς, Ευβοείς, Μεγαρείς κι όλοι οι μισθοφόροι της συμμαχίας... Ήταν τέτοια η στροφή της παράταξής μας προς τ' αριστερά, ώστε σε λίγο το μεγαλύτερο τμήμα του στρατού μας είχε βρεθεί στην αριστερή πλευρά του Αίμωνα, που πηγάζει απ' το Θούριο και διασχίζοντας την κοιλάδα προς το Ακόντιο όρος χύνεται στον Κηφισό...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Τι συγκλονιστικές στιγμές!

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: *(Συνεχίζει)* Ο Φίλιππος όμως, μ' όλο που διέθετε ένα πολυάριθμο εφεδρικό τμήμα πεζικού, δε φρόντισε να ενισχύσει τα ακραία τμήματα της παράταξής του που κινδύνευαν... Αυτό μ' έβαλε σε υποψία κι ενημέρωσα αμέσως το διοικητή της μονάδας μας, το Θρασύμαχο τον Αναφλύστιο, που βρήκε λογική την απορία μου... Αμέσως έστειλε αγγελιοφόρο στο **Λυσικλή*** που συντόνιζε σαν αρχιστράτηγος όλο το μέτωπο των επιχειρήσεων στον τομέα ευθύνης των Αθηναίων κι έδινε εντολές για μεγαλύτερη ανάπτυξη της παράταξής μας προς τ' αριστερά, προς την πλευρά της Χαι-

ρώνειας... Οι διαταγές που πήραμε ήταν πως έπρεπε να συμμορφωθούμε με τις εντολές που έδιναν οι σαλπιγκτές και να συνεχίσουμε να πιέζουμε τις ακραίες γραμμές των Μακεδόνων που γρήγορα θα κάμπτονταν και θα διαλύονταν... Ο Στρατοκλής, που μ' ορισμένους εκλεκτούς άντρες του είχε διασπάσει τους τρεις τέσσερις πρώτους ζυγούς της μακεδονικής φάλαγγας κι έδινε φονική μάχη σώμα με σώμα, δέχτηκε ξαφνικά πίεση απ' τη δεξιά του πλευρά... Τότε διαπίστωσε πως όλη η συμμαχική φάλαγγα του κέντρου είχε αραιώσει επικίνδυνα, στην προσπάθεια της να μη δημιουργήσει κενό στην περιοχή που άφηνε ακάλυπτη η δική μας φάλαγγα, καθώς λόξευε προς τα βορειοδυτικά.

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Πήραμε στο λαιμό μας και τους συμμάχους μας! Τραγικά σφάλματα...

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Αυτή είναι, δυστυχώς, η αλήθεια!

ΑΦΑΡΕΑΣ: Και μετά τι έγινε;

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Στο δεξιό άκρο της συμμαχικής παράταξης, προς τον Κηφισό, η συμπαγής δύναμη των Θηβαίων και των άλλων Βοιωτών, κάτω απ' την αρχηγία του Βοιωτάρχη στρατηγού Θεαγέννη, απόκρουε μ' επιτυχία τις εφόδους των Μακεδόνων... Ο ιερός λόχος, που είχε πιάσει την άκρα δεξιά πλευρά της θηβαϊκής παράταξης, κοντά στις όχθες του ποταμού, έμεινε ακλόνητος στις επιθέσεις των πεζζέταιρων... Το κέντρο όμως, παρασυρμένο απ' τη δικιά μας λαθεμένη κίνηση προς τ' αριστερά, δε μπόρεσε να διατηρήσει τη συνοχή του με τ' αριστερά τμήματα της φάλαγγας των Βοιωτών κι άφησε άνοιγμα στις δυο φάλαγγες του δεξιού μετώπου... Αυτό το ρήγμα εκμεταλλεύτηκαν οι Μακεδόνες και διασπάστηκαν οι γραμμές μας...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Τι έγινε; Πώς έγινε το κακό;

ΑΦΑΡΕΑΣ: Αυτό το ρήγμα δε φρόντισαν να το καλύψουν οι εφεδρικές συμμαχικές δυνάμεις;

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Τίποτα δεν προλάβαμε να κάνουμε! *(Βλέπει γύρω του ερευνητικά. Το βλέμμα του σταματά σε μια πήλινη κανάτα)* Ας πιω όμως λίγο νερό γιατί μάλλιασε η γλώσσα μου...

(Την ώρα που ο Φιλοχάρης πίνει νερό, ακούγονται οι διάλογοι απ' το δωμάτιο του Ισοκράτη)

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Η ειρήνη, φίλοι μου, είναι το πιο πολύτιμο αγαθό που θα μπορούσαν να χαρίσουν οι θεοί σε μια οργανωμένη κοινωνία... Δυστυχώς, η δικιά μας κοινωνία, η δικιά μας πολιτεία, αρνήθηκε να δεχτεί αυτό το θείο δώρο... Προτίμησε τη σφαγή, τη βέβαιη σφαγή των απειροπόλεμων παιδιών της αντί να επιδιώξει μια έντιμη ειρήνη... Κι όταν ακόμα, μετά την κατάληψη της **Ελάτειας*** ο Φίλιππος μας διαβεβαίωνε πως δεν είχε άλλο σκοπό απ' αυτόν που του ανάθεσαν οι Αμφικτύονες για την τιμωρία των Αμφισσέων, κι όταν έστειλε αντιπρόσωπους για να βρούμε πριν απ' την τελική αναμέτρηση κάποια λύση, οι φιλοπόλεμοι συμπατριώτες μας δε δέχτηκαν καμιά συζήτηση... Θα θυμάστε βέβαια πως ο Δημοσθένης δημιούργησε τέτοιο κλίμα τρομοκρατίας στην πόλη, ώστε οι φιλειρηνικές αυτές προτάσεις να μην φτάσουν ποτέ στην εκκλησία του δήμου... Με τον ίδιο φανατισμό κατόρθωσε να συγκρατήσει και τους Θηβαίους, που ήταν έτοιμοι ν' ανταποκριθούν στις φιλειρηνικές πρωτοβουλίες του Μακεδόνα βασιλιά...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Κουράστηκες, Ισοκράτη | Δεν πρέπει να μιλάς πολύ..

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Μην ταραζέσαι, Ισοκράτη... Δε χάθηκε το παν στη Χαιρώνεια... Μετά τον πανικό των πρώτων ημερών έρχονται τώρα πιο καθησυχαστικές ειδήσεις... Να δεις πως όλα θα διορθωθούν...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Τίποτα δε διορθώνεται πια! Οι Έλληνες θα συνεχίσουν ν' αλληλοσφάζονται... Ο Πέρσης βασιλιάς θα συνεχίσει να κάνει το **διαιτητή*** ανάμεσα στις αλληλομισούμενες ελληνικές πόλεις...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Και στην Περσία τα πράγματα δεν είναι, όπως φαίνεται, ρόδινα! Μάθαμε πως πριν λίγες βδομάδες ένας σατράπης δολοφόνησε τον Αρταξέρξη κι ανέβασε στο θρόνο τον Άρση, το γιο του Πέρση βασιλιά...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Για μας τους Έλληνες αυτό δεν έχει καμιά σημασία... Η περσική πολιτική δεν πρόκειται ν' αλλάξει! *(Ανασαιίνει βαθιά)* Αυτό μην το ξεχνάτε ποτέ...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Κουράστηκες υπερβολικά, Ισοκράτη... Μη μιλάς τόσο πολύ...

(Ο Ισοκράτης σωπαίνει. Από τη στιγμή αυτή ακούγονται οι διάλογοι, σα να βρίσκονται τα πρόσωπα σ' ενιαίο χώρο).

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: *(Στον Αφαρέα και Τιμόθεο που βρίσκονται στον αριστερό χώρο της σκηνής)* Μόλις, λοιπόν, σχηματίστηκε αυτό το μικρό ρήγμα στην παράταξη του κέντρου και των Βοιωτών, οι πεζέταιροι άνοιξαν, με αστραπιαία ταχύτητα, μια μικρή δίοδο κι από 'κει όρμησαν γύρω στις πέντ' έξι ίλες του μακεδονικού ιππικού, που τις οδηγούσε ο νεαρός γιος του Φίλιππου... Πολύ γρήγορα, όπως ήταν φυσικό, οι Θηβαίοι βρέθηκαν κυκλωμένοι κι άρχισαν να χτυπιούνται ανελήτητα απ' τον Αλέξανδρο και τους ιππείς του...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Αληθινή συμφορά!

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Στον Εύβουλο, Φωκίωνα και Αισχίνη που βρίσκονται στο δεξιό χώρο της σκηνής)* Γίνετε κήρυκες της ομόνοιας κι ενότητας των Ελλήνων...

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Απ' τη δικιά μας πλευρά, οι εφεδρικές δυνάμεις του Φίλιππου όρμησαν στα δεξιά των μονάδων του Στρατοκλή και με φοβερές επιθέσεις δημιούργησαν νέο ρήγμα, ενώ τα ακραία μακεδονικά τμήματα, που ως τότε υποχωρούσαν, άρχισαν σκληρές αντεπιθέσεις ώσπου σχηματίστηκε πίσω μας μια λαβίδα, με μοναδικό ελεύθερο άνοιγμα ανάμεσα στους δυο χείμαρρους Μώριο και Αίμονα... Το μεγάλο μακελειό έγινε στις χαμηλές όχθες του Αίμονα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Αγωνιστείτε για την πανελλήνια ειρήνη...

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Από 'κει αρχίσαμε να τρέχουμε σαν κυνηγημένα πρόβατα προς τους πρόποδες του Θούριου...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Ποπό καταστροφή!

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Στο υποσχόμαστε, Ισοκράτη... Θ' αγωνιστούμε γι' αυτό το σκοπό.

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Θα συνεχίσουμε τις προσπάθειες για να γλιτώσουν οι Έλληνες απ' τα δεινά των εμφύλιων πολέμων...

ΑΦΑΡΕΑΣ: *(Στο Φιλοχάρη)* Πώς όμως ξεφύγατε στο τέλος; Πώς οπισθοχωρήσατε;

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Για ποια οπισθοχώρηση μιλάς!... Ήταν μια απεριγγραπτη κατάσταση... Αποδιοργάνωση, διάλυση, πανικός, χάος... Στα πρώτα αντερείσματα του Θούριου υπήρχαν ευτυχώς αρκετά μικρά φαράγγια, απ' όπου ξεγλίστρησαν όσοι έφτασαν πρώτοι στην Αθήνα... Οι υπόλοιποι εγκλωβιστήκαμε και περιμέναμε με τρόμο τη σφαγή απ' τους βλοσυρούς και πανύψηλους Μακεδόνες που αποτελούσαν τα δυο άκρα της λαβίδας...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Με την ενότητα και την ομοψυχία θα επιβιώσουμε σα λαός... Οι εμφύλιες διαμάχες μας οδηγούν στον αφανισμό...

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Ξαφνικά, προς τ' ανατολικά, φάνηκε με τη συνοδεία του έφιππος ο Φίλιππος και σημειώθηκε κάποια αναταραχή... Οι σαλπικτές του Μακεδόνα βασιλιά άρχισαν να δίνουν συνθηματικά σαλπίσματα κι οι αγγελιοφόροι του να μεταφέρουν τις εντολές του στους λόχους... Αμέσως μετά, η ανατολική πλευρά της λαβίδας, με αρχηγό το Φίλιππο, έκαμε στροφή προς τις όχθες του Κηφισού όπου ο Αλέξανδρος με το ιππικό του πλευροκοπούσε ακόμα τους Θηβαίους...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Κουρασμένα)* ...Μας οδηγούν στον αφανισμό...

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Η προέλαση των υπόλοιπων τμημάτων που αποτελούσαν τη λαβίδα σταμάτησε ανεξήγητα κι οι Μακεδόνες στρατιώτες, κρατώντας απειλητικά τις σάρισες και τα ματωμένα τους ξίφη, μας κοίταζαν με περιέργεια σαν να 'μασταν αξιοθέατα μικρά ζωάκια κλεισμένα σε κλουβιά...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Μη ταραζέσαι, Ισοκράτη! Θα επικρατήσει στο τέλος η λογική...

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Μερικοί από μας αναθάρρησαν τότε και πέρασαν απ' το άνοιγμα που άφησαν οι Μακεδόνες... Κι όταν είδαμε πως δεν είχαν σκοπό να το κλείσουν, ούτε και να μας ριχτούν για να μας αποτελειώσουν, αρχίσαμε να περνάμε δειλά δειλά, σαν πρόβατα που βγαίνουν από περιφραγμένο μαντρί... *(Παίρνει βαθιά ανάσα)* Θα μπορούσε ο Φίλιππος εκεί, στους πρόποδες του Θούριου, ανάμεσα στους χείμαρρους Μώριο και Αίμονα, να μεταβάλει την περιοχή σ' αληθινό σφαγείο... Απ' τη μονάδα μας δε θα γλίτωνε ούτε μισός... Θα μας λιάνιζαν...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Θα προστατέψουν την Ελλάδα οι θεοί...

ΑΦΑΡΕΑΣ: Σας προστάτεψαν οι θεοί, Φιλοχάρη...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Και τι έκαναν οι Μακεδόνες στρατιώτες που σας έβλεπαν να περνάτε από μπροστά τους;

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Μακάρι...

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Στην αρχή μας κοίταζαν, όπως σας είπα, περίεργα... Μετά όμως άρχισαν να σιγοκουβεντιάζουν μεταξύ τους κι αργότερα άρχισαν να μας χλευάζουν, με τη βαριά προφορά τους και τ' ακατανόητα για μας αστεία τους... Ένας μάλιστα απ' αυτούς σταμάτησε το Μνησθέα, το βυρσοδέψη απ' τον Κολωνό, και με τη μακριά του σάρισα του σήκωσε την άκρη του χιτώνα του ενώ πολλοί άλλοι έσκυψαν χαχανίζοντας για να εξακριβώσουν αν φορούσε

από κάτω εσώρουχο... Φοβερές ταπεινώσεις, μα ποιος τις λογαριάζει τέτοιες τραγικές στιγμές, όταν η κοφτερή αιχμή της **σάρισας*** χαϊδεύει την κοιλιά σου;

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Ας μας φωτίσει η Αθηνά... Ας μας φωτίσει όλους...

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Τέλος πάντων! Το ευτύχημα είναι πως γλιτώσαμε! Για λίγη ώρα οι Μακεδόνες έκλεισαν την ανοιχτή δίοδο και φάνηκε πως τους υπόλοιπους θα μας κρατούσαν ως αιχμάλωτους... Μα τότε ακούστηκαν κάποια συνθηματικά σαλπίσματα απ' το μακεδονικό αρχηγείο... Φαίνεται πως πήραν κάποιες άλλες διαταγές και ξανάνοιξαν το πέρασμα... Ξεγλιστρήσαμε απ' το στόμα του λύκου στις ανατολικές πλαγιές του Θούριου κι απ' τα φαράγγια του φτάσαμε, χωρίς ανάσα, στη Λεβάδεια... Απ' τις ίδιες άλλωστε διαβάσεις ξέφυγαν, πολύ πιο πριν, κι οι συμμαχικές δυνάμεις του κέντρου, μόλις αντιλήφθηκαν πως εμείς κι οι Θηβαίοι είχαμε κυκλωθεί... Απ' το ίδιο σημείο κατάφερε να διαφύγει κι ο Δημοσθένης, πριν μας κυκλώσουν οι Μακεδόνες... Δυστυχώς, ο **Δημάδης*** δεν πρόλαβε να ξεγλιστρήσει... Πιάστηκε αιχμάλωτος κοντά στην κοίτη του Αίμονα, μαζί με άλλους που βρίσκονταν στο άκρο της αριστερής πτέρυγας της μονάδας μας... Σ' εκείνη την πλευρά που τη διοικούσε ο Στρατοκλής, σκοτώθηκαν πολλοί συμπατριώτες μας...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Πιότερο χρειάζονται την ξάστερη κρίση και συμβουλή των θεών οι φανατικοί, που οδηγούν τους Έλληνες στο διχασμό...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: *(Συμπληρώνει)* ...Και ιδιαίτερα ο υπεύθυνος αυτής της μεγάλης συμφοράς μας. Έσπειρε, μα το Δία, τόσο μίσος!

ΑΦΑΡΕΑΣ: Ξεγλίστρησε έγκαιρα ο μεγάλος υπεύθυνος αυτής της ανόητης περιπέτειας. Δεν ήταν άξιος ούτε για έναν ηρωικό θάνατο στο πεδίο της μάχης... Το 'βαλε στα πόδια απ' τους πρώτους...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Οι Θηβαίοι τι απόγιναν τελικά;

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Σα να μονολογεί)* Γιατί τόση μισαλλοδοξία! Γιατί τόση εμπάθεια!

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Εκεί παίχτηκε το τελευταίο κομμάτι του δράματος... Καθώς φεύγαμε και πλησιάζαμε όλο και πιο πολύ στην ανατολική πλευρά του μετώπου, τους βλέπαμε απ' τα αντερείσματα του Θούριου όπου βρισκόμασταν, ν' αμύνονται ακόμα χωρίς καμιά ελπίδα... Οι Μακεδόνες ήταν αποφασισμένοι να τους αποτελειώσουν όλους χωρίς οίκτο! Ο Φίλιππος τους προειδοποίησε πως θα πληρώσουν πολύ ακριβά την παρασπονδία τους. Εκεί στην κοιλάδα, μέσα στα χωράφια, κοντά στις όχθες του Κηφισού, όλος ο τόπος είχε μεταβληθεί σ' απέραντο σφαγείο...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: *(Μ' απόγνωση)* Γιατί ο Έλληνας να μπήγει το σπαθί του με τόσο μίσος στα στήθια άλλου Έλληνα;

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Ο Αλέξαντρος με τους ιππείς του, πάνω στ' αφηνιασμένα τους άλογα, έμοιαζαν σαν κυνηγοί σε λιβάδι όπου είχαν ζώσει κοπάδι μ' αγριογούρουνα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Γιατί τα ελληνικά δόρατα να σχίζουν με τέτοια μανία ελληνικές σάρκες!

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Τα κυκλωμένα θηράματα αμύνονταν, έτρεχαν να γλιτώσουν, ζητούσαν έλεος ή αυτοκτονούσαν για ν' αποφύγουν χειρότερο και πιο ατιμωτικό θάνατο...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Για ποιο λόγο τόσες καταστροφές, τέτοια δυστυχία, τόσες σφαγές, τόσοι θρήνοι απ' αυτή την αλληλοσφαγή!

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Ακούγονταν κραυγές, θρήνοι, ουρλιαχτά, χλιμιντρίσματα αλόγων, καθώς τα σπαθιά κατέβαιναν μ' ορμή και ξέσχιζαν στήθια, πλάτες, λαιμούς ή σβέρκους...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Προτιμώ να πεθάνω παρά να βλέπω αυτό τον ακατανόητο εθνοκτόνο αλληλοσπαραγμό...

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Στις όχθες του Κηφισού ο ιερός λόγος των Θηβαίων άφηνε τα τελευταία του ψυχορραγήματα... Και μετά το θάνατο του στρατηγού Θεαγένη, οι ιερολοχίτες εξακολουθούσαν να πολεμούν σα λιοντάρια, μα ο αγώνας ήταν άνισος. Ήταν...

(Συνεχίζει να χειρονομεί, ενώ σιγά σιγά σβήνει η φωνή του. Ακούγονται οι διάλογοι στο δωμάτιο του Ισοκράτη).

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Θα σε μαλώσω, Ισοκράτη... Δεν επιτρέπεται να υποβάλλεσαι με την ασιλία σε μια αυτοτιμωρία, σαν να 'σαι 'συ ο ένοχος για τη συμφορά μας στη Χαιρώνεια...

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Σε χρειαζόμαστε, Ισοκράτη... Τώρα είσαι πιο απαραίτητος στην Ελλάδα...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Αρκετά! Δεν αξίζει τον κόπο ν' ασχολείστε με μένα και την υγεία μου, όταν την Αθήνα και γενικότερα την Ελλάδα την έπληξε τέτοια συμφορά...

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Ο τόπος θα την ξεπεράσει, Ισοκράτη, κι αυτή τη συμφορά...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Δύσκολα! Η ένωση που θα γίνει με τη βία, που δε θα γίνει με τη συναίσθηση της ευθύνης μας ως Ελλήνων, θα διαλυθεί σαν αχυρένιος σωρός σε δυνατό αγέρα...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Αυτό το ξέρουμε Ισοκράτη και θα εργαστούμε όλοι μας για μια συνειδητή ένωση κι ομόνοια...

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Να κινηθείτε γρήγορα! Έστειλα γράμμα στο Φίλιππο μα φοβάμαι πως αυτός θα ενεργήσει με αλαζονεία κι αγριότητα, επηρεασμένος απ' τη νίκη του και τη συντριβή των αντιπάλων του... Εκείνος που νικιέται κάνει σφάλματα πριν και κατά τη μάχη. Ο νικητής μπορεί να κάνει σφάλματα, θανάσιμα σφάλματα, μετά τη μάχη... Αυτό φοβάμαι τώρα!

ΑΙΣΧΙΝΗΣ: Τί να κάνουμε, Ισοκράτη;

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Πες μας τι θέλεις να κάνουμε;

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Να στείλετε πρεσβεία στο Φίλιππο... Πολυμελή πρεσβεία... Να περιλαμβάνει αντιπρόσωπους απ' όλες τις παρατάξεις... Να διαλέξετε ανθρώπους που πιστεύουν στην ιδέα της ειρήνης των Ελλήνων, για ν' αποφευχθούν οι εμφύλιες διαμάχες στο μέλλον... Να επιμείνετε ο Φίλιππος να μην **εξοντώσει*** τους προσωπικούς του εχθρούς και κυρίως το Δημοσθένη και τον Υπερείδη... Όχι άλλα αίματα Ελλήνων... Απομονώστε τους φανατικούς, όπου κι αν ανήκουν, έστω κι αν είναι φίλοι σας, έστω κι αν είστε σεις οι ίδιοι... Για μένα ο αγώνας μιας ζωής τέλειωσε... Εσείς θα συνεχίσετε αυτό τον αγώνα...

(Στο αριστερό μέρος της σκηνής οι υπόλοιποι συνεχίζουν τη συζήτηση).

ΑΦΑΡΕΑΣ: *(Στο Φιλοχάρη)* Οι μισθοφόροι μας τι έγιναν, όταν χτυπήθηκαν οι Θηβαίοι απ' τον Αλέξανδρο;

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Τι περίμενες να κάνουν οι τυχοδιώχτες που πληρώναμε για να προασπίσουν, δήθεν, την ελευθερία μας... Σκόρπισαν σα λαγοί...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Όστε αυτή την τύχη είχαν οι γενναίοι ιερολοχίτες! Κανένας δεν πρόλαβε να ξεφύγει και να περάσει απ' την άλλη πλευρά του ποταμού;

ΦΙΛΟΧΑΡΗΣ: Κανένας... Δυστυχώς κατασφάχτηκαν απ' το ιππικό του Αλέξανδρου... Πολέμησαν μέχρι τον τελευταίο... Δεν έμεινε ζωντανός ούτε ένας... Μα ούτε ένας! *(Στιγμές σιωπής)* Οι Θηβαίοι ήταν οι πιο αξιόμαχοι κι οι πιο εμπειροπόλεμοι αντίπαλοι του Φίλιππου! Ίσως γιατί ήξεραν τι τους περίμενε αν νικούσε ο Μακεδόνας βασιλιάς...

(Ακούγεται ο Ισοκράτης ενώ ο Φιλοχάρης εξακολουθεί να χειρονομεί χωρίς ν' ακούγεται).

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: Νιώθω τις σωματικές μου δυνάμεις να μ' εγκαταλείπουν μα το πνεύμα μου είναι καθαρό κι ήσυχο, σα γαληνεμένη θάλασσα μετά τη φουρτούνα... Έναν αιώνα μάζευα κι αποθήκευα εδώ *(δείχνει το κεφάλι του)* παραστάσεις, γνώσεις, εμπειρίες, συμπεράσματα... Είναι μια αποθήκη με πολύτιμο εμπόρευμα που θα 'θελα, αν υπήρχε τρόπος, να την αποχωρήσω από το φθαρτό σώμα μου και να ζήσει και μετά από μένα... Τι αδικία για τον άνθρωπο, ω θεοί, να παίρνει μαζί του στον Άδη τις σκέψεις και τα συναισθήματά του που δεν είναι, όπως το σώμα, φθαρτή ύλη... Ελάτε κοντά μου... Εδώ γύρω... Νιώθω την ανάγκη να διδάξω και να συμβουλέψω για τελευταία φορά υπεύθυνους πολίτες σαν κι εσάς, που επηρεάζουν τα πολιτικά πράγματα της Αθήνας μα και της υπόλοιπης Ελλάδας... Είμαι περήφανος που απ' τη σχολή μου πέρασαν οι πιο διάσημοι διανοούμενοι που ζουν στον αιώνα μας... Υπήρξαν μαθητές μου τόσοι πολιτικοί, τόσοι ρήτορες κι ιστορικοί, ώστε ελπίζω πως το δέντρο που φύτεψα έχει ήδη απλώσει ρίζες προς όλες τις κατευθύνσεις... *(Λίγες στιγμές νεκρικής σιωπής)* Μπορείτε να πηγαίνετε τώρα! Είμαι κουρασμένος...

(Βγαίνουν από το δωμάτιο του Ισοκράτη ο Φωκίωνας, ο Εύβουλος κι ο Αισχίνης. Στο δωμάτιο αρχίζει σιγά σιγά να απλώνεται σκοτάδι. Ο Ισοκράτης γέρνει αποκαμωμένος για να κοιμηθεί)

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: *(Σ' αυτούς που έρχονται)* Λοιπόν, πώς είναι ο δάσκαλος;

ΕΥΒΟΥΛΟΣ: Υπερβολικά εξαντλημένος...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Δε θα ζήσει πολύ αν συνεχίσει τη νηστεία...

ΤΙΜΟΘΕΟΣ: Κάτι πρέπει να κάνουμε για να τον σώσουμε...

ΑΦΑΡΕΑΣ: *(Με απόγνωση)* Μα προσπαθήσαμε... Είναι αδύνατο να μεταπειστεί... Είναι αποφασισμένος να πεθάνει!.. Σε λίγες ώρες ή μέρες ο πατέρας μου θα ξεψυχήσει από αστία και κι απογοήτευση...

ΦΩΚΙΩΝΑΣ: Ίσως γιατί ενδόμυχα πιστεύει πως, όπως ήρθαν τα πράγματα, θα μπορέσει ως πεθαμένος να προσφέρει περισσότερα στον αγώνα της ενότητας και της ομόνοιας των **Ελλήνων*** αλλά και της Δημοκρατίας, απ' όσα θα μπορούσε να προσφέρει ζωντανός... Όταν κάποιος πιστεύει, σαν τον Ισοκράτη, σε μια τόσο μεγάλη ιδέα, οι έννοιες της ζωής και του θανάτου ξεφτίζουν μπροστά της τόσο πολύ, που δικαιολογημένα δεν έχουν πια κι ούτε αξίζει να έχουν ιδιαίτερη σημασία...

(Κλείνει η αυλαία)

ΤΕΛΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

3 -Θεωρικά: Ονόμαζαν τα χρήματα που δίνονταν απ' το δημόσιο ταμείο στους άπορους Αθηναίους πολίτες, για να πληρώσουν το εισιτήριό τους στο θέατρο ή για να συμμετάσχουν σε άλλες μεγάλες γιορταστικές εκδηλώσεις. Για τη διαχείριση αυτών των ποσών εκλεγόταν ο, λεγόμενος, ταμίας των Θεωρικών.

3 -Επώνυμος άρχοντας: Ένας από τους εννιά αιρετούς άρχοντες της Αθήνας. Η θητεία του ήταν ετήσια και με το όνομά του χαρακτηριζόταν χρονολογικά (ανάμεσα σε δυο ολυμπιάδες) το έτος κατά το οποίο ασκούσε την εξουσία του.

4 -Ηγήσιππος: Το Μάρτη του 346 π.Χ. οι Αθηναίοι έστειλαν στην Πέλλα δέκα αντιπρόσωπους για να διαπραγματευθούν με το Φίλιππο τους όρους μιας συμφωνίας ειρήνης. Οι πρέσβεις αυτοί είχαν αρχηγό το Φιλοκράτη και συμμετείχαν πολιτικοί και των δυο παρατάξεων, όπως ο Δημοσθένης, ο Αισχίνης, ο Αριστόδημος, ο Φρύνων, ο Κτησιφώντας, ο Ιατροκλής κ.ά. Ο Ηγήσιππος, με ακραίες πολιτικές θέσεις σαν του Δημοσθένη, ήταν από αυτούς που κατηγορήσαν τον Αισχίνη για προδοσία, για τον διαλλακτικό τόνο του στις διαπραγματεύσεις που αφορούσαν την οριστική προσάρτηση της (ανέκαθεν θεωρούμενης ως Αθηναϊκής) Αμφίπολης στο μακεδονικό βασίλειο. Όταν το 343 π.Χ. οι Αθηναίοι ζήτησαν «τροποποίηση» των όρων της συνθήκης του 346, της γνωστής ως «Φιλοκράτειας Ειρήνης», ο Ηγήσιππος συμμετείχε στην ομάδα των αντιπροσώπων και κατά την ομολογία του ίδιου του Δημοσθένη, ήταν ο αίτιος που διαταράχτηκαν ακόμα περισσότερο οι σχέσεις ανάμεσα στο Φίλιππο και στους Αθηναίους.

5 -Κυνόσαργες: Περιοχή της αρχαίας Αθήνας, στην αριστερή όχθη του Ιλισού ποταμού και προς τη νότια πλευρά του ναού του Ολυμπίου Διός. Βρισκόταν έξω από τα τείχη της πόλης. Σ' αυτό το μέρος που τόσο αγαπούσε και βρίσκονταν οι τάφοι των προγόνων του, είχε ταφεί ο Ισοκράτης όταν πέθανε το 338 π.Χ., μετά τη μάχη της Χαιρώνειας.

7 -Χρόνια: Δηλαδή το 346 π.Χ. Το χρόνο εκείνο μια δεκαμελής επιτροπή Αθηναίων πρέσβων, στην οποία μετείχαν ο Αισχίνης και ο Δημοσθένης, υπόγραψε στη Μακεδονία συνθήκη ειρήνης με το Φίλιππο. Αρχηγός της επιτροπής ήταν ο Φιλοκράτης, από το όνομα του οποίου η συνθήκη αυτή ονομάστηκε "Φιλοκράτειος Ειρήνη".

7 -Δημοσθένης: Αρχηγός της αντιμακεδονικής παράταξης. Αναδείχτηκε, παρά τις γνωστές του αδυναμίες στην άρθρωση (δε μπορούσε να προφέρει σωστά τα γράμματα λ και ρ και ήταν τραυλός), με την επιμονή και τη αξιοθαύ-

μαστη θέλησή του, στο μεγαλύτερο γνωστό ρήτορα της αρχαιότητας. Σαν πολιτικός έλαβε ακραίες θέσεις στα σοβαρά προβλήματα που δημιουργήθηκαν με το Φίλιππο, για τον οποίο έτρεφε ένα φοβερό προσωπικό μίσος. Παρά το γεγονός πως ο Φίλιππος, μετά τη μάχη της Χαιρώνειας, είχε τη δυνατότητα να απαλλαγεί οριστικά απ' αυτόν, τον άφησε να συνεχίσει απερίσπαστος το αντιπολιτευτικό του μένος και μάλιστα εκφώνησε τον επικήδειο στον Κεραμεικό, στην τελετή παράδοσης της τέφρας των νεκρών Αθηναίων της μάχης, την οποία μετέφερε στην Αθήνα τιμητική αντιπροσωπία των Μακεδόνων που την αποτελούσαν ο νεαρός, τότε, Αλέξανδρος, ο Αντίπατρος και ο Αλκίμαχος. Όταν, δυο χρόνια αργότερα, ο Φίλιππος δολοφονήθηκε στην Πέλλα, ο Δημοσθένης «φόρεσε τα καλά του ρούχα» και χαρούμενος το ανακοίνωσε σε γνωστούς και φίλους (πολύ πριν η δολοφονία γίνει «επίσημα» γνωστή). Αυτό το γεγονός ήταν και η αφορμή για να δημιουργηθούν οι ψίθυροι που τον έφεραν αναμειγμένο σε συνωμοσία για τη δολοφονία, σε συνεννόηση με το νεαρό φίλο του Αλέξανδρου, τον Άρπαλο και τον πέρση βασιλιά Αρταξέρξη. Κατηγορήθηκε και εξορίστηκε, δώδεκα χρόνια μετά, όταν καταδικάστηκε από τη Βουλή για δωροδοκία από τον Άρπαλο που, ως θησαυροφύλακας του Αλέξανδρου, κατέφυγε στην Αθήνα με τον κλεμμένο θησαυρό (324 π.Χ.). Στο δικαστήριο, μη έχοντας σοβαρά επιχειρήματα για να υπερασπισθεί τον εαυτό του, δεν απολογήθηκε προφασισζόμενος «κυνάγχην» (φαρυγγίτιδα). Ο Αισχίνης, αντέτεινε πως ο Δημοσθένης υπόφερε « εξ αργυράγχης», υπονοώντας τα αργύρια (20 τάλαντα σε χρυσό κύλικα) του Άρπαλου. Επέστρεψε στην Αθήνα μόλις μαθεύτηκε ο θάνατος του Μεγαλέξανδρου (323 π.Χ.). Δραστηριοποιήθηκε στην εξέγερση που επακολούθησε και μετά την καταστολή της από τον Αντίπατρο, στο Λαμιακό Πόλεμο, κατέφυγε στο ναό του Ποσειδώνα της Καλαύρειας (σημερινό Πόρο) και για να μη συλληφθεί αυτοκτόνησε (322 π.Χ.) σε ηλικία 62 ετών, πίνοντας κώνειο.

7 -Ακριβά: Το 345 π.Χ., ένα χρόνο μετά την υπογραφή της συνθήκης, ο σαρανταπεντάχρονος τότε Αισχίνης κατάγγειλε το στενό συνεργάτη του Δημοσθένη, τον ομοφυλόφιλο Τίμαρχο, για άτιμο και έκλυτο βίο και γι' αυτό αμφισβήτησε τη νομική του ικανότητα να εμφανίζεται σαν κατήγορος στα δικαστήρια. Λέγεται ότι ο Τίμαρχος, μετά την καταδίκη του, αυτοκτόνησε (Βλ. και σχετ. σημείωση στη σελ. 104 «περί παραπρεσβείας»).

9 -Περσινή: Την όνοιξη του 339 π.Χ. ο Φωκίωνας, ως στρατηγός των Αθηναίων, απόκρουσε το Φίλιππο στην Εύβοια και τον ανάγκασε, μέσα στον ίδιο χρόνο, να λύσει την πολιορκία του Βυζαντίου.

9 -Παραποτάμιοι: Ορεινή περιοχή του Παρνασσού, κοντά στο πέρασμα της Γραβιάς, από όπου ελεγχόταν η πρόσβαση προς την Άμφισσα. Εκεί είχαν στρατοπεδεύσει οι μισθοφόροι των συμμάχων (Βοιωτίας και Αθήνας) με αρχηγό το Θηβαίο Πρόξενο και επιτελικό παρατηρητή τον Αθηναίο στρατηγό

Χάρη. Ο Φίλιππος, με το «κόλπο» της δήθεν επιστροφής του στη Μακεδονία και με μια αστραπιαία νυχτερινή καταδρομική επιχείρηση, κατέλαβε τους Παραποτάμιους και προχώρησε ακάθεκτος προς την Άμφισσα. Οι δυο συμμαχικές δυνάμεις, για να μην εγκλωβιστούν αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν νότια, προς την κοιλάδα του Κηφισού, κοντά στη Χαιρώνεια. Ο Φίλιππος ήταν μια στρατιωτική μεγαλοφυΐα, όπως αποδείχτηκε και σε άλλες περιπτώσεις. Με πολύμηνους επιτελικούς ελιγμούς, κατάφερε να απωθήσει του Αθηναίους και τους Θηβαίους από τις ορεινές περιοχές του Παρνασσού στην κοιλάδα του Κηφισού, όπου θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει αποτελεσματικά το φοβερό και ανίκητο ιππικό του. Η έκβαση της μάχης της Χαιρώνειας είχε ήδη κριθεί.

9 -Δελφοί: Αρχαία πόλη της Φωκίδας, λατρευτικό κέντρο του ελληνισμού, περισσότερο γνωστή από το Μαντείο της που ήταν αφιερωμένο στον Πύθιο Απόλλωνα.

10 -Ελάτεια: Πόλη της αρχαίας Φωκίδας. Καταλήφθηκε από τον Φίλιππο Β' στον Γ' Ιερό Πόλεμο (339 π.Χ.) και μαζί με την κατάληψη του Κυτίνιου, αποτέλεσε ισχυρό προγεφύρωμα για να σχεδιαστεί η επιχείρηση κατάληψης της Άμφισσας.

10 -Πλαθάνη: Την πατρεύτηκε ο Ισοκράτης όταν η Πλαθάνη, μετά το θάνατο του Ιππία, έμεινε χήρα. Όπως γράφει σε μια κωμωδία του ο Αθηναίος ποιητής Στράτις, ο Ισοκράτης είχε πριν ερωτικό δεσμό με την κατά πολλά χρόνια νεότερη του Λαγίσκη, όταν ήταν περίπου πενήντα ως πενηνταπέντε ετών.

11 -Διονύσια: Τα Μεγάλα ή «εν άσει Διονύσια» ήταν μια ανοιξιάτικη γιορτή προς τιμήν του Διόνυσου. Κατά την πολυήμερη διάρκειά της γίνονταν θυσίες ταύρων και ομάδες ανδρών και παιδιών έψαλλαν στους δρόμους και στις πλατείες διθύραμβους. Την Τρίτη μέρα άρχιζαν οι θεατρικοί αγώνες με δράματα και κωμωδίες.

11 -Λήναια: Γιορτή αφιερωμένη επίσης στο Διόνυσο και στις μαινάδες του (Λήναι). Κατά τη διάρκειά της παρουσιάζονταν κυρίως κωμωδίες αλλά και τραγωδίες και βραβεύονταν οι ηθοποιοί.

11 -Αριστοφώντας: Πολιτικός δραστήριος, σατανικός και μαχητικός, ο οποίος επηρέασε βαθιά την πολιτική ζωή της Αθήνας. Πέθανε σε ηλικία 100 χρόνων και διακρίθηκε για το πάθος του, την αχαλίνωτη δημαγωγία του και τις αυθαιρεσίες κατά την άσκηση της εξουσίας. Υπήρξε πολιτικός αντίπαλος του Εύβουλου. Μετά το τέλος του Συμμαχικού Πολέμου (το 355 π.Χ.) κατηγόρησε τους στρατηγούς Ιφικράτη και Τιμόθεο σαν υπεύθυνους της ήττας του στόλου στα Έμβρατα και ζήτησε την καταδίκη τους σε θάνατο.

12 -Υπερείδης: Θεωρείται ο δεύτερος στην ιεραρχία, μετά το Δημοσθένη, στο κόμμα των αντιμακεδόνων. Είναι περισσότερο γνωστός ως ο περιώνυμος εραστής πληθώρας «εταίρων» και ως ταλαντούχος συνήγορος κατηγορουμένων, όταν με την ευγλωπτία και την επινοήσή του να ξεγυμνώσει την εταιρά Φρύνη μπροστά στους δικαστές, επέτυχε να την αθωώσει πανηγυρικά. Αν και, ως νέος, υπήρξε μαθητής του Ισοκράτη, πολέμησε με πάθος, ίσως με μεγαλύτερο πείσμα από το Δημοσθένη, την «Πανελλήνια Ιδέα» του δασκάλου του. Στις δύσκολες στιγμές των μεγάλων κινδύνων έδειξε γενναιότητα μεγαλύτερη από αυτή του φίλου του και συναρχηγού της κομματικής του παράταξης, του Δημοσθένη. Γιατί, όταν εκείνος, μετά τη διάλυση των στρατιωτικών μονάδων της Αθήνας στη Χαιρώνεια, είχε κρυφτεί στα περικόρα της Αττικής πιστεύοντας ότι ο Φίλιππος θα βάδιζε εναντίον των Αθηνών για να καταστρέψει ολοκληρωτικά την πόλη, ο Υπερείδης προσπαθούσε να αναδιοργανώσει την άμυνα στρατολογώντας, στην απελπισία του, παιδιά και δούλους, αφού στη μάχη είχε σκοτωθεί ή αιχμαλωτισθεί το άνθος της αθηναϊκής νεολαίας. Στην εξέγερση του 322 π.Χ. πρωτοστάτησε μαζί με το Δημοσθένη και πρόλαβε να εκφωνήσει τον «επικήδειο λόγο» για τους νεκρούς του Λαμιακού Πολέμου, πριν συλληφθεί στην Αίγινα και εκτελεσθεί την ίδια χρονιά από τον Αντίπατρο. Όταν πέθανε είχε συμπληρώσει τα 67 του χρόνια.

17 -Ετεοβουτάδες: Αριστοκρατική γενιά που είχε την κληρονομική ιερατεία του Ποσειδώνος Ερεχθέως. Το γενεαλογικό της δέντρο απεικονίστηκε στο Ερεχθείο της Ακρόπολης από τον Ισμηνία. Η παραγγελία της ζωγραφικής απεικόνισης δόθηκε από το γιο του Λυκούργου, τον Άβρωνα, μετά το θάνατο του πατέρα του και αφιερώθηκε στους προγόνους του.

18 -Ανταλκίδας: Ήταν το 387 π.Χ. όταν ο σπαρτιάτης ναύαρχος Ανταλκίδας υπόγραψε με τους Πέρσες τη συμφωνία που ονομάστηκε "Ειρήνη Βασιλέως", γνωστή στους μεταγενέστερους σαν "Ανταλκίδειος Ειρήνη". Οι βάσεις γι' αυτή την επονείδιστη ειρήνη είχαν τεθεί, με πρωτοβουλία των Σπαρτιατών, το 392 π.Χ. στις Σάρδεις από τον Ανταλκίδα και τον πέρση σατράπη Τιρίβαζο. Το 387 π.Χ. τα κείμενα της συνθήκης υπογράφηκαν στα Σούσα. Ήταν μια καταπληκτική διπλωματική επιτυχία του βασιλιά Αρταξέρξη Β'. Με τη συμφωνία αυτή οι Πέρσες έγιναν κύριοι των ελληνικών πόλεων της Μικράς Ασίας και επιβλήθηκε η αναγκαστική αυτονομία των πόλεων στην κυρίως Ελλάδα. Με τον τρόπο αυτό είχε αποτραπεί για τους Πέρσες κάθε κίνδυνος από την ενδεχόμενη συμμαχία και ένωση όλων των ελληνικών πόλεων/κρατών.

18 -Ωχος: Πρόκειται για τον Αρταξέρξη Γ', που ήταν βασιλιάς της Περσίας την περίοδο της κυριαρχίας των Μακεδόνων με ηγέτη τους το Φίλιππο Β'. Ο θηριώδης και αδίστακτος αυτός πέρσης μονάρχης, που για να εξασφαλίσει το

θρόνο του εκτέλεσε ή εξανάγκασε σε αυτοκτονία όλα τα αδέρφια του και θανάτωσε πάνω από ογδόντα συγγενείς του από τη δυναστεία των Αχαιμενιδών, αποδείχτηκε μια πραγματική αλεπού της διπλωματίας. Ακολουθώντας το επιτυχημένο παράδειγμα του πατέρα του, του Αρταξέρξη Β', γιου του Δαρείου Β', επιχείρησε να διαιρέσει τους Έλληνες με τον ίδιο τρόπο που το επέτυχαν ενάμιση αιώνα μετά οι Ρωμαίοι. Ο πατέρας του είχε μια ανεπανάληπτη διπλωματική επιτυχία. Είχε καταφέρει να οριστικοποιηθούν οι διαπραγματεύσεις με τους Σπαρτιάτες και να υπογραφεί η «Ειρήνη Βασιλέως» ή «Ανταλκίδειος Ειρήνη» του 387 π.Χ. Ο Αρταξέρξης Ώχου, επαναλαμβάνοντας την ίδια τακτική αλλά αυτή τη φορά με τους Αθηναίους, ήρθε σε συμφωνία με μυστικές διαπραγματεύσεις με την αντιμακεδονική παράταξη του Δημοσθένη, προφανώς μέσω του πιστού σύμβουλου και στρατηγού του, του έλληνα μισθοφόρου Μέμνονα του Ρόδιου, για να χρηματοδοτήσει αλλά και να βοηθήσει με παράπλευρες στρατιωτικές επιχειρήσεις την αντίσταση των Αθηναίων κατά των Μακεδόνων. Υπήρχε και άλλος λόγος. Με τον τρόπο αυτό μπορούσε απερίσπαστος να επιχειρήσει την εκστρατεία του ενάντια στο Φαραώ της Αιγύπτου Νεκτανεβώ Β', αλλά και να εκδικηθεί το Φίλιππο Β' που δέχτηκε να προσφέρει τη φιλοξενία του (το 354 π.Χ.) στο σατράπη της Λυδίας Αρτάβαζο ο οποίος είχε επαναστατήσει, χωρίς επιτυχία, εναντίον του. Πέθανε υπέργηρος τη χρονιά της μάχης της Χαιρώνειας (338 π.Χ.) σε ηλικία 87 χρόνων. Τον δηλητηρίασε ο ισχυρότερος και πιο έμπιστος σατράπης του, ο Βαγώας, για ν' ανεβάσει στον περσικό θρόνο τον Αρταξέρξη Δ' Άρση, τον έφηβο γιο του βασιλιά που ο πατέρας του δεν είχε την πρόθεση να ορίσει ως διάδοχό του.

21 -Σαρανταπεντάρης: Ήταν το 391 π.Χ. Οι Αθηναίοι πείσθηκαν στις εκκλήσεις του Ισοκράτη κι έστειλαν το στρατηγό Χαβρία αλλά με πολύ μικρή στρατιωτική δύναμη.

23 -Σαράντα χρόνια: Για την ακρίβεια είχαν περάσει 42 χρόνια, από το 380 ως το 338 π.Χ.

24 –Μπάσταρδα: Στο Κυνόσαργες βρίσκονταν το γυμνάσιο, ένα από τα τρία καλύτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα της αρχαίας Αθήνας. Τα άλλα δυο ήταν το Λύκειο και η Ακαδημία. Στο γυμνάσιο αυτό μορφώνονταν και γυμνάζονταν οι νέοι που θεωρούνταν «νόθοι Αθηναίοι», γιατί ο ένας από τους γονείς τους ήταν «μη γνήσιος Αθηναίος» αν καταγόταν από άλλη ελληνική περιοχή, όπως π.χ. ο πολιτικός και ιστορικός Θουκυδίδης. Δεν υπήρχε κάποιου άλλου είδους σοβαρή διάκριση γι' αυτούς τους μαθητές. Μπορούσαν να εκλεγούν σε δημόσια αξιώματα, όπως ακριβώς και ο Θεμιστοκλής, που υπήρξε μαθητής αυτού του γυμνασίου γιατί η μητέρα του ήταν από τη Θράκη ή κατ' άλλους από την Αλικαρνασσό.

25 -Περί Παραπρεσβείας: Η καταγγελία έγινε το 346 π.Χ., μετά την επιστροφή των δέκα πρέσβων από την Πέλλα που υπόγραψαν (και μαζί τους ο Δημοσθένης) την περίφημη συμφωνία που είναι περισσότερο γνωστή ως «Φιλοκράτειος Ειρήνη». Μετά την καταδίκη του Τίμαρχου, το 345 π.Χ., η δίκη αναβλήθηκε ως το 343 π.Χ., που εκφωνήθηκε ο λόγος και κατηγορήθηκε ο Αισχίνης για προδοσία. Ήταν ένας λόγος που, όπως μας λέει ο Π. Κανελλόπουλος, «αποτελεί μνημείο σοφιστικής τέχνης που παραποιεί γεγονότα». Τα επιχειρήματα του Δημοσθένη, παρά το γεγονός πως ήταν παιδαριώδη, ήταν φανερό πως θα γίνονταν δεκτά από τη Βουλή αν δεν συμπαραστέκονταν τον Αισχίνη ο Φωκίωνας και προπαντός ο Εύβουλος, ο οποίος διακρινόταν για τη ρητορική του δεινότητα. Ο Αισχίνης αθώωθηκε με διαφορά μόνο τριάντα ψήφων.

27 -Έξι: Το 431 π.Χ. ··

27 -Τριανταδυό: Το 404 π.Χ.

28 -Επιχειρήματα: Κατά τη διάρκεια των εχθροπραξιών στην Αμφίπολη μεταξύ Σπαρτιατών και Αθηναίων, στην περίοδο του Πελοποννησιακού Πολέμου, ο στρατηγός Βρασίδης προσπάθησε να εμπυχώσει τους άντρες του θυμίζοντάς τους τη «Δωρική γενναιότητα κάθε φορά που βρίσκονται μπροστά σε Ίωνες» (Θουκυδίδης, βιβλίο V). Σε άλλο σημείο του ίδιου βιβλίου, στο λόγο του προς τους Ακάνθιους (κατοίκους πόλης του Στρυμονικού Κόλπου), ο Βρασίδης τους παροτρύνει να πολεμήσουν εναντίον των Αθηναίων για να «ελευθερώσουν την Ελλάδα».

29 -Βάρβαρος: Ο χαρακτηρισμός είναι εμπαιχτικός και αποτέλεσμα άγνοιας και φανατισμού. Τα εκπληκτικά ανασκαφικά ευρήματα της Πέλλας, του Δίου, της Αμφίπολης και κυρίως της Βεργίνας, αποκαλύπτουν έναν αδιαμφισβήτητο ελληνικό πολιτισμό που έχει τις ρίζες του στα βάθη των αιώνων. Όπως παραδέχονται σήμερα έγκυροι ιστορικοί, ο χαρακτηρισμός των Μακεδόνων ή άλλων Ελλήνων από τους Αθηναίους ως βαρβάρων, δε βασιζόταν αποκλειστικά στην αμφισβήτηση της ελληνικότητας των διαλέκτων τους αλλά στη διαφορετικότητα του πολιτισμού τους και του μη δημοκρατικού τρόπου διακυβέρνησής τους. Οι προπαγανδιστικοί αυτοί χαρακτηρισμοί βρίσκονταν σε έξαρση σε περιόδους εμφυλιοπολεμικών αντιπαραθέσεων για την ηγεμονία της Ελλάδας.

29 -Εκατοστή δεύτερη Ολυμπιάδα: Το 372 π.Χ. ·

31 -Φορμίωνας: Απελεύθερος δούλος του τραπεζίτη Πασίωνα, πατέρα του Απολλόδωρου. Παντρεύτηκε τη χήρα του πρώην αφέντη του κι έγινε κύ-

ριος μεγάλης περιουσίας. Ο Απολλόδωρος τον κατάγγειλε ως σφετεριστή της πατρικής του περιουσίας.

35 -Πέλλα: Το 346 π.Χ.

36 -Νέος: Το 403 π.Χ.

51 -Κώνειο: Το 399 π.Χ.

51 - Χρόνια: Το 353π.Χ..

52 -Πλάτωνας: Το 347 π.Χ. πέθανε ο Πλάτωνας και σαν ιδανικός διάδοχός του αναγνωριζόταν απ' όλους ο Αριστοτέλης. Πολλοί φανατισμένοι νεαροί Ακαδημαϊκοί και πολιτικοί ζήτησαν να μην ανατεθεί η Διεύθυνση της Ακαδημίας σ' έναν μη Αθηναίο και μάλιστα γεννημένο στη Μακεδονία. Στο τέλος εκλέχτηκε ο Σπεύσιππος, ο οποίος όμως, όπως οι περισσότεροι διανοούμενοι, ήταν φιλομακεδόνας και πανελληνιστής. Γενικά, η Ακαδημία του Πλάτωνα θεωρούνταν από τους αδιάλλακτους αντιμακεδόνες φυτώριο «προδοτικών αντιλήψεων». Το μένος τους εναντίον του Αριστοτέλη δεν είχε όρια. Μετά το θάνατο του Μεγαλέξανδρου υπήρχαν και απειλές εναντίον της ζωής του, γεγονός που τον ανάγκασε να εγκαταλείψει εσπευσμένα την Αθήνα. Αλλά και μετά την αναχώρησή του οι συκοφαντίες εναντίον του συνέχισαν με το ίδιο πάθος. Ο ρήτορας Δημοχάρης τον κατηγορούσε πως, δήθεν, πριν από εικοσιπέντε χρόνια (348 π.Χ.) προμήθευσε στο Φίλιππο κατάλογο των πλουσιότερων αιχμαλώτων της Ολύμπου, για να ζητήσει ο μακεδόνας βασιλιάς από τους συγγενείς τους περισσότερα λύτρα για να τους απελευθερώσει. Οι ιστορικοί αποφάνθηκαν πως το ολοφάνερα αυτό δημαγωγικό πυροτέχνημα, εκτοξεύτηκε σε μια περίοδο που οι αντιμακεδόνες, με ηγέτες το Δημοσθένη και τον Υπερείδη, είχαν ξεκινήσει τις προσπάθειές τους για την αποτυχημένη εξέγερση που οδήγησε στο Λαμιακό Πόλεμο.

52 -Πέρσι: Το 339 π.Χ

53 -Βαρβαρολαρυγγισμοί: Ο γλωσσολόγος Γ.Ν. Χατζιδάκης έχει αποδείξει πως, από τις ινδοευρωπαϊκές γλώσσες, η ελληνική ανήκει στην ομάδα γλωσσών centum (όπως π.χ. η Λατινική, Κελτική, Γερμανική). Η θρακοϊλλυρική, της οποίας τα χαρακτηριστικά επικράτησαν στις διαλέκτους των σλαβικών λαών από τους οποίους αφομοιώθηκαν κατά το μεσαίωνα οι θρακοϊλλυριοί, ανήκει στην ομάδα γλωσσών satem (όπως π.χ. η Περσική, Αρμενική, Ινδική, Βαλτοσλαβική). Αν η αρχαία μακεδονική δεν ήταν ελληνική διάλεκτος αλλά θρακοϊλλυρική (και συνεπώς στοιχεία της θα διατηρούνταν στη σλαβική

γλώσσα), θα έπρεπε να παρουσιάζει συριστικά σύμφωνα στις διάφορες ελληνικές λέξεις με ουρανικά σύμφωνα που θα είχε δανειστεί. Όμως κάτι τέτοιο δεν παρουσιάζεται σε καμιά περίπτωση, αν λάβουμε υπόψη τις μακεδονικές λέξεις που γνωρίζουμε από διάφορα κείμενα. Σήμερα αποδεικνύεται, έξω από τους παραλογισμούς και τους φανατισμούς των Ελλήνων στην εποχή της Χαιρώνειας και τις σημερινές επεκτατικές βλέψεις στη Βαλκανική των Γιουγκοσλάβων, οι οποίοι σκόπιμα παραποιούν την ιστορία, πως η γλώσσα των αρχαίων Μακεδόνων ήταν αναντίρρητα ελληνική. Γιατί μόνο η μακεδονική και οι υπόλοιπες ελληνικές διάλεκτοι απ' όλες τις ινδοευρωπαϊκές γλώσσες της Ευρώπης:

α) Μετέτρεψαν το ινδοευρωπαϊκό **a** σε **h**, το **ρσ** σε **ρρ**, το συμφωνικό σύμπλεγμα **σν** σε **νν** και το τελικό **μ** σε **ν**

β) Κράτησαν από τα τελικά σύμφωνα μόνο το **ν**, **ρ** και **ς**

γ) Έχουν λέξεις που αρχίζουν από **ξ** και **ψ**

δ) Έχουν κύρια αρσενικά ονόματα που λήγουν σε **τας** π.χ. Αλκέτας, Φιλώτας

54 -Συνέδριο: Το συνέδριο αυτό πραγματοποιήθηκε το 371 π.Χ., και ο αντιπρόσωπος του βασιλιά Αμύντα έγινε δεκτός ως εκπρόσωπος των Ελλήνων της Μακεδονίας. Ο Αμύντας ήταν ο πατέρας του Φίλιππου Β' και παππούς του Μεγαλέξανδρου.

54 -Συμμετοχή: Εκτός από τον Αλέξανδρο Α' και το Φίλιππο Β' που διακρίθηκαν, αναφέρονται πολλοί Μακεδόνες που συμμετείχαν στους ολυμπιακούς αγώνες και μεταξύ τους και μια Μακεδόνισσα που τα άλογά της νίκησαν σε αρματοδρομία.

54 -Αλέξαντρος: Ο Αλέξανδρος Α' είχε επίγνωση της ελληνικής καταγωγής του. Ο Ηρόδοτος αναφέρει πως τη νύχτα της παραμονής της μάχης των Πλαταιών (το 479 π.Χ.) έφθασε απαρατήρητος στο ελληνικό στρατόπεδο και πληροφόρησε τους στρατηγούς για την επίθεση που προετοίμαζε ο Μαρδόνιος. Και μετά συμπλήρωσε: "**Αυτός τε γαρ Έλλην γένος ειμί τωρχαίον και αντ' ελεύθερης δεδουλωμένην ουκ αν εθέλοιμι οράν την Ελλάδα**".

54 -Φυλετικά το λαό: Από τις επιτύμβιες πλάκες και τις άλλες επιγραφές που έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα σε κοινά (όχι βασιλικά) νεκροταφεία των μακεδονικών πόλεων, έχουν καταμετρηθεί περίπου δέκα χιλιάδες ονόματα. Απ' αυτά τα ονόματα ποσοστό, το οποίο μερικές φορές φτάνει στο 95%, είναι ελληνικά ή ενδεχομένως μεικτά (ελληνικά και ρωμαϊκά). Στη δεύτερη αυτή περίπτωση τα ρωμαϊκά ονόματα είναι συνήθως ελάχιστα. Τα υπόλοιπα ανήκουν σε Ιλλυριούς, Θράκες κ.λ.π.

56 -Σύνθετα ονόματα: Τα απλά ή σύνθετα μακεδονικά ονόματα, πολλά από τα οποία τα συναντούμε από τότε που εμφανίζονται στο προσκήνιο της ιστορίας οι Μακεδόνες, αποτελούνται από μια ή δυο ελληνικές λέξεις. Τα περισσότερα από τα κύρια αυτά ονόματα ή τοπωνύμια (αναμφισβήτητα ελληνικά) δεν τα συναντούμε σε καμιά άλλη περιοχή της χερσαίας και νησιωτικής Ελλάδας, όπως π.χ. Αμύντας, Κρατερός, Περδίκκας, Φίλιππος, Πτολεμαίος, Κλεοπάτρα, Θεσσαλονίκη κλπ. Τέτοια ονόματα και λέξεις μπορούν να αναζητηθούν σε κάποια κείμενα που έχουν διασωθεί και αποδεικνύουν την ελληνικότητα της γλώσσας των Μακεδόνων, όπως π.χ. του Μαρσύα του Μακεδόνα, του Σουίδα (Σούδα), του Ησύχιου κ.ά.

57 -Μακεδονική διάλεκτος: Η μακεδονική διάλεκτος περιλαμβάνεται στη Δωρική ή βορειοδυτική ομάδα διαλέκτων της ελληνικής γλώσσας. Στην ίδια ομάδα ανήκαν η Λακωνική, Αργολική, Ηλειακή, Ηπειρωτική, Αιτωλοακαρνανική κ.ά. Τα γλωσσικά ιδιώματα των Ελλήνων δημιουργούσαν σοβαρά προβλήματα επικοινωνίας και κατανόησης. Κατά την εκστρατεία στη Σικελία τα πληρώματα των πλοίων (Αθηναίοι και Σύμμαχοι) ήταν αμιγώς ελληνικά. Κι όμως ο στρατηγός Νικίας, όταν προσπάθησε να εμπυχώσει τα συμμαχικά πληρώματα, τους υπενθύμισε πως οι άλλοι Έλληνες θα τους θαύμαζαν και θα τους θεωρούσαν ως Αθηναίους (και συνεπώς όχι βαρβάρους) επειδή έμαθαν τη γλώσσα τους και μιμήθηκαν τον τρόπο της ζωής τους («της τε φωνής τη επιστήμη και των τρόπων τη μιμήσει» - Θουκυδίδης, βιβλίο VII). Επιγραφές που αποκάλυψε η αρχαιολογική σκαπάνη μας δίνουν μια γενική ιδέα της μακεδονικής διαλέκτου. Υπάρχει επίσης και ένας αρκετά διαφωτιστικός διάλογος που διασώθηκε σε ένα από τα 15 περίπου έργα που έγραψε ο Αθηναίος ποιητής Στράτις (διακρίθηκε από το 420 ως το 390 π.Χ.). Στην κωμωδία του αυτή που φέρει τον τίτλο "Μακεδόνες ή Παυσανίας", αποδεικνύεται περίτρανα η ελληνικότητα της μακεδονικής διαλέκτου, παρά το γεγονός ότι ο συγγραφέας διακωμωδεί τη διαφορετική προφορά των λέξεων. Ένα σημείο διακωμώδησης αποτελεί και το όνομα του ψαριού που οι Αθηναίοι το ονόμαζαν "κέστρα" ενώ οι Μακεδόνες "σφύραινα". Ο Αθηναίος ποιητής θα έμενε απόσβολωμένος αν ζούσε σήμερα και διαπίστωνε πως στη νεοελληνική γλώσσα έχει επικρατήσει η "σφύραινα" (από τη λέξη σφύρα) που του φαινόταν τόσο κακόχη και βάρβαρη.

Αξίζει τον κόπο να αντιγράψουμε ένα απόσπασμα από την «Ιστορία της Μακεδονίας» των καθηγητών του Κέμπριτζ N.G.Hammond και G.T.Griffith (μεταφρ. από τις εκδόσεις «Μαλλιάρης-Παιδεία», Β' τόμος, σελ.58):

«Ποια γλώσσα λοιπόν μιλούσαν οι Μακεδόνες; Την απάντηση πρέπει να την αναζητήσουμε πρώτα σε μια εκτίμηση της κατάστασης κατά τον τέταρτο αιώνα. Όταν ο Αλέξανδρος εκπαίδευσε 30.000 νεαρούς Πέρσες για να ενσωματωθούν στον μακεδονικό στρατό, κανόνισε να "μάθουν τα ελληνικά γράμματα και να ανατραφούν σύμφωνα με τα μακεδονικά πολεμικά ήθη." Τα ελληνικά γράμματα έπρεπε να εκφράσουν

την ελληνική γλώσσα και τα μακεδονικά όπλα έπρεπε να χρησιμοποιηθούν στους αγώνες στο πλευρό των Μακεδόνων...[ ]. Εξυπακούεται λοιπόν ότι η γλώσσα των Μακεδόνων ήταν η Ελληνική». Στη συνέχεια οι δυο Βρετανοί καθηγητές αναφέρονται στο περιστατικό με τον Κλείτο, όταν ο Αλέξανδρος μίλησε “μακεδονιστί καλών τους υπασπιστάς”. Αναλύοντας γλωσσολογικά το περιστατικό με συγκρίσεις και το νόημα της λέξης “Μακεδονιστί” αποφαίνονται πως η μακεδονική γλώσσα “δεν ήταν μια μη ελληνική γλώσσα, αλλά διάλεκτος της ελληνικής γλώσσας την οποία ο Αλέξανδρος μιλούσε για κάποιον ιδιαίτερο σκοπό” και παρακάτω καταλήγουν στο συμπέρασμα πως “οι Μακεδόνες του 4^{ου} αιώνα μιλούσαν συνηθισμένα και καθιερωμένα ελληνικά και επίσης , σε ειδικές περιπτώσεις, μια μακεδονική διάλεκτο της Ελληνικής”». Έτσι εξηγείται και το γεγονός πως τραγωδίες των Αθηναίων ποιητών παίζονταν και σε θέατρα της Μακεδονίας, στα οποία θα πρέπει η προσέλευση των πολιτών να ήταν μαζική, αφού ήταν κατανοητή η κοινή ελληνική γλώσσα.

57 -Ευρυτάνες: Ο Αθηναίος ιστορικός τους θεώρησε βαρβάρους και "αγλωστοτάτους την γλώσσαν".

57 -Πάμφυλοι: Κάτοικοι παράλιας περιοχής μεταξύ Λυκίας και Κιλικίας, στη νότια Μικρά Ασία. Η διάλεκτός τους είχε ομοιότητες με την Αρκαδοκυπριακή και ήταν δυσνόητη σε πολλούς Έλληνες. Λέγεται πως μέχρι την εξολόθρευση από του Νεότουρκους πολλών εθνικών ομάδων στην Τουρκία το 1914-15, υπήρχαν στη Μικρά Ασία απόγονοι αυτής της ελληνοπελασγικής φυλής, οι οποίοι διατηρούσαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, αναμφισβήτητα, ιδιόρρυθμης ελληνικής διαλέκτου τους. Ευτυχώς, από τις εκτός Ελλάδας διαλέκτους, έχουν διασωθεί τα «ποντιακά», τα «κυπριακά» και από την άλλη πλευρά, προς τη Δύση, τα «γκρίγκο», στην area grecaica της Ιταλίας, η οποία εκτείνεται σε περιοχές της Καλαβρίας και της Grecia Salentina.

57 -Ελληνική συνείδηση: Η ελληνικότητα των Μακεδόνων αμφισβητήθηκε και στα νεότερα χρόνια, για λόγους καθαρά επεκτατικούς, από γειτονικά σλαβικά κράτη. Κατά τους βαλκανικούς πολέμους και τον Α' παγκόσμιο πόλεμο οι Βούλγαροι είχαν θάψει στην περιοχή των Σερρών τεχνητά φθαρμένα «αρχαιολογικά ευρήματα», για να στηρίξουν τις διεκδικήσεις τους σε «προγονικά δικαιώματα». Η επιχείρηση κατάληξε σε φιάσκο. Μετά τη λήξη του Β' παγκόσμιου πολέμου (το 1945) οι Γιουγκοσλάβοι εκτόπισαν τους Βουλγάρους σ' αυτές τις διεκδικήσεις. Τότε θυμήθηκαν να ιδρύσουν κάποια "Μακεδονική Δημοκρατία" σε μια περιοχή όπου μιλιέται μια ιδιόρρυθμη σλαβογενής διάλεκτος, παρακλάδι της βουλγαρικής γλώσσας, την οποία ονόμασαν «μακεδονική». Πρόκειται για τη μεγαλύτερη πολιτιστική απάτη του 20^{ου} αιώνα. Έκτοτε επιδιώκουν την «απελευθέρωση των σκλαβωμένων προγονικών εδαφών της

αρχαίας Μακεδονίας» που βρίσκονται στις βόρειες περιοχές της Ελλάδας και στις νοτιοδυτικές της Βουλγαρίας.

58 –Παρασάγγες: Η φράση μεταφορικά σημαίνει πως το ένα απέχει πολύ από το άλλο. Η παρασάγγα (λέξη περσικής προέλευσης) ήταν, κατά την αρχαιότητα, μονάδα μέτρησης μακρινών αποστάσεων που ισοδυναμούσε με τριάντα στάδια (1 στάδιο=600 ολυμπιακά πόδια ή 192,27 μέτρα).

58 -Εκατοστή Όλυμπιάδα: Το 380 π.Χ.

58 -Χαβρίας: Το 357 π.Χ.

61 -Εκατοστής δέκατης Ολυμπιάδας:

67 -Αμφικτύονες: Ήταν οι αντιπρόσωποι των ελληνικών πόλεων στους Δελφούς, οι οποίοι ασκούσαν ένα είδος διακρατικής εξουσίας και επέβαλαν κυρώσεις σε ιδιώτες ή πόλεις/κράτη. Κάθε φυλή από τις 12 ελληνικές φυλές της Στερεάς Ελλάδας και της Θεσσαλίας που απάρτιζαν το συνέδριο της Δελφικής Αμφικτυονίας, διόριζε με κλήρο δυο αντιπροσώπους με τον τίτλο του Ιερομνήμονα και έναν αιρετό με τον τίτλο του Πυλαγόρα. Δικαίωμα ψήφου είχαν μόνο οι Ιερομνήμονες, οι λεγόμενοι «σύνεδροι». Οι Πυλαγόρες, συνήθως εκλεγμένοι έμπειροι πολιτικοί, εκπροσωπούσαν την πόλη τους και διασφάλιζαν τα συμφέροντά της σε περιπτώσεις καταγγελιών ή άλλων θεμάτων που είχαν σχέση με τις θεσμικές εξουσίες του Αμφικτυονικού Συνεδρίου. Στην περίπτωση της ιεροσυλίας των Αμφισσέων, η εκτέλεση της τιμωρίας ανατέθηκε από τους Αμφικτύονες στο Φίλιππο διότι, μετά τον τρίτο Ιερό Πόλεμο, οι δυο ψήφοι αφαιρέθηκαν από τους ιερόσυλους Φωκείς και δόθηκαν στους Μακεδόνες. Το θέμα ανέκυψε όταν τον Οκτώβριο του 340 π. Χ. η Άμφισσα κατηγόρησε την Αθήνα για παραβίαση των κανόνων της Αμφικτυονίας και ζήτησε την τιμωρία της με την καταβολή 50 ταλάντων. Η ατυχία της Άμφισσας ήταν πως τη χρονιά εκείνη την Αθήνα αντιπροσώπευε ως Πυλαγόρας ο Αισχίνης. Με μια δίωρη χειμαρρώδη ομιλία του μπροστά τους εικοσιτέσσερις Ιερομνήμονες του Αμφικτυονικού Συνεδρίου, ο γνωστός για την εκπληκτική ρητορική του δεινότητα αθηναίος πολιτικός, τους έπεισε να στρέψουν την ανάκριση στην αντίθετη κατεύθυνση και να απαγγείλουν κατηγορίες στους Αμφισσείς για ιερόσυλη καταπάτηση των κτημάτων του Ιερού Πεδίου και για παράνομες ενέργειές τους στο λιμάνι της Κίρρας. Οι απρόσμενες εξελίξεις που ακολούθησαν μετά την άρνηση των Αμφισσέων να τιμωρήσουν τους ιερόσυλους συμπολίτες τους και να πληρώσουν το βαρύ πρόστιμο που τους καταλογίστηκε, οδήγησαν στην απόφαση των Ιερομνημόνων να αναθέσουν την εκτέλεση της τιμωρίας τους στον ορισθέντα ως «Ηγεμόνα» Φίλιππο. Αυτές οι εξελίξεις οδήγησαν, μετά από δυο περίπου χρόνια, και στη μάχη της Χαιρώνειας.

77 -Τραύλισμα: Το εκ γενετής αυτό φυσικό ελάττωμα του Δημοσθένη και την αδυναμία του να βρει τον κανονικό ειρμό της ομιλίας του όταν τον διέκοπταν κατά τη διάρκεια των αγορεύσεών του, εκμεταλλευόταν έντεχνα ο Αισχίνης στη Βουλή για να τον αντιμετωπίσει με αποτελεσματικότερο τρόπο.

81 -Δίφρος: Κάθισμα των αρχαίων Ελλήνων, απλό, ελαφρύ, πρακτικό, χωρίς πλάτη και χέρια. Αποτελούνταν από έναν ορθογώνιο σκελετό που στηρίζονταν σε τέσσερα σκαλισμένα πόδια και, συνήθως, η έδρα του (καθίστρα) καλυπτόταν μ' ένα μαξιλάρι ή δέρμα ζώου.

86 -Πεζέταιροι: Το πεζικό των Μακεδόνων (πεζοί + σύντροφοι)

86 -Διηγείται: Οι διηγήσεις του Φιλοχάρη για τη μάχη, ανταποκρίνονται σε τεκμηριωμένες ιστορικές πληροφορίες. Γενικά, όλα τα γεγονότα που αναφέρονται στο παρόν έργο βασίζονται σε, κατά το δυνατόν, έγκυρες και διασταυρωμένες ιστορικές πηγές.

87 -Λυσικλής: Ο Αθηναίος αρχιστράτηγος στη μάχη της Χαιρώνειας. Ο Λυκούργος τον κατηγορήσε στη Βουλή για ανικανότητα, δειλία και προδοσία. Εκτελέστηκε τον ίδιο χρόνο.

89 -Ελάτεια: Χειμώνας του 339 π.Χ.

89 -Διαιτητή: Γίνεται στο σημείο αυτό από τον Ισοκράτη έμμεση αναφορά στο διαιτητικό ρόλο των Περσών στις ελληνικές υποθέσεις, εξαιτίας των μυστικών διαβουλεύσεων των αντιμακεδόνων με τον Αρταξέρξη Γ', όπως στην περίοδο της «Ανταλκίδειας Ειρήνης». Θα πρέπει να σημειωθεί πως, η Βουλή είχε απορρίψει το αίτημα του Δημοσθένη και του Υπερείδη για τη σύναψη συνθήκης αμοιβαίας βοήθειας και συνεργασίας με τους Πέρσες.

93 -Σάρισας: Ήταν ένα μακρύ κοντάρι με μια λόγχη στην άκρη (δόρυ) που, κάποιες φορές, το μήκος του ξεπερνούσε τα 6 μέτρα και το βάρος του πλησίαζε τα 8 κιλά. Αποτέλεσε ένα νέο φοβερό όπλο εκείνης της εποχής και ήταν ιδανικό για μάχες «εκ του συστάδην» (σώμα με σώμα).

93 -Δημάδης: Ο Δημάδης έπαιξε βασικό και ουσιώδη ρόλο στη γενικότερη απόφαση του Φίλιππου να φερθεί με επιείκεια στους ηττημένους αντιπάλους του. Αν και είχε αντιταχθεί στην απόφαση πολεμικής σύγκρουσης με τους Μακεδόνες, εντούτοις πολέμησε με ηρωισμό στη μάχη της Χαιρώνειας, Όταν αιχμαλωτίστηκε και παρουσιάστηκε μπροστά στο Φίλιππο, του μίλησε με τον

χωρίς φιοριτούρες γνωστό σκληρό λόγο του όπως (κατά τα αναφερόμενα από τον Όμηρο) « ο αισχρολόγος Θερσίτης προς το βασιλιά Αγαμέμνονα κατά την πολιορκία της Τροίας». Οι αντίπαλοί του διέδωσαν πως δωροδοκήθηκε από το Δημοσθένη και τον Υπερείδη για να τους σώσει από την οργή του Φίλιππου. Η συκοφαντία είναι ολοφάνερη. Ο Δημάδης σε άθλια σωματική και ψυχολογική κατάσταση, σ' ένα πεδίο μάχης στρωμένο με χιλιάδες πτώματα (τα 1.000 ήταν των Αθηναίων) και σε εγκλωβισμένους, σα πρόβατα, αμέτρητους αιχμάλωτους, έγινε ο αυτόκλητος κομιστής των προτάσεων του μακεδόνα βασιλιά προς τους Αθηναίους. Στις προτάσεις φαινόταν η καθαρή πρόθεση του Φίλιππου να μην προελάσει προς την Αθήνα και να σεβασθεί, χωρίς πράξεις αντεκδίκησης, το πολίτευμα και τους δημοκρατικούς θεσμούς της πόλης. **«Η πολιτική ζωή της Αθήνας συνεχίστηκε ανέγγιχτη. Η δημοκρατία, ο Δημοσθένης, όλα ήταν εκεί ανάλλαχτα, εκτός κι αν ο ίδιος ο δήμος θα αποφάσιζε ν' αλλάξει κάτι»**, διαπιστώνουν οι καθηγητές του Κέμπριτζ Ν. Hammond και G. Griffith. Για ποιο λόγο, λοιπόν, θα πλήρωνε ο Δημοσθένης για να σωθεί;

96 -Εξοντώσει: Όλοι στην Αθήνα έτρεμαν στη σκέψη πως ο Φίλιππος θα επιχειρούσε να καταλάβει και να καταστρέψει εκ θεμελίων την πόλη. Διαψεύστηκαν. Οι αρχικές βασικές προφορικές προτάσεις του Φίλιππου προς τους Αθηναίους οι οποίες παραδόθηκαν στο Δημάδη, ήταν σε γενικές γραμμές οι εξής:

- α) Οι Μακεδόνες θα παρέδιναν τα λείψανα (τέφρα) των Αθηναίων νεκρών, με τιμητική συνοδεία στρατηγών τους (και μεταξύ τους ο διάδοχος Αλέξανδρος).
- β) Οι αιχμάλωτοι θα απελευθερώνονταν χωρίς λύτρα. Ήταν μια προσφορά που ανακούφισε τους συγγενείς τους και τους φτωχότερους Αθηναίους.
- γ) Αποκλειόταν η προέλαση του μακεδονικού στρατού στην Αττική.
- δ) Καμία επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις της Αθήνας για τροποποίηση των δημοκρατικών θεσμών και,
- ε) Καμία εκδικητική πράξη (αντίποινα) προς τους υπαίτιους του πολέμου.

Οι προτάσεις του Φίλιππου έγιναν από την Αθήνα δεκτοί με ανακούφιση. Μέσα σε λίγες μέρες η Βουλή συνήλθε κανονικά για να ορίσει τους αντιπροσώπους (πρέσβεις) οι οποίοι θα συζητούσαν με το μακεδόνα βασιλιά τις λεπτομέρειες της συμφωνίας και θα υπόγραφαν τη συνθήκη ειρήνης. Όλοι συμφώνησαν σε όλα (και ο Δημοσθένης) και σκέφθηκαν να συμπεριλάβουν στην αντιπροσωπία, εκτός από το Δημάδη και τον Αισχίνη και μετριοπαθείς πολιτικούς, σαν το Φωκίωνα, για να δημιουργηθεί ήρεμο και φιλικό κλίμα κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων. Αντικατάστησαν, μάλιστα, το φανατικό αντιμακεδόνα στρατηγό Χαρίδημο (στενό φίλο του Υπερείδη), που είχε διοριστεί αρχιστράτηγος μετά τη μάχη, με το μετριοπαθή Φωκίωνα. Οι «υπαίτιοι του πολέμου», κατά τη γνώμη του Φίλιππου, συνέχισαν απερίσπαστοι το βουλευτικό τους έργο και ο Λυκούργος (στενός συνεργάτης του Δημοσθένη) εξουσιοδοτήθηκε να βρει το εξιλαστήριο θύμα της παράταξής τους και να καταθέσει

την κατηγορία για να κατευνασθεί (δημαγωγικά) η οργή του αθηναϊκού λαού. Κάποιος έπρεπε να πληρώσει για το μακελειό της Χαιρώνειας και αυτοί ήταν οι στρατηγοί που επέζησαν. Ο Χάρης πρόλαβε και διέφυγε στη Μικρασία. Ο Στρατοκλής σκοτώθηκε πολεμώντας. Ο αρχιστράτηγος Λυσικλής ήταν ο άνθρωπος, στον οποίο οι πρώην κομματικοί του σύντροφοι θα φόρτωναν όλες τις ευθύνες. Καταδικάστηκε από τη Βουλή σε θάνατο κι εκτελέστηκε τον ίδιο χρόνο (338 π.Χ) με ταχύτατες διαδικασίες.

98 -Ελλήνων: Η Ελλάδα και οι Έλληνες αλλά και η διασαφήνιση της έννοιας της πραγματικής Δημοκρατίας, υπήρξε ο κύριος κορμός της φιλοσοφικής ενατένισης του Ισοκράτη σ' όλη τη διάρκεια του πολύχρονου πνευματικού δημιουργικού του έργου. Ο Αθηναίος ρήτορας και φιλόσοφος, έντονα πολιτικοποιημένος, υπήρξε ο πνευματικός πατέρας της «Πανελληνίας Ιδέας», μιας επαναστατικής για την εποχή εκείνη πολιτικής πρότασης για την, κατά κάποιο τρόπο, «ομοσπονδοποίηση» των ανεξάρτητων ελληνικών κρατών/πόλεων. Η πρόταση αυτή δεν ευοδώθηκε για δυο, κυρίως, λόγους.

Ο ένας ήταν η μυωπική, η φανατική και η τοπικιστική προσήλωση ορισμένων ελλήνων πολιτικών (όπως του ρήτορα Δημοσθένη) στο δημοκρατικό ιδεώδες της «Ελευθερίας των Πόλεων». Αυτοί δεν είχαν τη στοιχειώδη διορατικότητα να αντιληφθούν τα νέα ρεαλιστικά πολιτικοστρατιωτικά δεδομένα που διαμορφώνονταν στη Μεσόγειο, με την ανάδειξη της Ρώμης σε υπερδύναμη, η οποία γιγαντωνόταν «απορροφώντας» πόλεις και κρατίδια. Πίστευαν, με ανευθυνότητα και αφέλεια πως αυτό το ιδεώδες θα τους το προστάτευαν «οι ξένοι» από την επίφοβη γι' αυτούς ανάδειξη του μόνου ισχυρού ελληνικού κράτους, της Μακεδονίας, ως ηγέτιδας δύναμης του ελληνισμού. Η βασιλεία, ως θεσμός, αποτελούσε γι αυτούς το μεγαλύτερο κίνδυνο για την ανεξαρτησία των ελληνικών πόλεων και γι' αυτό δε δίστασαν να χρηματοδοτηθούν από τους προαιώνιους εχθρούς των Αρχαίων Ελλήνων, τους Πέρσες, αλλά και να συνδράμουν ολόψυχα τους Ρωμαίους για να υποτάξουν το βασίλειο της Μακεδονίας.

Ο δεύτερος ήταν η εύστοχη πολιτική του «διαίρει και βασίλευε» των Ρωμαίων. Διέβλεπαν τους κινδύνους που θα αντιμετώπιζαν από την τεράστια ισχύ του ελληνισμού, σε περίπτωση ομόνοιας και συνένωσης όλων των πόλεων/κρατών υπό την ηγεσία ενός ικανού στρατιωτικού ηγέτη, όπως ενεργούσαν παλαιότερα και οι Πέρσες.. Τα επιτεύγματα του Μεγαλέξανδρου ήταν το πιο ζωντανό δείγμα αυτού του κινδύνου.

Η διαιρετική αυτή πολιτική των Ρωμαίων, αριστοτεχνικά σχεδιασμένη, εφαρμόστηκε ως το 168 π.Χ. όταν πλέον υπόταξαν τη Μακεδονία νικώντας το βασιλιά Περσέα στην κρίσιμη για τον ελληνισμό μάχη της Πύδνας. Ακολούθησε η εξέγερση του Ανδρίσκου και η ολοκληρωτική καταστροφή της Κορίνθου το 146 π.Χ., με συνέπεια τη δημιουργία της «Ρωμαϊκής Επαρχίας της Μακεδονίας», στην οποία προσαρτήθηκε όλη η Ελλάδα, με εξαίρεση την Αθήνα και τη Σπάρτη. Για πρώτη φορά οι Ρωμαίοι παραδέχτηκαν με αυτό τον πανηγυρικό

τρόπο πως και η Μακεδονία ανήκε στον ελληνικό χώρο, μια άποψη που διατύπωσε αργότερα και ο Στράβων στα «Γεωγραφικά» του.

Μετά ακριβώς από έξι δεκαετίες, τα αδύναμα ελληνικά κρατίδια που βοήθησαν τη Ρώμη να υλοποιήσει τα σχέδιά της, ξύπνησαν από το λήθαργο κι αντιλήφθηκαν την πραγματικότητα. Εξεγέρθηκαν και οι Αθηναίοι με αρχηγό τον Αρχέλαο. Όταν άρχισε η πολιορκία της πόλης (το 87 π.Χ.) από το ρωμαίο ύπατο Λεύκιο Κορνήλιο Σύλλα, με δουλοφροσύνη θέλησαν να τον εξευμενίσουν υπενθυμίζοντας την προσφορά των προγόνων τους στον πολιτισμό. Ο σκληροτράχηλος πολέμαρχος τους απάντησε πως δε βρισκόταν εκεί με τις πέντε λεγεώνες του για να μάθει ιστορία αλλά για να καταστείλει μια ανταρσία. Σε αντίθεση με το Φίλιππο της Μακεδονίας που, μετά τη μάχη της Χαιρώνειας σεβάστηκε την Αθήνα και τους νεκρούς της, όταν ο Σύλλας κατέλαβε την πόλη κατάστρεψε πολλά μνημεία και λεηλάτησε όλους τους καλλιτεχνικούς θησαυρούς της.

Κάποιες από τις απόψεις του Ισοκράτη προκαλούν και σήμερα έντονες ιδεολογικές αντιθέσεις για την έννοια της Δημοκρατίας και την εθνική ταυτότητα του Έλληνα. Θεωρείται ο πρώτος Έλληνας διανοούμενος ο οποίος επιχείρησε να προσδώσει στους πολίτες, ανεξάρτητα από τον τόπο της κατοικίας τους αλλά με κοινά πολιτιστικά χαρακτηριστικά (θρησκεία, γένος, έθιμα, γλώσσα, παιδεία κλπ), κάποια υποτυπώδη εθνική συνείδηση. Ο «πανελληνισμός» του δημιουργούσε αναπότρεπτα έναν έλληνα πολίτη, ο οποίος εκτός από πολίτης της δικής του πόλης/κράτους θα έπρεπε να έχει τη συναίσθηση ότι ανήκε σε μια ευρύτερη ομάδα ομοεθνών κρατών που θα μπορούσε να του προσφέρει προστασία από τους «βαρβάρους». Αν οι ιδέες του γίνονταν αποδεκτές από την πλειονότητα των ηγετών των ελληνικών πόλεων/κρατών, θα ήταν τελείως διαφορετικός ο σημερινός γεωγραφικός και πολιτιστικός χάρτης της Ευρώπης αλλά και ευρύτερων περιοχών της ελληνιστικής Ασίας. Είναι βέβαιο πως θα ήταν αδύνατη η επέκταση της Ρώμης προς την Ανατολή, αν δημιουργούνταν μια συμπαγής ελληνική πολιτική και στρατιωτική δύναμη, όμοια με αυτή που υπό την ηγεσία του Αλέξανδρου κονιορτοποίησε την αχανή και ισχυρότερη αυτοκρατορία του τότε γνωστού κόσμου. Για να γίνουν περισσότερο κατανοητές οι δυνατότητες μιας τέτοιας ενιαίας ελληνικής στρατιωτικής δύναμης, αρκεί να αναφερθεί πως ο Φίλιππος Ε΄ και ο γιος του ο Περσέας, ο τελευταίος βασιλιάς της Μακεδονίας, αγωνίστηκαν μισό, σχεδόν, αιώνα εναντίον της ρωμαϊκής επέκτασης στον ελληνικό χώρο, παρά το γεγονός ότι συμπάχησαν με τους Ρωμαίους τα περισσότερα «ελληνικά κράτη».

Ο Έλληνας όμως της εποχής του Ισοκράτη αλλά και των μετέπειτα χρόνων δεν είχε αποκτήσει ενιαία εθνική συνείδηση και ούτε είχε αντιληφθεί τα πλεονεκτήματα για τη διατήρηση της ελευθερίας του από μια τέτοια πανελλήνια συσπείρωση. Ο τοπικιστικός φανατισμός και η έντεχνη προπαγάνδα τον έκαναν να πιστέψει πως αυτή την ελευθερία θα την προστάτευαν οι Ρωμαίοι.

Ποιόν όμως θεωρούσε Έλληνα ο Ισοκράτης;

Από ένα απόσπασμα του «Πανηγυρικού» λόγου του που έγραψε στην γιορτή των Παναθηναίων του 380 π.Χ., προέκυψαν διαφωνίες από τους φιλό-

λογους κατά την ερμηνεία του κειμένου, πολλές απ' τις οποίες βασίστηκαν σε πολιτικά και κομματικά ιδεολογήματα και όχι στην επιστημονική ανάλυση για να βρεθεί η σωστή ερμηνεία. Η διαστρέβλωση των απόψεων του Ισοκράτη άρχισε με την απομόνωση, από το σύνολο της σχετικής παραγράφου, ορισμένων μόνο λέξεων. Η φράση «**Έλληνας καλείσθαι τους της παιδείσεως της ημετέρας**» (ονομάζονται Έλληνες εκείνοι που αποκτούν τη δική μας παιδεία) δείχνει από πρώτη ματιά πως ο Ισοκράτης θεωρεί περισσότερο ως Έλληνες αυτούς που έχουν ελληνική μόρφωση, παρά τους Έλληνες με εκ γενετής ελληνική καταγωγή. Πρόκειται για χονδροειδή διαστρέβλωση των απόψεων του Ισοκράτη. Ο Αθηναίος ρήτορας μιλώντας με περηφάνια για την προηγμένη εκπαίδευση των Αθηναίων, είναι φανερό από τα συμφραζόμενα πως θεωρεί ως αλαζόνες κάποιους εξελληνισμένους ξένους οι οποίοι έλαβαν ελληνική μόρφωση και θεωρούν τους εαυτούς τους «περισσότερο Έλληνες σε σύγκριση με τους εκ καταγωγής Έλληνες». Σε αυτό το συμπέρασμα μας οδηγεί η φράση «**οι ταύτης μαθηταί (των Αθηνών) των άλλων διδάσκαλοι γεγόνασι**» και ως νεοφώτιστοι δάσκαλοι άρχισαν να διδάσκουν και να διαδίδουν ότι «**μηκέτι του γένους**», πως το γένος, η καταγωγή, δεν είναι αυτή που χαρακτηρίζει τον Έλληνα αλλά μόνο η ελληνική παιδεία. Παραθέτουμε ολόκληρη την παράγραφο του αρχαίου κειμένου για να είναι δυνατή η σωστή ερμηνεία της:

«Τοσούτον δ' απολέλοιπεν η πόλις ημών περί το φρονεῖν και λέγειν τους άλλους ανθρώπους, ὡσθ' οι ταύτης μαθηταί των άλλων διδάσκαλοι γεγόνασι και το των Ελλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι του γένους, αλλά της διανοίας δοκεῖν εἶναι, και μάλλον Έλληνας καλείσθαι τους της παιδείσεως της ημετέρας, ἢ τους της κοινῆς φύσεως μετέχοντας».

Όπως σωστά υπογράμμισε σε δημοσιευμένο κείμενό του ο τέως πρόεδρος της ελληνικής δημοκρατίας Χρήστος Σαρτζετάκης, ο Ισοκράτης δεν λέει ότι Έλληνες «**είναι**» όσοι έχουν ελληνική παιδεία, αλλά «**καλούνται**» Έλληνες όσοι αποκτούν ελληνική παιδεία. Με ευρύτερη ερμηνεία το «καλούνται» θα λέγαμε πως σημαίνει είτε ότι τους αποκαλούν έτσι οι άνθρωποι του περιβάλλοντός τους είτε αυτοαποκαλούνται Έλληνες και μάλιστα κομπάζοντας πως είναι «**πιο Έλληνες και από τους εκ καταγωγής Έλληνες**».

Η σημερινή πραγματικότητα που έχει σχέση με τη διαμόρφωση, τη σύνθεση και τη δημιουργία των κρατών, έχει διαφοροποιηθεί σε σχέση με την εποχή του Ισοκράτη. Δεν υπάρχει πλέον ο πολίτης της πόλης/κράτους. Το όνειρο του Αθηναίου ρήτορα για μια πανελλήνια ένωση αποτελεί μια πραγματικότητα που συντελέστηκε με βαρύτερες θυσίες και με υποταγή σε πανίσχυρους κατακτητές που επωφελήθηκαν από τις αντιπαλότητες, τη διχόνοια και τις ιδεολογικές αγκυλώσεις των Ελλήνων. Ως λαός θα πρέπει να είμαστε περήφανοι αν κάποιοι ξένοι, θαυμαστές του απaráμιλλου ελληνικού πολιτισμού, αποκτούν ολοκληρωμένη ελληνική παιδεία. Χωρίς αμφιβολία είναι οι φιλέλληνες που μας αγαπούν και μας συμπαραστέκονται, αλλά δεν είναι Έλληνες με την έννοια του όρου που διατύπωσε στον «Πανηγυρικό» του ο Ισοκράτης. Και ούτε βέβαια μπορούν να ισχυρίζονται, όπως οι παλαιότεροι «ελληνιστές» της

χιτλερικής Γερμανίας, πως «οι σημερινοί Έλληνες δεν έχουν σχέση με την Αρχαία Ελλάδα και τον πολιτισμό της», αλλά πως αυτοί είναι οι «γνήσιοι πνευματικοί απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων». Κάτι παρόμοιο έλεγαν και οι ξένοι που αποκτούσαν ελληνική μόρφωση στην εποχή του Ισοκράτη.

Το μεγαλείο του ελληνικού πολιτισμού προσέλκυσε πολλά κοράκια και γύπτες που προσπάθησαν και προσπαθούν, με ψευδοθεωρίες και πλαστογραφήσεις αναμφισβήτητων ιστορικών πηγών, να τον διεκδικήσουν ως κληρονόμοι του χρησιμοποιώντας έντεχνα και κείμενα υμνωδών του ελληνικού πολιτισμού, όπως του Νίτσε. Ο μεγάλος αυτός γερμανός φιλόσοφος, παθιασμένος θαυμαστής των ελλήνων φιλοσόφων (κυρίως των προσωκρατικών), είχε εκφράσει την ελπίδα, σαν μια ενδόμυχη ευχή, οι Γερμανοί «να γίνουν και κατά φύση Έλληνες. Αυτό είναι και αυτό ήταν που έλπιζε από τον γερμανισμό» (βλ. «Η γέννηση της Φιλοσοφίας», 3^η έκδοση, μετάφραση Αιμ. Χουρμούζιου). Ο Νίτσε χρησιμοποίησε ακριβώς την ίδια έκφραση του Ισοκράτη περί «κοινής φύσεως» (καταγωγής) των Ελλήνων. Τέτοιες απόψεις διαστρεβλώθηκαν κατά την περίοδο έξαρσης του παγερμανισμού για να διατυπωθεί το προπαγανδιστικό σλόγκαν «πως αφού οι σημερινοί Έλληνες είναι οι εκφυλισμένοι απόγονοι άλλων λαών, οι Γερμανοί είναι οι πολιτιστικοί κληρονόμοι των Αρχαίων Ελλήνων».

Στις θεωρίες που αμφισβητούν τη γνησιότητα των «εξ αίματος κληρονομικών δικαιωμάτων των Νεοελλήνων», όπως η θεωρία του Φαλμεράιερ περί εκφυλισμένων Ελλήνων, βασίστηκαν τα ολοκληρωτικά καθεστώτα του Μουσολίνι και του Χίτλερ για να πραγματοποιήσουν «έρευνες φυλετικού προσδιορισμού των Ελλήνων». Η θεωρία αυτή του γερμανού πατέρα της φυλετικής αμφισβήτησης, αποτελεί βασικό προπαγανδιστικό πυροτέχνημα και κάποιων «προοδευτικών Ελλήνων διανοουμένων», όπως π.χ. της Θάλειας Δραγώνα, της Άννας Φραγκουδάκη ή του Νίκου Δήμου, που διαλαλούν σε όλον τον κόσμο «πως δεν είμαστε Έλληνες αλλά φανταστικό δημιούργημα των ξένων ελληνοστών». Είναι όμως γνωστό πως ο Φαλμεράιερ, από ένθερμος υποστηρικτής της ιστορικής συνέχειας των Ελλήνων μεταστράφηκε, όταν κηρύχτηκε η ελληνική επανάσταση του 1821, σε φανατικό υποστηρικτή της ακεραιότητας της οθωμανικής αυτοκρατορίας, όπως όλοι οι φιλομοναρχικοί της Ευρώπης κατά την περίοδο κυριαρχίας του Μέτερνιχ. Τα προπαγανδιστικά του ιδεολογήματα στόχευαν στη διάβρωση του τεράστιου φιλελληνικού ρεύματος των Ευρωπαίων υπέρ των ελλήνων επαναστατών. Διαβάζοντας κάποιος ορισμένα κείμενα του Ν. Δήμου (περί Αρβανιτών, «Μακεδόνων», Σλάβων ή Τούρκων) του δημιουργείται η εντύπωση πως ο πολύγλωσσος, πολυτάλαντος και πολυγραφικός αυτός συγγραφέας και διαφημιστής ή επικοινωνιολόγος (οι ευρωπαϊκές εφημερίδες τον προβάλλουν και ως φιλόσοφο), έχει κατά γράμμα αντιγράψει κάποια σημεία από τα κείμενα του Φαλμεράιερ. Κι όμως, όταν «πλάσαρε» ως διαφημιστής το σήμα/σύμβολο για την Κύπρο με το «Δεν Ξεχνώ» και κυριολεκτικά πλούτιζε εκμεταλλευόμενος τις εθνικές ευαισθησίες

των Ελλήνων, τότε, μπροστά στα κέρδη ξέχασε τη «δυστυχία του που ήταν Έλληνας».

Η κληρονομική θεωρία του αίματος, που προβάλλεται με εκπληκτική σύμπνοια από ξένα φασιστικά καθεστώτα αλλά και από Έλληνες «προοδευτικούς», είναι εξολοκλήρου, από δόλια πρόθεση, διαστρεβλωτική. Από κανέναν άλλο λαό της υφηλίου δε ζητήθηκε ποτέ μια τέτοια απόδειξη «της προγονικής γνησιότητας αίματος». Αυτή τη λυσσαλέα μνησικακία πολλών λαών εναντίον των Ελλήνων, για το λόγο πως θεωρούνται οι κληρονόμοι μιας εκπληκτικής πολιτιστικής κληρονομιάς, την είχε επισημάνει και ο Νίτσε όταν είχε διαπιστώσει πως πολλοί λαοί μισούν τους Έλληνες αλλά κανείς δε μπόρεσε να βρει το δηλητήριο που θα τους καταστρέψει. Όμως, κι αν ακόμα κάνουμε την ακραία υπόθεση πως έχουν δίκαιο οι διάφοροι εντόπιοι και ξένοι Φαλμεράιερ και οι σημερινοί Έλληνες δεν είναι γνήσιοι Έλληνες, ποιος μπορεί να αμφισβητήσει τα κληρονομικά δικαιώματα από ένα μη γνήσιο ή υιοθετημένο παιδί για το σπίτι των γονιών του στο οποίο γεννήθηκε και κατοικεί;

Η διαφοροποίηση της σημερινής πραγματικότητας σε σχέση με την εποχή του Ισοκράτη, έχει δυο ουσιώδη βασικά χαρακτηριστικά. Στις προϋποθέσεις της ελληνικότητας ενός πολίτη, πρωτεύουσα θέση κατέχει η ύπαρξη «εθνικής συνείδησης» και δευτερεύουσα η επίδραση της γλώσσας και της ελληνικής μόρφωσης. Υπάρχουν στην Ελλάδα «εξ αίματος Έλληνες», που μιλούν θαυμάσια ελληνικά, είναι συγγραφείς, καθηγητές πανεπιστημίων, έχουν στα σπίτια τους τεράστιες βιβλιοθήκες κι εκπληκτική μόρφωση, αλλά δεν είναι «Έλληνες» γιατί απλούστατα δεν έχουν ελληνική εθνική συνείδηση. Αντίθετα, υπάρχουν στην Αμερική, στην Αυστραλία και γενικότερα σε κάθε γωνιά της γης, άνδρες και γυναίκες που γεννήθηκαν μακριά από την Ελλάδα, που γνωρίζουν ελάχιστα ή δεν μιλούν καθόλου ελληνικά, αλλά αγαπούν με πάθος την Ελλάδα, είναι περήφανοι για την ελληνική καταγωγή τους και προβάλλουν παντού τον ελληνικό πολιτισμό. Αυτοί έχουν εθνική συνείδηση και γι' αυτό θα πρέπει να θεωρούνται, με βάση την αναπροσαρμοσμένη στα σημερινά δεδομένα αξιολόγηση του Ισοκράτη, «οι πιο γνήσιοι Έλληνες».

Ένα άλλο απόσπασμα του Ισοκράτη από τον «Αρεοπαγικό Λόγο» του, που έχει σχέση με επισημάνσεις του για τα χαρακτηριστικά ενός αντιδημοκρατικού πολιτεύματος, δημιούργησε διαφωνίες και αντιθέσεις στην προσπάθεια σωστής ερμηνείας του. Ο Αθηναίος δάσκαλος και ρήτορας, προβάλλει τα ποιοτικά στοιχεία του δημοκρατικού πολιτεύματος, καυτηριάζοντας τις αντιδημοκρατικές παρεκτροπές οι οποίες είναι ταυτόσημες στα ολιγαρχικά ή ολοκληρωτικά καθεστώτα αλλά και στην εκφυλισμένη και φαυλοκρατούμενη Δημοκρατία. Στην Ελλάδα που τα πάντα ερμηνεύονται στην προσπάθεια να αποδοθεί πολιτική και κομματική χροιά σε καθαρώς επιστημονικά προβλήματα (σαν τον «πόλεμο» που είχε ξεσπάσει παλαιότερα ανάμεσα σε δημοτικιστές και καθαρευουσιάνους και δημιουργήθηκε «με νόμους μια τεχνητή μαλλιαρή γλώσσα» η οποία δεν έχει σχέση μ' αυτή που καθημερινά μιλά στο δρόμο και στο σπίτι του ο μέσος Έλληνας), το απόσπασμα αυτό από το λόγο του Ισοκράτη ερμηνεύτηκε δικολαβικά από δυο αντιτιθέμενες πλευρές. Η μια ισχυρί-

ζεται πως ο Ισοκράτης μίλησε για τις παρεκβάσεις της Δημοκρατίας, ενώ η άλλη πως αφορούσε αποκλειστικά τα αντιδημοκρατικά καθεστώτα, διότι δεν υπάρχει Δημοκρατία «κατ' όνομα». Είναι φανερό πως και οι δυο πλευρές εκφράζουν απόλυτες και μονομερείς απόψεις. Γιατί στα αντιδημοκρατικά καθεστώτα ενυπάρχουν, ως βασικά συστατικά στοιχεία, ο φόβος, ο αυταρχισμός, η ανομία και άλλα δεινά της ολοκληρωτικής κι ανεξέλεγκτης διακυβέρνησης, αλλά και σε ένα «**ονόματι**», κατά τον Ισοκράτη, δημοκρατικό πολίτευμα, οι πολίτες «εκπαιδεύονται ώστε να θεωρούν ως δημοκρατία την ασυδοσία, την ελευθερία ως παρανομία, την ισονομία ως αναίδεια και ως ευχαρίστηση το δικαίωμα να κάνει ο καθένας ότι επιθυμεί χωρίς φραγμούς». Παραθέτουμε το αρχαίο κείμενο και μια απλή νεοελληνική μετάφρασή του, για να γίνουν συγκρίσεις και να εξαχθούν τα σωστά συμπεράσματα:

« Οί γάρ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον τὴν πόλιν διοικοῦντες κατεστήσαντο πολιτείαν οὐκ ὀνόματι μὲν τῷ κοινοτάτῳ καὶ πραοτάτῳ προσαγορευομένην, ἐπὶ δὲ τῶν πράξεων οὐ τοιαύτην τοῖς ἐντυγχάνουσι φαινομένην, οὐδ' ἦ τοῦτον τὸν τρόπον ἐπαίδευε τοὺς πολίτας ὥσθ' ἠγεῖσθαι τὴν μὲν ἀκολασίαν δημοκρατίαν, τὴν δὲ παρανομίαν ἐλευθερίαν, τὴν δὲ παρρησίαν ἰσονομίαν, τὴν δ' ἐξουσίαν τοῦ ταῦτα ποιεῖν εὐδαιμονίαν, ἀλλὰ μισοῦσα καὶ κολάζουσα τοὺς τοιούτους βελτίους καὶ σωφρονεστέρους ἅπαντας τοὺς πολίτας ἐποίησεν».

« Γιατί εκείνοι που διοικούσαν την πόλη εκείνη την εποχή δε δημιούργησαν ένα πολίτευμα που μόνο κατ' όνομα να θεωρείται το πιο δημοκρατικό και το πιο πολιτισμένο από όλα, ενώ στην πράξη να παρουσιάζεται διαφορετικό. Ούτε ως ένα πολίτευμα που να εκπαιδεύει τους πολίτες του με τρόπο ώστε να θεωρούν ως δημοκρατία την ασυδοσία, ως ελευθερία την παρανομία, ως ισονομία την αναίδεια και ως ευδαιμονία την εξουσία του οποιουδήποτε να κάνει ότι τον ευχαριστεί, αλλά ένα πολίτευμα το οποίο, δείχνοντας την περιφρόνησή του και τιμωρώντας τους, έκανε όλους τους πολίτες καλύτερους και πιο συνειστούς, πιο σώφρονες».

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Ο Σωκράτης Σίσκος γεννήθηκε στον Εμμανουήλ Παπά του νομού Σερρών.

Περάτωσε τις γυμνασιακές του σπουδές στις Σέρρες και αποφοίτησε από το Τμήμα Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών της Σχολής Νομικών και Οικονομικών Επιστημών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Μετεκπαιδεύτηκε στο Παρίσι σε θέματα "οικονομίας των μεταφορών" και συνέγραψε πλήθος άρθρων και δυο βιβλία συγκοινωνιακού περιεχομένου.

Εργάσθηκε στους Ελληνικούς Σιδηροδρόμους και διετέλεσε πριν από την παραίτησή του, το 1992, προϊστάμενος Εμπορικής Εκμεταλλεύσεως στην Περιφερειακή Διεύθυνση Μακεδονίας / Θράκης.

Υπήρξε, για οκτώ χρόνια, ειδικός σύμβουλος στην εταιρεία ΠΕΤΡΟΓΚΑΖ σε θέματα διακίνησης υγραερίων και εφαρμογής της νομοθεσίας περί καυσίμων.

Συμμετείχε σε μελέτες της Πολυτεχνικής Σχολής Θεσσαλονίκης και ως εισηγητής, στην έρευνα για τη διακίνηση των επικίνδυνων φορτίων, με βάση τους κανονισμούς και τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Την έρευνα πραγματοποίησε (1997-1998) το Εργαστήριο Συγκοινωνιακής Τεχνικής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Διετέλεσε μέλος της πρώτης Συντακτικής Επιτροπής και επιμελητής των οικονομικών και συγκοινωνιακών θεμάτων, στην εγκυκλοπαίδεια "Παιδεία" του εκδοτικού οργανισμού ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ - ΠΑΙΔΕΙΑ.

Τα λογοτεχνικά του έργα είναι:

- Ηλιαχτίδα σε ξανθά μαλλιά	Θεατρικό	1962
- Η συμμορία	Μονόπρακτο	1976
- Το στραπατσαρισμένο πορτρέτο	Μυθιστόρημα	1982

- Ο τελευταίος βασιλιάς (Α' βραβείο "Παρνασσού" 1983)	Θεατρικό	1985
- Οι ευνουχισμένοι	Διηγήματα	1987
- Η προαγωγή	Πεζογράφημα	1987
- Η ματωμένη ολυμπιάδα	Μυθιστόρημα	1988
- Στις μέρες της Χαιρώνειας (Επανεκδόθηκε το 2014)	Θεατρικό	1989
- ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ (ή ο άλλος Περσέας) (Α' βραβείο "Παρνασσού" 1990-Επανεκδόθηκε το 2013 με τίτλο «ΠΕΡΣΕΑΣ, ο βασιλιάς των Μακεδόνων»)	Μυθιστόρημα	1991
- Ο Ιταλός, ο Ολλανδός και η Μακεδονία του Κρατερού (διασκευάστηκε και σε θεατρικό)	Πεζογράφημα	1992
- Η ταβέρνα του Κρατερού Γ' βραβείο της Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων, 1993 (Επανεκδόθηκε το 2013)	Θεατρικό	1994
- Οράματα, (Μέρος Α)	Πεζογράφημα	1993
- Οι φίλοι μας απ' τη Δανία	Μυθιστόρημα	1994
- Οράματα, (Μέρος Β)	Πεζογράφημα	2006
- Ο γιος του ΕΜΜ. ΠΑΠΑ στο Μανιάκι	Μυθιστόρημα	2009
- Οι «Άτιμοι» ηγήτορες των Λαών	Άρθρα/Κείμενα	2011
- Το ρόπαλο του Κάιν	Πεζογράφημα	2011

<p>-ΠΕΡΣΕΑΣ,ο βασιλιάς των Μακεδόνων (Βελτιωμένη επανέκδοση του έργου «Το Συνέδριο», με νέο τίτλο)</p>	<p>Μυθιστόρημα</p>	<p>2013</p>
<p>- Ευλογημένοι και Καταραμένοι (3 τόμοι)</p>	<p>Μυθιστόρημα</p>	<p>2012</p>
<p>- Στις Μέρες της Χαιρώνειας (Βελτιωμένη επανέκδοση του έργου)</p>	<p>Θεατρικό</p>	<p>2014</p>

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟ

Στη Θεσσαλονίκη το πρώτο βραβείο για τη συγγραφή θεατρικού έργου

Το βραβείο του περσινού «63^{ου} Καλοκαιρινείου Θεατρικού Διαγωνισμού», απονεμήθηκε στον κ. Σωκράτη Σίσκο, από τη Θεσσαλονίκη, για το έργο του «Ο τελευταίος βασιλιάς», όπως ανακοινώθηκε από τον φιλολογικό σύλλογο «Παρνασσός». Πρόκειται για έργο που αναφέρεται στον Άγη, πρόσωπο/σταθμό της αρχαίας ιστορίας μας, γραμμένο με αίσθημα ευθύνης και δύναμη ψυχής. Ο απλός και κατανοητός λόγος του έργου το κάνει προσιτό σε κάθε αναγνώστη/θεατή.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, 20-3-1984

*

Πρώτο βραβείο σε Σαλονικιό

Την περασμένη Τετάρτη ανακοινώθηκαν στον «Παρνασσό» τα αποτελέσματα του 63^{ου} Καλοκαιρινείου Θεατρικού Διαγωνισμού από την Κριτική Επιτροπή που την αποτελούσαν ο Γ. Κότσιρας(πρόεδρος) και οι: Θεοφ. Φραγκόπουλος και Χρ. Κατσιγιάννης. Το βραβείο απονεμήθηκε στον κ. Σωκράτη Β. Σίσκο (Θεσσαλονίκη) για το έργο του «Ο Τελευταίος Βασιλιάς». Πρόκειται για έργο που αναφέρεται στον Άγη, πρόσωπο σταθμό της αρχαίας ιστορίας μας, γραμμένο με αίσθημα ευθύνης και δύναμη ψυχής. Ο απλός και κατανοητός λόγος του έργου το κάνει προσιτό και στον πιο αδαή αναγνώστη /θεατή.

ΕΛΛ. ΒΟΡΡΑΣ, 21-3-84

*

Τα βραβεία του «Παρνασσού»

Ανακοινώθηκαν στον «ΠΑΡΝΑΣΣΟ» τα αποτελέσματα του 63^{ου} Καλοκαιρινείου Θεατρικού Διαγωνισμού από την επιτροπή Γ. Κότσιρα, Θεοφ. Φραγκόπουλο και Χρ. Κατσιγιάννη. Το βραβείο δόθηκε στον Σωκράτη Β. Σίσκο για το έργο του «Ο Τελευταίος Βασιλιάς», ενώ δόθηκαν και δύο έπαινοι στους Ντίνο Δημόπουλο και Δημ. Καραβάκο για τα έργα τους «Φυγή στον Αμβρακικό» και «Η Έξωση» αντίστοιχα.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 20-3-84

*

ΣΩΚΡΑΤΗ ΣΙΣΚΟΥ: « Ο Τελευταίος Βασιλιάς»

Σε μια πολύ επιμελημένη έκδοση, κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις «Μαλλιάρης –Παιδεία», το θεατρικό έργο του Κ Σωκράτη Σίσκου, «Ο τελευταίος Βασιλιάς», που αναφέρεται στον 'Αγη Δ' της Σπάρτης. Από τις πρώτες κίολας σελίδες, ο αναγνώστης καταλαβαίνει πως έχει στα χέρια του ένα έργο ποιότητας, που δικαιολογημένα βραβεύθηκε, το Μάρτη του 1984, από το φιλολογικό σύλλογο «Παρνασσός». Αιτιολογώντας την απονομή του βραβείου, η κριτική επιτροπή αποφάνθηκε πως το έργο το διακρίνει ο απλός και κατανοητός λόγος του, πως οι χαρακτήρες των ηρώων του παρουσιάζονται με πλούσιους χυμούς και πειστικότητα και πως είναι γραμμένο «με αίσθημα ευθύνης και δύναμη ψυχής». Η τελευταία αυτή διαπίστωση αξιολογεί απόλυτα την πραγματικά σχολαστική δουλειά του συγγραφέα πάνω στα ιστορικά δεδομένα στα οποία βασίζεται η πλοκή του έργου. Ο αναγνώστης απολαμβάνει ένα αψεγάδιαστο και συναρπαστικό λογοτεχνικό κείμενο, μα ταυτόχρονα πλουτίζει και τις ιστορικές του γνώσεις για μια ελάχιστα γνωστή περίοδο της αρχαίας μας ιστορίας.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ 16-12-84

*

«...Δυο πρώτα βραβεία από το φιλολογικό σύλλογο «Παρνασσός» στον ίδιο συγγραφέα, σε διάστημα επτά χρόνων, δεν είναι συνηθισμένο φαινόμενο. Αντίθετα είναι μια πρωτιά μοναδική. Για το λογοτέχνη όμως Σωκράτη Σίσκο αποτελεί πλέον πραγματικότητα μετά την πρόσφατη βράβευση του ιστορικού μυθιστορηματός του «Ο άλλος Περσέας» με το πρώτο βραβείο πεζογραφήματος».

« ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ» τεύχος Ιουλίου 1991

*

«... Ευχαριστήθηκα πολύ διαβάζοντας τα «Οράματά σας». Γραμμένο με ζωντανή γλώσσα , με θαυμαστή παραστατικότητα και με ξεκάθαρο το στόχο σας, συγκινείτε και ενθουσιάζετε τον αναγνώστη σας».

**Ο Αρχιεπίσκοπος
Αμερικής Ιάκωβος
(23-3-1993)**

*

ΣΩΚΡΑΤΗ Β. ΣΙΣΚΟΥ: «Οράματα».

Ιστορικοθρησκευτική νουβέλα. Η πρωτοτυπία της πλοκής και τα συγκλονιστικά για την Ορθοδοξία και τον Ελληνισμό, μηνύματα του έργου, το κάνουν ένα ενδιαφέρον και χρήσιμο ανάγνωσμα. Ο Σωκράτης Σίσκος είναι βραβευμένος συγγραφέας: Δύο έργα του, ο «Τελευταίος Βασιλιάς» (Άγης Δ΄ της Σπάρτης) και το «Συνέδριο», το οποίο αναφέρεται στο ψυχорράγημα του βασιλείου της Μακεδονίας (το 168 π.Χ.) τιμήθηκαν με πρώτα βραβεία σε δυο διαγωνισμούς του φιλολογικού συλλόγου «Παρνασσός» το 1983 και 1990

ΕΛΛ. ΒΟΡΡΑΣ, 7-3-1993

*

**Μυθιστόρημα του συγγραφέα Σ. Σίσκου
για την Ελλάδα και τους «φίλους» της**

Κυκλοφόρησε, πρόσφατα, ένα νέο βιβλίο του γνωστού συγγραφέα Σωκράτη Β. Σίσκου. Πρόκειται για ένα νέο μυθιστόρημά του, που φέρει τον τίτλο «Οι φίλοι μας απ' τη Δανία».

Τρεις Δανοί, ο ζωγράφος Αλεξάντερ Γιένσεν με τη γυναίκα του Καρίν και την κουνιάδα του Μόνικα, πέρασαν δυο αξέχαστους μήνες διακοπών στην Ελλάδα, το καλοκαίρι του 1992, καλεσμένοι του ζωγράφου Αντρέα.

Ανάμεσα στον Αντρέα και τη Μόνικα είχε αναπτυχθεί μια δυνατή ερωτική σχέση. Ο αναπόφευκτος χωρισμός, με την αναχώρηση των τριών τουριστών, παρά την ένταση των αισθημάτων, συνέτεινε στη δημιουργία προβληματισμών από την πλευρά της Μόνικας, ως προς τη δυνατότητα επιβίωσης ενός γάμου ανάμεσα σε μια βορειοευρωπαία και σε έναν νοτιοευρωπαίο. Η διαφορά νοοτροπίας μεταξύ «βορείων» και «νοτίων» τη φόβιζε και της δημιουργούσε αμφιβολίες, σε σημείο ώστε ν' αποφασίσει να αρραβωνιαστεί έναν γνωστό της Δανό επιχειρηματία.

Οι δύο άντρες, ο Αλεξάντερ κι ο Αντρέας, συνδέθηκαν με μια ειλικρινή φιλία κι άρχισαν να αλληλογραφούν, θίγοντας στην αρχή θέματα που είχαν σχέση μόνο με τις επαγγελματικές τους ενασχολήσεις (εικαστικές τέχνες), για να προχωρήσουν αργότερα σε κοινωνικοπολιτικές και πολιτιστικές προσεγγίσεις σ' ότι αφορά τη σημερινή ευρωπαϊκή κοινωνία και ειδικότερα το βαλκανικό χώρο.

Στη συνέχεια της αλληλογραφίας τους, από τον Ιανουάριο και ως τον Ιούλιο του 1993, οι δύο φίλοι ασχολούνται, εκτός από τα άλλα συνηθισμένα

τους θέματα (όπως το πρόβλημα των σχέσεων του Αντρέα με τη Μόνικα) και με την τραγωδία του πολέμου στις χώρες της πρώην γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας, αλλά επίσης και με **τη μεγαλύτερη ιστορική και πολιτιστική απάτη του 20^{ου} αιώνα**, δηλαδή την «κατασκευή» από τους ολοκληρωτικούς μηχανισμούς του Στάλιν και του Τίτο του λεγόμενου «μακεδονικού έθνους» στην περιοχή της πρώην σερβικής Βαρδαρίας.

Την αφορμή γι' αυτό τον εμπλουτισμό των θεμάτων την έδωσε ο συνονόματος του Αλεξάντερ τέως υπουργός εξωτερικών της Δανίας Ούφε Έλεμαν Γιένσεν, ο οποίος με μια εμετική και κατάπτυστη για το ύφος της ομιλία του στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο κατηγόρησε την Ελλάδα, χρησιμοποιώντας την επιχειρηματολογία των επιγόνων των πλαστογράφων της ιστορίας της Μακεδονίας. **Η ομιλία αυτή ήταν το πρώτο φανερό δείγμα μιας πολιτικής κακοήθειας που αντικαθιστούσε την πρακτική της κοινοτικής αλληλεγγύης της ΕΟΚ προς τα κράτη – μέλη της.** Αυτή η επαίσχυντη «νοοτροπία Γιένσεν» ολοκληρώθηκε στις 16 Δεκεμβρίου 1993 με την ομαδική αναγνώριση των Σκοπίων από τη Γερμανία, Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία και Δανία.

Μέσα από τις ανταλλασσόμενες επιστολές εμφανίζεται ο σύγχρονος ευρωπαϊκός πολιτιστικός και πνευματικός εκφυλισμός, που οφείλεται στη συνεχή πλύση εγκεφάλου της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Η καταναλωτική νοοτροπία κι ο πολιτικός αμοραλισμός έφεραν την Ευρώπη μπροστά σ' έναν αβυσσαλέο «αγγλοσαξονικό σκοταδισμό».

Η παραπληροφόρηση των μέσων μαζικής ενημέρωσης πήρε τη μορφή ενός τυφλού φανατισμού, ενταγμένου στα σχέδια μιας νέας τάξης πραγμάτων. **Παρά την αναμφισβήτητη δημοκρατική δομή του σύγχρονου δυτικοευρωπαϊκού κράτους, η παραπληροφόρηση αυτή ανταγωνίζεται, από πλευράς «μονολιθικής ομοιομορφίας ιδεών και μεθόδων» ναζιστικά ή σταλινικά πρότυπα.**

Γενικότερα, ο εμφύλιος στα εδάφη της διαλυμένης πρώην γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας και το μακεδονικό πρόβλημα παρουσιάστηκαν από τα δυτικά μέσα μαζικής ενημέρωσης μ' έναν τρόπο που θυμίζει εξελιγμένη μορφή γκεμπελικής ή κομμουνιστικής πλύσης εγκεφάλου. Η συστηματική παραπληροφόρηση στο «μακεδονικό» από πολιτικούς σαν το Γιένσεν, τον Ντε Μικέλις ή τον Βαν Ντεν Μπρουκ ή εφημερίδες και τηλεοπτικά δίκτυα σαν τη «Μοντ», τη «Ρεπούμπλικα», τη «Φραγκφούρτερ Αλγκεμάινε Τσάιπουγκ», τους «Τάιμς της Νέας Υόρκης» ή το «CNN», συνεχίζει με άλλες μεθόδους την πιεσταλινική «ενημέρωση» των Ευρωπαίων και Αμερικανών πολιτών για τη «Μακεδονία» και το «μακεδονικό έθνος». Σ' αυτό το βρόμικο πολιτικό παιχνίδι χρησιμοποιήθηκε και το κύρος κάποιων πνευματικών, υποτίθεται, φορέων για να προσδοθεί αληθοφάνεια σε μια αυταπόδεικτη πολιτιστική απάτη. Ένα τέτοιο «πνευματικό κέντρο παραπληροφόρησης είναι το πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ και η επονεϊδιστή εγκυκλοπαίδειά του.

Το έργο τελειώνει με τη διαπίστωση πως οι Ευρωπαίοι πολίτες θα πρέπει ν' αντισταθούν σ' αυτόν το σύγχρονο πολιτιστικό σκοταδισμό και στην

πνιγηρή νεογκεμπελική πλύση εγκεφάλου των μέσων μαζικής ενημέρωσης, που αλλοιώνει την ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά.

Οι φίλοι θα συναντηθούν και πάλι, το καλοκαίρι του 1993, ενώ η Μόνικα, ξεπερνώντας τους δισταγμούς της, θ' αφήσει την καρδιά της να μιλήσει. Οι Έλληνες και οι Δανοί φίλοι τους έχουν κατανοήσει πως οι αντιθέσεις και η αποξένωση των ευρωπαϊκών λαών (των «βορείων» και «νοτίων») οφείλεται στην έλλειψη (από άγνοια) αλληλοπροσέγγισης σε βασικά πολιτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά προβλήματα, ενώ είναι δεδομένο το υπόστρωμα μιας κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς (π.χ. στην ιστορία, στις επιστήμες, στη θρησκεία κ.λπ.).

Εφημερίδα ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
20 Ιουλίου 1994

*

ΚΡΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ «ΜΑΤΩΜΕΝΗ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ»
από το Θεσσαλονικιό λογοτέχνη Γιώργο Ζωγραφάκη

Θεσσαλονίκη 7-6-1988

Αγαπητέ μου κ. Σίσκο

« Για να μάθω σωστά ποιος είσαι, μη μου πεις τι διαβάζεις, αλλά τι ξαναδιαβάζεις». Τούτος ο χαρακτηρισμός που έχει γαλατική προέλευση, θα μπορούσε να έχει εφαρμογή σε μένα τον αναγνώστη. Πρώτα ξεφύλλισα, έπειτα περιέτρεξα, κατόπιν διάβασα για να έχω μια σφαιρική εικόνα του έργου που ξεπήδησε από μελέτη και αναπλαστική δημιουργία για να χαρώ, στη συνέχεια, σαν ένα πνευματικό πλάσμα, με απόλυτη αυθυπαρξία, με μια κατάπληκτικά πειστική αυτοτέλεια, πρόσωπα, περιστατικά, εύστοχες αναφορές σε ονόματα, τοπωνύμια, ιστορικά γεγονότα, χρονολογικοί εντοπισμοί που αλυσιτωτά πλαισιώνουν επεισόδια, συγκρούσεις και όλα τούτα, μέσα σε μια σφύζουσα αναβίωση ανασταίνουν, ασπείροντα, έναν κόσμο οικείο και ξένο μαζί, ξέμακρο αλλά και σύγχρονο, που φέρνει ως το παρόν μηνύματα που έχουν το απρόσμενο χρώμα της «επικαιρότητας».

Ιστορία, αρχαιολογία, φιλολογία, μεγάλα έργα του λόγου και της τέχνης, τρόπος ζωής, σκέψεις και συμπεριφορά, συμπλέκονται, αλληλοσυμπληρούνται και φωτίζονται αμοιβαία μέσα από ένα τρυφερό ελληνορωμαϊκό ειδύλλιο, την αρμονία της ελληνικής φύσης και τέχνης και τη ρωμαϊκή πειθαρχημένη ισχύ ενός κατακτητή που σημάδεψε με την απόλυτη κυριαρχία του την τελευταία περίοδο της ελληνιστικής ιστορίας με την οριστική επικράτηση στο μακεδονικό χώρο.

Επιθυμώ, στο σημείο αυτό, να σταματήσω για λίγο στους γενικούς χαρακτηρισμούς και να προβάλω την αρχιτεκτονική του νέου πνευματικοϊστορικού

καρπού σας. Το χαριτωμένο, το τόσο λεπτά δοσμένο επεισόδιο της γνωριμίας του ρωμαίου με την ελληνίδα που ανοίγει την αυλαία της μυθιστορηματικής σας ιστορίας και το σκληρό πέσιμο της αυλαίας με θαυμαστή, υποβλητική ζωντάνια της σύγκρουσης ανάμεσα σε λεγεωνάριους – σκηνή στ' αλήθεια συναρπαστική που φανερώνει έναν ώριμο και πειθαρχημένο τεχνίτη του λόγου-- και το ευτυχισμένο τέλος του ειδυλλίου που σας βοήθησε σαν άλλος μίτος της Αριάδνης να διασχίσετε τη λεωφόρο μιας ελληνορωμαϊκής επαφής, κάτω απ' την ακατάλυτη λάμψη μιας ολυμπιάδας, όλα τούτα αποτελούν ένα επίτευγμα που θα μπορούσε να προβληθεί σαν κήρυγμα ειρήνης...

Σημειώνω με πολλή ικανοποίηση πως η στρωτή, χωρίς ακρότητες και φραστικές δεξιότητες γλώσσα σας στάθηκε ένα σταθερό και πλούσιο εύκαμπτο στοιχείο για να μας μεταφέρετε, χωρίς επιτήδευση, με ανάλαφρη χάρη, σ' έναν κόσμο που μας ήταν και ξένος και οικείος μαζί και που το άρωμά του ζει πάντα στο φυλετικό και πολιτιστικό παρόν μας. Αν χρησιμοποιούσα τη λέξη άυλος, τούτο θα φαινόταν ίσως υπερβολή. **Όμως κάθε σελίδα του βιβλίου σας που ιστορεί έντεχνα κάποιο επεισόδιο είναι και μια γόνιμη αναδρομή προσιτή στον αμύητο αναγνώστη, για να του θυμίσει την ακατάβλητη ιστορική συνέχεια του λαού μας, μέσα από τα εγγενή σφάλματα και τις σπάνιες αρετές μας.**

Σας ευχαριστώ για τούτη την πνευματική πανδαισία.

*

ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ «ΠΕΡΣΕΑ»

**Στο λογοτέχνη Σωκράτη Σίσκο απονεμήθηκε
το βραβείο για συγγραφή πεζογραφήματος**

Πρόκειται για το ιστορικό μυθιστόρημα: «**Ο άλλος Περσέας**». Έγινε στον «Παρνασσό» η αναγγελία των βραβείων του διαγωνισμού του πεζογραφήματος που προκηρύχθηκε το φθινόπωρο του 1990. Το μοναδικό βραβείο απονεμήθηκε στο συγγραφέα Σωκράτη Σίσκο, για το ιστορικό μυθιστόρημά του «Ο άλλος Περσέας».

Ο βραβευμένος πεζογράφος γεννήθηκε στο χωριό Εμμανουήλ Παπά των Σερρών, αλλά κατοικεί στη Θεσσαλονίκη. Το λογοτεχνικό έργο που διακρίθηκε σ' αυτό το διαγωνισμό αναφέρεται στα συγκλονιστικά ιστορικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην Αμφίπολη, μετά τη μάχη της Πύδνας το 168 π.Χ αλλά και στην προσωπική και οικογενειακή τραγωδία του τελευταίου Μακεδόνα βασιλιά Περσέα..

Στον ίδιο συγγραφέα απονεμήθηκε επίσης το βραβείο του «63^{ου} Καλοκαιρι-νείου» θεατρικού διαγωνισμού που προκήρυξε ο «Παρνασσός» το 1983. Το

έργο που διακρίθηκε τότε ήταν ο τελευταίος βασιλιάς Άγης Δ΄ της Σπάρτης, στο οποίο εμφανίζεται το κλίμα της παρακμής που χαρακτηρίζει την κοινωνική και πολιτική ζωή της Ελλάδος στα μέσα του 3^{ου} π.Χ. αιώνα.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, 26-6-1991

*

Αγαπητέ φίλε Σωκράτη,

Σας ευχαριστώ για το βιβλίο σας **«Το Συνέδριο-Ο άλλος Περσέας»**.

Η χαρά μου ήταν διπλή γιατί ο συγγραφέας είναι Σερραίος κι ο μύθος του έργου ξετυλίγεται, τουλάχιστο κατά ένα μεγάλο μέρος, στον τόπο μας. Ζωντανέψατε με εξαιρετο και συναρπαστικό τρόπο μια από τις τραγικότερες ιστορικές περιπέτειες του έθνους μας που υπήρξε η αρχή των δεινών του ελληνικού κόσμου....

Σας χαιρετώ φιλικά και σας σφίγγω το χέρι.

Σέρρες, 18-6-1991

Γιώργος Καφταντζής

Συγγραφέας-Ιστορικός

*

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Αγαπητέ κύριε Σίσκο

Θερμά σας ευχαριστώ για την Β΄ έκδοση του βιβλίου σας «ΠΕΡΣΕΑΣ, ο βασιλιάς των Μακεδόνων» το οποίο δίκαια βράβευσε ο «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» το 1990.

Αφηγείσθε με τρόπο συναρπαστικό ένα κεφάλαιο της Ιστορίας μας, το οποίο στους καιρούς μας είναι πιο επίκαιρο παρά ποτέ. Εγκάρδια συγχαρητήρια.

Θεσσαλονίκη, 12 Δεκεμβρίου 2013

Ο Πρόεδρος

Νικόλαος Ι. Μέρτζος

*

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Από τα βάθη του χρόνου, και χωρίς εξαίρεση, η ιστορία γράφεται από τους νικητές στους οποίους ιστορικοί, επαγγελματίες κόλακες και κάθε είδους εξωνημένοι κονδυλοφόροι προσφέρουν πρόθυμα και απλόχερα τις υπηρεσίες τους. Έτσι, γεγονότα που δεν είναι αρεστά στους νικητές αποσιωπώνται ή διαστρεβλώνονται, μέχρι σημείου παραχάραξης, ενώ πραγματικά ή κατασκευασμένα περιστατικά, που εξυπηρετούν την οπτική τους, ωραιοποιούνται, διογκώνονται και προβάλλονται με ιδιαίτερη έμφαση. Μεγάλες ιστορικές προσωπικότητες, τις περισσότερες φορές, διαβάλλονται, διασύρονται, αμαυρώνονται και ατιμάζονται, χωρίς, φυσικά, καμιά δυνατότητα αντίλογου από την μεριά τους,

Ο κανόνας, αυτός που εφαρμόζεται χωρίς παρεκκλίσεις διαχρονικά, πήρε την πιο ακραία και αποκρουστική μορφή του στα χρόνια της ρωμαϊκής παντοκρατορίας, όταν το διακηρυγμένο από τους ρωμαίους δόγμα *nae victis* – αλλοίμονο στους ηττημένους- εφαρμόστηκε με τον πιο βάνουσο και απάνθρωπο τρόπο σ' αυτούς που είχαν την ατυχία να πέσουν νικημένοι στα χέρια τους. Θύμα του δόγματος αυτού, και της ανελέητης εφαρμογής του, υπήρξε ο Περσέας, ο τελευταίος βασιλιάς της Μακεδονίας, που μετά τη συντριπτική και ταπεινωτική ήττα του στην Πύδνα, διασύρθηκε, δυσφημίστηκε και ατιμάστηκε, όσο λίγες άλλες ιστορικές προσωπικότητες. Και προκαλεί κατάπληξη το γεγονός ότι ένας από τους πρωταγωνιστές μιας τόσο σημαντικής σελίδας της παγκόσμιας ιστορίας, παρέμεινε αγνοημένος και άγνωστος στον πολύ κόσμο.

Την ιστορική αυτή αδικία, προσπαθεί – και σε μεγάλο βαθμό το καταφέρνει – να επανορθώσει ο Σωκράτης Σίσκος, με την πρόσφατη έκδοση του βιβλίου του, **“Περσέας ο βασιλιάς της Μακεδονίας”**. Το βιβλίο αυτό αποτελεί αναθεωρημένη και βελτιωμένη έκδοση εκείνου που με τον, μάλλον άχρωμο, τίτλο **“Το Συνέδριο”** τιμήθηκε με το Α' βραβείο του “Παρνασσού” το 1990, και αποπειράται να αποκαταστήσει τον Περσέα στο ιστορικό βάθρο που δικαιοματικά του ανήκει.

Το βιβλίο κατατάσσεται στην ιστορική μυθιστοριογραφία, ένα είδος γραφής και μια φόρμα που ο συγγραφέας υπηρετεί, με ιδιαίτερη επιτυχία, σε όλο το συγγραφικό του έργο. Στην αφήγηση, ο αναγνώστης παρακολουθεί, με κομμένη την ανάσα, βήμα προς βήμα, λεπτό προς λεπτό να ξετυλίγεται το συγκλονιστικό δράμα του τραγικού βασιλιά, κατά το τελευταίο στάδιο της ζωής του, από την σύλληψη, την ομηρία, και την έσχατη ταπείνωση, μέχρι την κορύφωσή του, με τον ατιμωτικό εξευτελισμό του στον υπατικό “θρίαμβο της Ρώμης”.

Πίσω από το αβάσταχτο προσωπικό και ανθρώπινο δράμα του τραγικού βασιλιά και της οικογένειάς του, ξεδιπλώνονται, με κινηματογραφική ακρίβεια, ιστορικά γεγονότα, παρελαύνουν δεκάδες ιστορικά ονόματα, και παρεμβάλλεται, πολύ επιδέξια στον κατάλληλο χρόνο της αφήγησης, χωρίς να κουράζει τον αναγνώστη, πληθώρα τοπωνυμίων και ιστορικών γεγονότων που συνδέ-

ονται άμεσα με τα τοπωνύμια αυτά. Μια αδιάψευστη μαρτυρία της έκτασης και του βάθους της επίπονης, συστηματικής και εξαντλητικής έρευνας που προηγήθηκε της συγγραφής του βιβλίου.

Εκείνο που, επίσης, αναδύεται εντελώς αβίαστα από την αφήγηση, γεγονός άλλωστε που χαρακτηρίζει όλο το συγγραφικό έργο του Σωκράτη Σίσκου, είναι τόσο η παθιασμένη αγάπη του προς τη γενέθλια μακεδονική γη όσο και η εκμετάλλευση κάθε ευκαιρίας στην αφήγηση, για να τονίσει την αδιαμφισβήτητη ελληνικότητά της. Είναι, επίσης, χαρακτηριστικό της γραφής του συγγραφέα, η συνήθεια να κάνει τα απαραίτητα χρονικά άλματα στον κατάλληλο τόπο και χρόνο της αφήγησης, και να μεταφέρεται στη σύγχρονη εποχή, κάνοντας χρήσιμους παραλληλισμούς του τότε με το τώρα, με ιδιαίτερη έμφαση στα πιο φθοροποιά διαχρονικά χαρακτηριστικά της ράτσας μας: τη μισαλλοδοξία, τη διχόνοια, το διχασμό την προδοσία και τον αλληλοσπαραγμό.

Συμπερασματικά, το βιβλίο αυτό του Σωκράτη Σίσκου, αποτελεί ένα συναρπαστικό ανάγνωσμα, που με απλή και κατανοητή γλώσσα αλλά και μεγάλο σεβασμό προς την ιστορική αλήθεια, αφηγείται μια σχεδόν άγνωστη πτυχή της ελληνικής – και γιατί όχι της παγκόσμιας- ιστορίας, και πρέπει να διαβαστεί όχι μόνο από τους Μακεδόνες αλλά και από όλους τους Έλληνες που αναζητούν την ιστορική αλήθεια δοσμένη με εύληπτο και συναρπαστικό τρόπο.

Αθήνα, 2013

Στέργιος Λ. Μούργκος

**Ομότιμος καθηγητής
City University of New York**

*

Διευκρινιστικές σημειώσεις για τον «ΠΕΡΣΕΑ»

α), Τον Αύγουστο του 2013 έγινε μια ανακοίνωση από την ΚΗ' Εφορεία Αρχαιοτήτων για την ανακάλυψη του κυκλικού περιβόλου ενός, πιθανόν, βασιλικού νεκροταφείου στη θέση «Καστά» της Αμφίπολης, που ανάτρεψε κάποια δεδομένα της επιτόπιας έρευνας που πραγματοποίησε ο συγγραφέας στην Αμφίπολη το 1988/1989 σχετικά με τη εικαζόμενη τοποθεσία στην οποία ήταν τοποθετημένος «Ο Λέων της Αμφιπόλεως». Η αρχαιολογική σκαπάνη εντόπισε αρχιτεκτονικά μέλη του εντυπωσιακού περιβόλου εγκατεσπαρμένα στην περιοχή του χώρου του «Λέοντα», πολλά από τα οποία είχαν ήδη επαναχρησιμοποιηθεί για την κατασκευή της βάσης του. Συνεπώς, με καθαρά λογικές υποθέσεις, φαίνεται πως το πέτρινο μνημείο ήταν τοποθετημένο στην

κορυφή του χωμάτινου τύμβου. Πιο συγκεκριμένα συμπεράσματα θα υπάρξουν όταν θα περατωθούν οι έρευνες των αρχαιολόγων.

β) Στο οπισθόφυλλο της έκδοσης του «ΠΕΡΣΕΑ» το 1991 υπήρχε μια πρόταση του συγγραφέα για τη σύγκλιση παγκόσμιου επιστημονικού συνεδρίου για το λεγόμενο «Μακεδονικό». Στα χρόνια που ακολούθησαν πολλοί γνωστοί Έλληνες πολιτικοί και «διανοούμενοι» υποστήριξαν τις πλαστογραφημένες θέσεις των Σλάβων των Σκοπίων και των προστατών τους στην ΕΟΚ (Ε.Ε.) και στις ΗΠΑ με την επίκληση της «δημοκρατικής αρχής του αυτοπροσδιορισμού των λαών», αποσιωπώντας το κίνητρο της ιστορικής και πολιτιστικής απάτης. Τα ιστορικά δεδομένα είναι η αδιάψευστη απόδειξη της πλαστογράφησης και όπως φάνηκε καθαρά στην Έκθεση του Λούβρου για τον Μέγα Αλέξανδρο και την Αρχαία Μακεδονία (Δεκέμβριος 2011-Ιανουάριος 2012) οι ξένοι Ιστορικοί και Αρχαιολόγοι, παρά τα πολιτικά παιχνίδια των ηγετών της Ευρώπης και των ΗΠΑ, δεν δίστασαν να πουν την αλήθεια χωρίς ενδοιασμούς και επιφυλάξεις. Πριν από μερικά χρόνια, σε μια περίοδο που η έννοια της «Πατρίδας» είχε ταυτισθεί στην Ελλάδα με την έννοια του σοβινισμού και φανατισμού, μια τέτοια πρόταση θεωρούνταν από κάποιους της διεφθαρμένης και φαυλοκρατούμενης ελληνικής ελίτ ως «φασιστική». Σήμερα, και κυρίως μετά την οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008, αυτά τα αριστερόστροφα ή δεξιόστροφα διεθνιστικά (ή παγκοσμιοποιημένα) παραληρήματα έχουν κάπως κοπάσει. Ίσως είναι πλέον ο καιρός για την υλοποίηση ενός τέτοιου συνεδρίου για την προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Επί δεκαετίες η ελληνική πολιτική ηγεσία και η «προοδευτική διάνοηση» σιωπούσαν εξοργιστικά και σε πολλές περιπτώσεις επικροτούσαν, σε διεθνές επίπεδο, την προπαγάνδα όλων όσων προγραμμάτιζαν ανακατατάξεις στην περιοχή των Βαλκανίων. Αν ανατρέξει κάποιος στην ειδησεογραφία των εφημερίδων εκείνης της περιόδου θα διαπιστώσει, με θλίψη, ότι είχαν χαρακτηρίσει «ως φασιστική» ακόμα και τη μεγαλειώδη, ειρηνική και δημοκρατική διαμαρτυρία της Θεσσαλονίκης, το 1992. Σε διπλωματικό επίπεδο η περίεργη αδράνεια των ελληνικών κυβερνήσεων, μπροστά στα σχέδια πλαστογράφησης της ελληνικής ιστορίας, δεν έχει προηγούμενο στη διεθνή πολιτική σκηνή. Παράδειγμα: Η Κίνα, με τον απaráμιλλο θαυμασμό της για τον ελληνικό πολιτισμό και τις μεγάλες εμπορικές της σχέσεις με τη χώρα μας, για ποιο λόγο αναγνώρισε τα Σκόπια «ως Μακεδονία»; Ποια κινεζικά συμφέροντα εξυπηρέτούσε η αναγνώριση μιας πλαστογράφησης της ελληνικής ιστορίας και του ελληνικού πολιτισμού, τον οποίο οι Κινέζοι πρόβαλαν με τόσο μεγαλειώδη τρόπο στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Πεκίνου το 2008; Για όσους έχουν μνήμη και θυμούνται δεν υπήρξε καμιά ενέργεια, καμιά χλιαρή έστω αντίδραση γι αυτή την ακατανόητη και παράδοση αναγνώριση μιας «Τιτοσταλινικής κατασκευής έθνους».

Παρατίθεται παρακάτω η προαναφερόμενη πρόταση όπως είχε αναγραφεί στο οπισθόφυλλο της έκδοσης του 1991:

« Η ίδρυση «Μακεδονικού Κράτους» μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, από ένα καθεστώς που είχε τη δυνατότητα, λόγω του ολοκληρωτικού χαρακτήρα του, να επιβάλει οποιαδήποτε ιδεοκρατικά κατασκευάσματα για να επιτύχει μελλοντικούς επεκτατικούς στόχους προς το Αιγαίο, αποτελεί τη μεγαλύτερη πολιτική απάτη στη σύγχρονη ιστορία.

Το βουλγαρικής συγγένειας γλωσσικό ιδίωμα βαφτίστηκε επίσημα από τον Τίτο «μακεδονική γλώσσα» και οι κάτοικοι του νεοϊδρυθέντος κράτους άρχισαν να πιστεύουν πως είναι «εξ αίματος» απόγονοι του Αλέξανδρου και του Αριστοτέλη.

Πολλοί ξένοι πολιτικοί και διανοούμενοι έπεσαν σ' αυτή την παγίδα. Είναι ευτύχημα, τουλάχιστο, που πως το Βατικανό αντιλήφθηκε έγκαιρα την απάτη και στο λεγόμενο «μακεδονικό» και στην παραποίηση των ιστορικών δεδομένων γύρω απ' τη ζωή και το έργο των Ελλήνων ιεραποστόλων Κυρίλλου και Μεθοδίου, οι οποίοι εργάστηκαν για τον εκχριστιανισμό των Σλάβων.

Μπροστά σ' αυτή τη μακροχρόνια κι αριστοτεχνική προπαγάνδα, η Ελλάδα θα πρέπει να ενεργήσει αποφασιστικά και οργανωμένα για να ξεσκεπάσει μια μεθοδική και καλοστημένη πλεκτάνη.

Ο συγγραφέας πιστεύει σε μια δυναμική αντίκρουση των ψευδολογιών της κυβέρνησης των Σκοπίων και σε πολιτικό/διπλωματικό επίπεδο αλλά και σε πολιτιστικό/επιστημονικό και προτείνει τα εξής:

Να συγκληθεί Διεθνές Συνέδριο (κατά προτίμηση στο Παρίσι ή στην Ελβετία) και να προσκληθούν οι Σκοπιοί να προβάλλουν τα επιχειρήματά τους γύρω από την ίδρυση (κατά το 1944) ενός «μακεδονικού κράτους» ενταγμένου σε μια σλαβική ομοσπονδία. Να αποδείξουν ποιες θα μπορούσαν να είναι οι γλωσσικές, πολιτιστικές και ιστορικοκοινωνικές σχέσεις των Σλάβων με τους Αρχαίους Μακεδόνες για τους οποίους, απ' τα βάθη των αιώνων, ο Ηρόδοτος μας δίνει αξιόπιστες πληροφορίες για την καταγωγή τους και την εξήγηση για την ελληνικότητα του ονόματός τους.

Θα πρέπει να επιδιωχθεί η παρουσία, σ' αυτό το Συνέδριο, γνωστών ιστορικών, αρχαιολόγων, νομισματολόγων, γλωσσολόγων και άλλων ειδικών επιστημόνων και καθηγητών πανεπιστημίων και να ζητηθεί η συνδρομή εξειδικευμένων σε πολιτιστικά και ιστορικά θέματα διεθνών ιδρυμάτων και οργανισμών για την αδιαμφισβήτητη εγκυρότητα των αποφάσεων.

Η χώρα μας έχει το κατάλληλο επιστημονικό δυναμικό το οποίο, με τη συμπαράσταση πολλών ξένων αρχαιολόγων και ιστορικών, θα μπορούσε να δώσει αποστομωτικές απαντήσεις στους πλαστογράφους».

γ) Τον Ιούνιο του 2005 ανακοινώθηκε από Ιταλούς αρχαιολόγους ότι βρέθηκε, στην αγροτική οδό Via Valeria του Magliano de' Marsi (προς την πλευρά της Alba Fucens) της επαρχίας L'Aquila, ο τάφος του Περσέα, του τελευταίου

βασιλιά της Μακεδονίας. Η πόλη απέχει από τη Ρώμη γύρω στα εκατό χιλιόμετρα, με διαδρομή από τον οδικό άξονα Α24.

Η ανακάλυψη του τάφου του Περσέα, αν αποδεικνύεται με επιστημονικά τεκμηριωμένα στοιχεία, μ' όλο που δεν βρέθηκαν ασπίδες και χρυσά κοσμήματα, αποτελεί ένα ιστορικό γεγονός ισάξιο, ενδεχομένως, της ανεύρεσης των βασιλικών τάφων της Βεργίνας. Όμως, η ανακάλυψη αυτή (πραγματική ή σκόπιμη για λόγους φτηνής προπαγάνδας) συνοδεύτηκε από ένα ύποπτο show με φιέστες και πανηγύρια, με τη συμμετοχή «επίσημων Ιταλών και αντιπροσωπίας της FYROM». Μάλιστα, οι κατονομαζόμενοι ως «Μακεδόνες» πραγματοποίησαν και μεγαλόπρεπη κρατική κηδεία για να τιμήσουν «το βασιλιά τους τον Περσέα». Ακολούθησαν προπαγανδιστικά δημοσιεύματα στα διεθνή ΜΜΕ, ενώ ο Δήμος του Magliano de' Marsi διέθεσε 3.800 ευρώ για τον εξωραϊσμό του τάφου.

Η Ελλάδα, όπως και σε άλλα εθνικά θέματα, «ενήργησε δια της απραξίας». Το ελληνικό υπουργείο πολιτισμού, αντί να δραστηριοποιηθεί για να ζητήσει από τους ιταλούς αρχαιολόγους συγκεκριμένα αποδεικτικά στοιχεία που να επιβεβαιώνουν ότι ο τάφος ανήκει στον Περσέα, να διαμαρτυρηθεί για τη σύμπραξη οργάνων του Ιταλικού κράτους και τοπικών παραγόντων του Magliano στις γελοίες φιέστες των ψευτομακεδόνων και να ενημερώσει με κατάλληλα δημοσιεύματα τη διεθνή κοινή γνώμη, αρκέστηκε να αμφισβητήσει την εγκυρότητα της ανακάλυψης του τάφου, με ψιθυριστές αμφισβητήσεις «για εσωτερική κατανάλωση». Το πρόβλημα είναι καθαρά επιστημονικό και θα' πρεπε, μετά από επιτόπια έρευνα, να δοθούν συγκεκριμένες απαντήσεις από ειδικούς έλληνες επιστήμονες (ιστορικούς, αρχαιολόγους κλπ). Όποιος σιωπά δίνει την εντύπωση σε τρίτους πως συμφωνεί με τα επιχειρήματα των αντιπάλων του, όπως διατυπώνεται στο γνωστό κανόνα του ρωμαϊκού δικαίου «qui tacet consentire videtur».

*

Η ΤΑΒΕΡΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΕΡΟΥ

Ένα θεατρικό έργο για τη «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ»

Διαγωνισμός 1993 της Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων

« ... σας γνωρίζουμε ότι η Επιτροπή Κρίσεως σας έδωσε εξ ημισείας το τρίτο Βραβείο για το έργο σας « Η Ταβέρνα του Κρατερού», που υποβάλατε για τη συμμετοχή σας στο διαγωνισμό συγγραφής θεατρικό έργου με θέμα «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ», το οποίο προκήρυξε η Ε.Ε.Θ.Σ.»...Σύμφωνα με την προκήρυξη του διαγωνισμού για το τρίτο βραβείο προβλέπεται το ποσό του 1.000.000 δραχμών το οποίο στην προκειμένη περίπτωση μοιράζεται εξ ημισείας ανά 500.000 δραχμές στο Σωκράτη Σίσκο και Νέλλη Θεοδώρου, για τα έργα τους αντίστοιχα, «Η ταβέρνα του Κρατερού» και «Πάμε Μακεδονία».

*

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΙΣΤΟ- ΡΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ «Ο ΓΙΟΣ ΤΟΥ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑ ΣΤΟ ΜΑΝΙΑΚΙ»

Οι νέες γενιές πρέπει να γνωρίζουν όλη την αλήθεια για να εκτιμήσουν τους κινδύνους στους οποίους οδηγούν τα έθνη τα κομματικά πάθη, η μισαλλοδοξία, η έλλειψη δημοκρατικού ήθους, η αχαλίνωτη φαυλότητα, η διασπάθιση του δημοσίου χρήματος, η μεθοδευμένη προπαγάνδα από τα ΜΜΕ, η αρχομανία πολιτικών ηγετών και η διαστροφική απατρία διανοουμένων που ελέγχουν την ενημέρωση, την παιδεία και τις άλλες δομές εξουσίας. **Πρέπει οι νέες γενιές να μάθουν να κρίνουν μ' αυστηρότητα αυτούς που μαλάσσουν παραμορφωτικά τις εύπλαστες κοινωνικές και εθνικές αξίες του λαού.**

Οι νικητές του εμφυλίου, την ώρα που στους ευρωπαϊκούς λαούς κυριαρχούσαν οι ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης, κατάφεραν να εφαρμόσουν στην κρατική διοίκηση και στην πολιτική δεοντολογία, βασικές αρχές του φεουδαλικού (κοτσαμπάσικου) συστήματος ανάμεικτες με πρακτικές σουλτανικής κυριαρχίας. Αυτή η νοοτροπία, διακοσμημένη με δημοκρατικό μανδύα, δεσπόζει ακόμα και σήμερα στην οργάνωση του κομματικού και πολιτικού μας συστήματος και, δυστυχώς, διαπότισε και την πολιτική συμπεριφορά του ελληνικού λαού. Η διαφθορά, η κοινωνική και πολιτική άνοδος με ανέντιμα μέσα, η δημαγωγία, η απόκτηση πλούτου με τεχνάσματα και απάτεωνίες, εξακολουθούν να θεωρούνται αρετές υψηλής νοημοσύνης και καπατσοσύνης. Ο έξυπνος, ο εύστροφος, ο μεγαλοφυής, ο επιτυχημένος, έχει ταυτιστεί με τον πανούργο, τον τυχοδιώκτη, τον άρπαγα και τον αδίσταχτο δημαγωγό. Ο κούφιος πολιτικός αναλυτής στα τηλεοπτικά παράθυρα ή ο θεατρίνος πολιτικός του μπαλκονιού (άγνωστος στη Δυτική Ευρώπη) που ηλεκτρίζει και συναρπάζει τις παθιασμένες μάζες με αππραγματοποίητες υποσχέσεις, είναι ακόμα παρών για να μας θυμίζει την ελάχιστη απόσταση ανάμεσα στο πολιτικό ήθος και στη δημαγωγία και τον τσαρλατανισμό.

Θεσσαλονίκη, 18 Ιουνίου 2009

Σωκράτης Β. Σίσκος

*

Ο Σωκράτης Σίσκος δεν είναι ιστορικός. Όμως, οι συσχετίσεις των ιστορικών δεδομένων με επίκεντρο τον Εμμανουήλ Παπά και την οικογένειά του,

μας οδηγούν αναμφισβήτητα σε ιστορικά γεγονότα τα οποία, μέχρι σήμερα, δεν έχουν επισημανθεί και καταγραφεί από την επίσημη έρευνα των Αρχείων.

Από την άποψη αυτή το παρόν έργο ιστορικής πεζογραφίας, είναι δυνατόν ν' αποτελέσει ερέθισμα για τους ιστορικούς ώστε να επικεντρώσουν το ερευνητικό τους έργο και σε γεγονότα τα οποία, ενδεχομένως, σκόπιμα έμειναν για δεκαετίες έξω από προβληματισμούς και απορίες. Μόνο έτσι θα φωτιστούν όλες οι πλευρές του δράματος της επανάστασης στη Χαλκιδική και της μεγάλης προσφοράς και θυσίας του Εμμανουήλ Παπά και της οικογένειάς του στον αγώνα της Εθνεγερσίας.

Η πολυσύνθετη και πνευματική αυτή εργασία ας θεωρηθεί ελάχιστη προσφορά στην οικογένεια του Εμμ. Παπά, που τα έδωσε όλα για τη Μακεδονία και για την Ελλάδα.

Εμμ. Παπάς, Αύγουστος 2009

Γεώργιος Βοζιάνης

Λαογράφος

Συνταξιούχος Δάσκαλος

*

Η δύναμη της περιγραφής είναι εκπληκτική και με ιδιαίτερη μαεστρία ζωντανεύει χώρους και χρόνους, σκιαγραφώντας ταυτόχρονα χαρακτήρες με τρόπο μοναδικό. Ο αναγνώστης μένει έκπληκτος από το μέγεθος της έρευνας που προηγήθηκε για να μπορέσουν να αποδοθούν με τέτοια λεπτομέρεια, πιστότητα και εγκυρότητα ιστορικά γεγονότα που σημάδεψαν τον τόπο μας τη δεδομένη ιστορική στιγμή. Και μόνο η παρέλαση τόσων ονομάτων και τοπωνυμιών, μέσα σε ένα τεράστιο ιστορικό πλαίσιο, αφήνει τον αναγνώστη βαθιά εντυπωσιασμένο.

Εκείνο όμως που κάνει όλο το έργο πολυσήμαντο και ταυτόχρονα, τραγικά επίκαιρο, είναι η διεισδυτική ανατομία της ράτσας μας. Η κατάρα της διχόνοιας, του εμφυλίου σπαραγμού και της πολιτικής, κοινωνικής και πολιτιστικής παρακμής, μετά από στιγμές έξαρσης και θριάμβου, είναι το τραγικό χαρακτηριστικό μας που έρχεται από το βάθος του χρόνου και θronιάζεται ολόιδιο και στις μέρες μας. **Η αντικειμενική απεικόνιση των ιστορικών γεγονότων, χωρίς την ωραιοποίηση των σχολικών εγχειριδίων, όσο και αν πονά, αποτελεί απαραίτητο όρο για τη διδακτική αποστολή της ιστορίας και από την άποψη αυτή το βιβλίο αποτελεί μια σημαντική συμβολή στην υπάρχουσα λειψή βιβλιογραφία.**

Η λεπτομερής και εμπεριστατωμένη σκιαγράφηση και περιγραφή του εμφυλίου σπαραγμού, των δολοπλοκιών και μικροτήτων των διαφόρων καπετανάτων και του αθέμιτου πλουτισμού των επιτηδείων, σε μια τόσο κρίσιμη για την έκβαση του αγώνα στιγμή, αποτελεί μια δυσάρεστη αλλά απόλυτα αναγ-

καία υπόμνηση των μεγάλων τρωτών της ράτσας μας, που μέσα από την πυρά της αυτογνωσίας ίσως οδηγήσει στην κάθαρση και την εθνική αφύπνιση. Στο μουντό και καταθλιπτικό αυτό πλαίσιο, προβάλλει πιο έντονα και καθαρά η ανιδιοτελής μορφή και ανυστερόβουλη στάση του Παπά, που τα θυσίασε όλα, σε αντίθεση με τους ταπεινούς καιροσκόπους και ιδιοτελείς πολιτικάντηδες της εποχής του και όχι μόνο.[...].

Κλείνοντας, θα πρέπει να επισημανθεί ότι το παράρτημα του βιβλίου με τις διακόσιες τέσσερις σημειώσεις, σχόλια κλπ. αποτελεί ένα πολυτιμότερο υλικό που, θα μπορούσε θαυμάσια να αξιοποιηθεί για την εκπόνηση μιας αυτοτελούς ιστορικής μελέτης και δεν πρέπει, σε καμία περίπτωση, να πάει χαμένο.

Αθήνα, Ιανουάριος 2010.

Στέργιος Λ. Μούργκος

**Ομότιμος καθηγητής
City University of New York**

*

Η εκδότρια Εταιρεία, με συναίνεση και των Πολιτιστικών Συλλόγων, ανέλαβε την έκδοση αυτού του εξαιρετικού βιβλίου του Σωκράτη Σίσκου, τα πνευματικά δικαιώματα του οποίου ο συγγραφέας μας εκχώρησε αφιλοκερδώς. Για τη δωρεά του αυτή τον ευχαριστούμε θερμά. Η Εταιρεία πιστεύει ότι με αυτή την ενέργειά της, εμπλουτίζει περισσότερο τη σχετική βιβλιογραφία για τη δράση του Εμμ. Παπά και της οικογένειάς του στην Επανάσταση του 1821. Είναι μια οικογένεια που προσέφερε στην Ελλάδα τόσα πολλά και η Ελληνική Πολιτεία την αγνόησε επί δεκαετίες, με τόσο ανάληγτο και ανεπίτρεπτο τρόπο.

Αθήνα, Οκτώβριος 2010

**ΓΙΑ ΤΗΝ «ΑΣΤΙΚΗ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΗ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑΣ»
Ο Πρόεδρος
της Διαχειριστικής Επιτροπής**

**Αριστείδης Δράγιος
Συμβολαιογράφος**